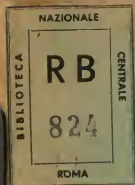

RB 824

Albertinus Franc. Opusculum de
mirabilibus novae et veteris orbis

Thome 96

52

OPVSCVLVM

DE MIRABILIBVS NOVÆ

ET VETERIS **VRBIS**

ROMÆ EDITVM

A FRANCISCO

ALBERTI

NO FLO

REN.

IN INCLYTIA **BA**

SILAEORVM

VRBE,

MD.XIX.

CORNELIVS CYMBALVS
FRANCISCO ALBER
TINO FLOREN
PONTIFICII
DOCTO
RIS.P.D.

ARRARI S uarias esse Authorum:
qui de Urbis antiquitate scripserunt
opiniones: inter quos Io. Torrelium:
& Blondum: Pomponiumq; Lætū:
qui cum de huiusmodi re scripserint:
inuicem dissentiunt: quam rem mini-
me mirari debemus. Cum diuersa diuersis scripserint
temporibus: nam nihil certi post illam Totilæ diru-
tionem haberi potest: nisi id quod uel per Epitaphia
uel per aliquas in marmoribus inscriptiones. Quod
hoc nostro: & ita felici tempore Iulio secundo Ponti-
fice Maximo: in folio Petri sedente contigit. Vnde tu
inter alios qui de Antiquitate scripserint: hilarius gra-
tiosiusq; progredi poteris: cum multa illis incognita:
quæ tibi & alijs amicis cognita sunt addidisti: quibus
(ut spero) eruditiores gaudebunt. Itaq; egredere: egre-
dere (uti compluries efflagitauī) ut imprimatur hoc
ad quod ut imprimantur persuadeo illa alia opuscula:
de Urbis scilicet stationibus: de Confessione: de modo
ij recte

recte uiuendi: de Sacramento: & quod ita eruditius
scripseris: ubi Ecclesiæ illis quattuor doctoribus meri-
to comparari meres: de Expositione scilicet super ora-
tionem Dominicam & salutationem Angelicam. Hoc
cum primum feceris: tuas credo Lucubrationes gra-
tas fore omnibus. Itaq; mi Franciscæ: aliud tibi persua-
dere nequirem: nisi quod tibi & amicis utile foret. Va-
le. Romæ. iij. Nonas Nouembris.

T A B V L A

CORNELII DISTICON

Si prisca quis siue nouam uult cernere Romam.

Is duce Francisco moenia cuncta uidet.

IN PRIMO LIBRO

De moenibus & ambitu Urbis & pomerio.	Fol. I
De Portis Urbis.	v
De Vijs & Plateis.	vi
De Pontibus Urbis	vii
De Montibus & Collibus	x
De Aquæductibus.	xiii
De Thermis	xvi
De Naumachijs & Cloacis	xx
De Circis eius.	xx
De Theatris & Amphitheatris.	xxi
De Aerario & pecunia pub.	xxii
De Foris & Curijs.	xxiii
De Campo Martio & alijs campis.	xxvi
De Palatijs & loco Palladij.	xxvii
De Domibus & Insulis.	xxix
De Nymphis & Horreis.	xxx
De Tribubus & Regionibus Urbis.	xxxii

IN SECVNDO LIBRO.

De Sacerdotibus & Magistratibus.	xxxviii
De Templis Urbis.	xli
De Bibliotecis & Basilicis.	xlvi
ij De Capitolijs	

T A B V L A

De Capitolijs.	xlviij
De Aſſylo & nonnullis Turribus.	xlx
De Porticibus & labris porphireticis	l
De Tropheis & columnis memorandis.	li
De Arcubus Triumphalibus.	liij
De Colloſſis Urbis.	lvi
De Statuis ac Picturis.	lvi
De Coemiterijs ſacris.	lix
De Sepulchro Auguſtorū & mole Hadriana.	lx
De Septiconio & nonnullis Epitaphijs.	lxiij
De Obeliſcis & Methis.	lxiiij
De Carcere pub.	lxiiij
De Legibus & Tabulis Aeneis.	lxv
De Laudibus nonnullorum Ro.	lxvi
De diuitijs Romanorum.	lxviiij
De Triumpho nonnullorum.	lxix
De Magnitudine Imperij.	lxxij
De Laude Urbis:	lxxiiij.

IN TERTIO LIBRO.

De Noua Vrbe Ro.	lxxv
De nonnullis Eccleſijs & Capellis.	lxxvi
De Palatijs Pontificum.	lxxx.
De Domibus Cardinalium.	lxxxij
De Hoſpitalibus.	lxxxiiij
De Bibliotecis.	lxxxv
De Caſtro ſancti Angeli.	xxxvi
De Beluidere	

T A B V L A

De Beluidere.	lxxxvij
De Porticibus.	lxxxvij
De Vijs & Plateis.	lxxxvij
De Sepulchris memorandis.	lxxxix
De Valuis & Columnis Aeneis.	xc
De officina Cudendæ Pecuniæ.	xcī
De Fontibus & Pontibus.	xcī
De Cloacis & purgatione Anienis.	xcīj
De Aedificijs a Iulio secundo constructis.	xcīj
De Laudibus Ciuitatū Florentiæ & Saonenfis.	xcīj

F I N I S.

HVMILIS AC DEVOTVS FRAN-

ciscus Albertinus Florentinus: unus e capel-
lanis Reueren. Car. titu. sanctæ Sa-
binæ ad Iulium. II. Pont.
Maximum.

Consuetudo mea in amicos Beatissi-
me pater: & amor felicissimæ bonæ
memoriæ Galeotti Car. defuncti: ac
plurima eius erga me officia uehe-
menter cogūt: ut tuæ Sanctitati meū
studium: omnē operam polliceor.
Idc̃q; nepoti Sixto Cardi. eius fra-
tri polliceor. Quotienscūq; illum uideo Galeotti
semper iussa mihi imposita cum imagine in mentem
subeunt. Sed ea tempora inciderunt: ut grātiā & aucto-
ritatem meā non audeam polliceri: nisi hac exceptione
quantū possim: quantumq; ualeam. In cæteris uero re-
bus absq; ulla expectatione temporis aut laboris occu-
pationisue: opera mea sanctitas tua utatur. Quod pol-
liceor præter meipsum: nihil est. Cum enim opusculum
de stationibus & Reliquijs Urbis ad Imperatorem di-
uino auxilio a me cōpositū uidisset præfatus Reueren.
Galeottus dixit: Franciscæ: Bonum opus operatus es
Quare & mirabilia Romæ imperfecta fabularumq;
nugis plena non corrigis: Non enim datur corona in-
cipientibus: sed perseverantibus usq; in finem. Precor

A te ut in

AD IVLIVM, II. NV NC. EP I STOLA

te ut in hoc mihi complaceas. Bonæ intentioni cuius annuens promissi. Ea diligentia qua potui: opusculū de mirabilibus Romæ ueteris emendauī: ac nouæ Urbis aliud in lucem produxi: quod quidē Reuereñ. Galeotto Vicecancellario: ac sanctæ Roīm. Ecclesiæ presbytero Cardi. titu. S. P. ad uin. dedicare destinauerā. Sed improba & acerba mors Pontifex summe in tanta rerū expectatione felicitati eius: & labori meo inuidit in medio itineris cursu. Tamen sicut domino placuit ita factū est: sit nomē domini benedictū: & anima eius cum sanctis omnibus in pace Christi requiescat. Humiliter precor sanctitatē tuā: ut ipsa pro eius amore paruulū munusculum in loco uirtute præditi Nepotis: a seruulo Francisco de Alberti. Floreñ. simul cū eius recta intentionē: sinceratq; fide accipere uelit. Quod quidē opusculū tuæ sanctitati iamdiu tanq; numini dicatū est: quā amo: obseruo: ueneror atq; colo: rectā ualitudinē ppetuāq; opto. Quod si impetrauero: nihil est quod timeā. Tua igitur sanctitas cōgaudeat ac semper lætetur de felicitate ac uictoria ciuitatis Bonoñ. recuperatæ: & aliarū ciuitatum a Venetis occupatarū. s. Fauentia. Ariminū: Ceruia: & antiqua Rauenna: quæ omnes ad pristinam libertatē ecclesiæ deuenire tempore tuæ sanctitatis. Quid nunc restat nisi ipsos infideles ac perfidos maumethanos persequi: ut ad uerā fidē cōuertant. Lætetur in quā tua beatitudo: tēpore cuius Portugall. Rex nouas insulas & barbaras nationes ad fidē Christi cōuertit. Nouissime x̄o Hispaniarz

Hyspaniarū Rex cū Car. Tolletano ciuitates & portus
 infidelīū debellauit: ad fidemq; ueri dei cōuerti fecit. Si
 membra hoc faciūt: qd caput cū brachijs cæterisq; cor
 poris membris totius christianitatis unitæ faciet. Dñs
 noster Iesus Christus p uiscera misericordiæ suæ faciat
 principes ipsos cōcordes: ut populus christianus meri
 to & numero augeat. Pater Beatissime: quō patit San
 ctitas tua ciuitatē sanctā Hierusalē: ac loca sancta a spur
 ciſsimis fidei hostibus cōculcari: ac sepulchrū Christi a
 perfidis maumetanis coinquinari: sanctāq; ecclesiā ca
 tholicā ab inimicis Christi persequi? Urbanus euim. II.
 Pontifex cū trecētis Mill. hominū signo salutiferæ Cru
 cis affixis: qd nam fecit? Nōne & Antiochiā & Asiam
 fere uniuerſam ad fidē Christi cōuertit? Relinquo expe
 ditionē Lucij. II. & Clementis: & Innocentiij. iij. Hono
 rijq; eiūsdē nominis: aliorūq; Pontificū: qui ad ipsam
 expeditionē principes & reges christianos cōuocarūt
 ac uictoria tandē potiti sunt. Vtilis est hæc sancta expe
 ditio animæ. s. & corpori: pugnantes pro fide sancta p
 ueniamus ad gloriā sempiternā. Ceterū quanta & qua
 lia bona temporalia & regna ac dominia ex hac expe
 ditione assequi possimus: res ipsa per se patet: & preſer
 tim terram fluentem lacte & melle: quam deus promi
 sit populo suo colendam. Heu nephas: heu dedecus to
 tius populi christiani: si rempublicā christianā saluā cu
 pitis. Christum diligite: qua mente: quo uultu: qui
 busue oculis intueri potestis tot insignes prouincias ac

A ij nobiles

AD IVLIVM. II. NVNC. EPISTOLA.

nobiles ciuitates cum Imperio Constantinopolitano: quibus in locis populus Christianus Euangelium sanctum predicare consueuerat ab hostibus fidei christianę nunc occupari: Cauendum est a uero iudice dicente: Omnis arbor quę non facit fructum: excidetur & in ignem mittetur. Ex iterum: Auferetur a uobis regnum: & dabitur genti facienti fructum eius. Expergiscimini pusillanimes & nolite timere: dominus enim pugnat pro fidelibus. Si Saul percussit mille: & Dauid decem milia in figura prioris testamenti: nonne & dominus noster Iesus Christus in uero testamento percutiet & confringet capita omnium inimicorum ecclesię suę sanctę? Cessent iam ciuilia bella: cessent iam bella christianorum principum in christianos. Iam sunt principes undique armati ad prelium in ipsa Italia. Iam tempus messis aduenit. Ecce inquam parata sunt omnia: periculum est in mora. O inuicti Germani: ubi sunt uictorię antiquę? O christianissimi galli: qui iam Christi sepulchrum recuperastis? O fidelissimi Hyspani: qui totiens cum infidelibus pugna- stis? O fortissimi Pannonij: qui quotidie contra maur- methanos tanquam scutum fidei pugna- stis? O indyti & po- tentes Itali: ubi sunt uires & ingenia ac ipsę diuitię? Vbi inquam mirabilia gesta antiquorum uestrorum memoria digna: qui totum orbem sub suo imperio congrega- runt? Quid dicam de regibus uniuersis: ac alijs princi- pibus christianis: qui quidem omnes concurrent ad tam sanctam & dignam expeditionem. Quapropter Beatissime

pater

pater Iuli deprecor: ut alter Iulius inuictissimus in tertio triumpho: cuius scriptū erat: Veni: Vidi: Vid. Eadem uerba in triumpho crucis Christi decantare ualeat Sanctitas tua. Quantum uero meritum: quantaq; laus & æternitas glorię apud deum & homines ex hoc opere patet tuę sanctitati: ipsamet ꝑ sua singulari sapiētia existimare facilius potest: q̃ ullis uerbis explicari. Ergo dū tempus habemus operemur bonū pro salute animarū ad laudem & gloriam omnipotentis dei: qui uiuit & regnat in seculum.

PROOEMIUM.

Rbs Roma: quę caput est aliarū ciuitatum condita fuit Olympiade. vii. teste Dionysio. Mūdi uero. iiii. M. cccd. Añ salutem uero domini fere septingētos: & a Rhomo comite Aenę: uel a Rhoma Ascanij nepte: uel a Roma Itali filia ut dare dicā in noua Vrbe nominatā esse dicunt: q̃uis nōnulli a Romo fratre Remi: qui fuit primus Rex Romanorū: Romam esse uelint: quę quidem a Barbaris exterisq; gentibus sæpe incensa fuit ac diruta. Quapropter beatissime pater: in primo libro scribam de moenibus & portis ac pontibus & regionibus ueteris Rome In secundo uero de templis & Magistratibus & Capitolio: & alijs ædificijs & mirabilibus eius. In tertio & ultimo cōcludam libro: in quo scribam de palatijs pon

A iij tificum

PROHEMIVM

officium & Cardinalium ædibus & alijs ædificijs noue
 Urbis: ea breuitate qua potero: nonnulla cōnectens de
 pulchris rebus Florentine ciuitatis nacta occasione pro
 positi: ne a patria ipsa ingratitude uitio reprehendar:
 cum sit quod ipsi Florentini in initio ciuitatis prædictæ
 Romani per multum tenuus appellati sint. Tamen in
 hoc parcat mihi Sanctitas tua: quod simpliciter stiloq;
 infimo potiusq; mediocri uel supremo (ut deceret) scri
 pserim. Sum enim doctis atq; indoctis debitor: quos
 quidem omnes deprecor: ut errores ipsos charitatis
 gratia castigent: ac deum ipsum pro me orent immor
 talm.

VRBIS ROMAE. 4
DE MOENIBVS ET ambitu urbis Ro.

MOENIA Magnae urbis Romae habuerunt. dcccxiij. Turres cum pinnis: & propugnaculis atq; deambulatorijs: uigilumq; receptaculis: nunc uero Turres numero sunt. ccdxv. Ambitum uero Urbis. xx. mil. passuum continuisse dicitur: teste Plinio & Vopisco. Flavius uero historicus scribit: Aurelium Imperatorem ambitum Urbis ad. l. Mil. passuum ampliasse: ripasq; Tyberis extruxisse. Nostro uero tempore cum Ianiculo & Vaticano uix passuum millia quindecim esse iudicio: quae quidem moenia pluries diruta fuere a Barbaris: postea uero a diuersis pontificibus multis in locis instaurata. Poggius noster Flor. ad Nicolaum. v. Pon. de uarietate fortunae Lib. primo scribit. Quid iam quaerat: quod etiam stuporem recensenti mihi affert Urbis moenia ita multiplici clade afflictata: ita a fundamentis eruta: ut nedum locus eorum pristinus: sed nedum uestigium quidem ullum aspiciatur omnium ueterum murorum sublata memoria. Nam ea quae cernis: lateritia noua sunt: & post octingentesimum annum deletis prioribus. Primum ab Hadriano inchoata collato ab Haethuriae populis centum auri pondum a Gregorio uno: & item ab altero pontificibus perfectarum & diuersorum Pontificum opus uariam reddit murorum formam. Antiqua moenia ex quadrato la

A iij pide post

DE MOENIBVS ET AMBITV

pide post incensam a gallis Vrbem consumata Liuius tradit: ut in portis ipsius Vrbis adhuc uestigia denotāt. Apud moenia erat pomeriū, i. spaciū quoddam post murum: quod nec arari nec habitari fas erat: ut nunc est in nostra Ciuitate Florentina intus & extra cum metarum signis: ad quod facile solatij gratia quisque deambulare potest. Tamen Romæ nostro tempore non seruat: ubi & uineæ & priuatae aedes Vrbis moenibus coniunctae sunt: a pluribus namq; Imperatoribus ampliatae sunt: ut apparet supra portam Portuensem in lapide cum his litteris

IMPP. CAESS. DD. HH. INVICTISSIMIS PRINCIPIBUS HARCADIO ET HONORIO Victoribus ac Triumphatoribus semper Augg. ob instauratos Vrbis Aeternae Muros Portas ac Turres: ægestis immensis ruderibus ex subgestionibus. V. C. & illustris militis & magistri utriusq; militiae ad perpetuitatē nominis eorum simulachra constituit.

Similiter & de pomerio hoc anno. M. D. ix. in lapide Tyburtino nuper effosso non longe a Cancellaria litterae indicant.

POMERIVM.

TI. CLAVDIVS DRVSI. F. CAISAR AVG. Germanicus Pon. Max. Trib. por. VIII. Imp. xvi. Cos. IIII. Censor P. P. auctis populi Romani finibus Pomeriū, AMPLIATIT TERMINAUITQ; Nonnulla

Nonnulla in stationum opusculo de ipsa Vrbe scripsi:
quæ quidem replicare superfluum uidetur.

DE PORTIS VRBIS:

Romulus primus Romanorū rex: tribus portis tantū
cinxerat Vrbem: quāuis nonnulli quattuor affirmant.
Prima porta Mugonia dicebatur: a mugitu animalium.
quæ & Trigonia postea dicta fuit.

Secunda porta Carmentalis: a Carmenta matre Acquā-
dri: quæ & Scelerata postea uocata est: non longe po-
sita erat a Iano.

Tertia uero Pandana seu Romanula uocabatur: quæ
& Libera dicta est: quam Pompilius instituit clausam
stare pacis tēpore: ut ait Piso in Annal. Liuius dicit suo
tēpore. xxxvij. portas fuisse in Vrbe. Plinius uero di-
cit. xxx. quamuis septem clausas fuisse confirmet. No-
stra uero ætate sunt. xx. cum illis: quæ in ciuitate Leoni-
na comprehenduntur.

Prima porta principalis Triumphalis dicebatur: quæ
omniū erat celeberrima: non longe ab ecclesia sancti
spiritus posita.

Secunda porta Flumētana: postea uero Flaminia: a uia
nunc uero porta populi appellatur.

Tertia porta Collatina: quæ Collatiam Sabinorum op-
pidum ducebat: postea uero Pinciāna a pincio senato-
re: quæ quidem nomen retinet.

Quarta porta Quirinalis: a Quirinali sacello seu col-
lina: a Quirinali colle: eadē Aegonēsis dicta: ab ægonio

B monte.

DE PORTIS

monte: postea uero Salaria: ut nūc a sale dicta.

Quinta porta Numentana: a Numento oppido: postea Viminalis: a Viminum multitudine: nunc autem appellatur porta sanctæ Agnetis.

Sexta porta Exquilina: postea Tyburtina: deinde Taurina: a capite tauri: nunc uero porta sancti Laurentij extra muros dicitur. Pomponius letus Exquilinam dici esse nunc clausam cum porta inter aggeres.

Septima porta Labicana seu Neuia: a Neuio nemore: nunc uero porta maior appellatur: super quam litteræ multæ cubitales apparent: ut dicam in aquæductibus.

Octaua porta Asinaria: quæuis nonnulli dicant Cælimontanam & Septimiam appellatam fuisse: tamen antiquius porta Cælimontana erat inter Asinariam & Metrodij: sed in moeniū instauracione clausa remansit: nūc uero porta sancti Ioannis appellatur.

Nona porta Gabiussa dicebat: quæ nunc est clausa muro: nonnulli Metrodij portam appellant.

Decima porta Latina: sicut & nūc appellatur: nō longe ab ecclesia sancti Ioannis euangelistæ ab ipsa uia.

Vndecima porta Capena: postea uero Appia: nūc autem porta sancti Sebastiani appellatur.

Duodecima porta Trigemina seu Hostiensis dicebatur: ut Frontino placet: nunc uero porta sancti Pauli appellatur.

Decimatertia porta Portuësis: a portu Claudij Imp. dicta: nūc ꝑo porta ripæ dicit: in qua sunt littere Harcadij & Honorij

& Honorij Impe. de instauratione: ut superius dixi.
Decimaquarta porta Aurelia: nunc autem porta sancti Pancracij dicitur.

Decimaquinta porta Fontinalis: non longe a prædicta in uaticano adhuc extant uestigia a fontibus dicta: ut Liuius placet.

Decimasexta porta Septimiana: a Septimio Imperatore: quæ nomen adhuc retinet.

Decimaseptima porta Turrionis dicitur: a Nicolao quinto fundata: non longe a Campo sancto: quæ & Posticula dicitur.

Decima octaua porta pertusa: in monte Vaticano: non longe a stabulis palatinis.

Est & porta Iulia apud uiridarium: quam nuper tua Beatitudo sumptuoso ædificio & Tyburtino lapide fundauit exornauitque apud noua moenia Beluidere nuncupata: quæ quidem duæ portæ: non semper (ut aliæ) ostendunt introitum patefactum: sed potius ad commoditatem pontificis & curialium aperiuntur.

Vigesima porta Aenea uocatur: nunc uero porta castelli sancti Angeli dicitur: non longe a mole Hadriana: quæ ultimæ quinque portæ posite sunt in ciuitate Leonina.

Erant & aliæ portæ: ut Querquetulana: a quercu Laualis: a Lauerna dea Rudusculana: quod ærata esset: uel quasi rudis sit imposita & relicta apud Neuiam portam. Ruthumena ab auriga sic dicto. Minutia a sacello Minutij. Catularia a canibus dicta: qui

ibidem immolabatur: aditus quarum propter uetustatem & moeniū instauratiōē nescitur: tamen multi multa dicunt: quot homines tot sententiæ.

DE VIIS ET PLATEIS.

ERant em̄ in vrbe uiæ. xxix. principales: ut placet P. uictori: tamē tot erant uiæ quot portæ: ut Liuius inquit: de quibus nonnulla scribam.

Via triumphalis a Vaticano: ubi & pons erat triumphalis: ad Capitolium usq; tendebat: q̄uis: nōnulli ad Velabrum usq; affirmant.

Via Flāminia: quā C. Flāminius collega. M. Lepidi in consulu uictor ligurum strauit ex urbe Ro. per Tusciā & Vmbriā Ariminum usq;: ut adhuc in multis locis uisuntur uestigia:

Via Salaria a sale nomē accepit: quoniam per illā sal in Sabinos portari consueuerat.

Via Numentana siue Eigulensis: qua itur Numentum: quod est oppidum in Sabinis: & in agro numentano balnea fuere: unde Nero Claudius fugiens ad quartū milliariū: in suburbano liberti sui: inter Saliā & Numentanam seipsum interfecit.

Via Labicana a porta Exquilina incipiēs: a qua & prenestina: de quibus Strabo mentionē fecit lib. i.

Via Latina: quæ posita est inter Appiam uiā & Valeriam: quæ ad Cassinum oppidum Appiæ coniungitur: in qua sepeliebantur cadauera sicut in Flāminia.

Via Appia: quæ tendit ad ecclesiā sancti Sebastiani:
ab Appio

ab Appio Claudio censore: qui dictam uiam a porta Capena Capuam usq; strauit: quam postea Traianus Imperator instaurauit Brundisium usq;: ut inquit Strabo: paludesq; pontinas siccauit: & alia q̃ plurima restituit ædificia: ut in lapide marmoreo apud Circūmaximū in uento apparet cum his litteris sculptis.

IMPERA. CAES. Diui Nerue. F. Traiano Germanico Dacico. Pontifici Maxi. Tribu. Pot. VIII. Imp. IX. Cos. V. P. P. Trib. xxxv. Quod liberalitate optimi Principis: cōmoda earum: etiam locorum adiectione ampliata sint.

Via Piscina erat inter Thermas Antonianas & ecclesiā sancti Sixti. ut adhuc uestigia demonstrant.

Via Suburana: quæ tendit a foro Traiani ad ecclesiā sancti Martini in montibus.

Via alta a Thermis Constantinis usq; ad uiminalē portam tendebat.

Via Traiana & Aurelia a nominibus proprijs dictæ. Erat & uia Valeria & Tiburtina Amnia & Aemilia:

Via Claudia & Campana: Hostiensis & Laurentina.

Via Setina & Ardeatina: Tyberina & Quinta.

Via Cassia & Cornelia: Gallicana & Patinaria.

Via asinaria & Cimina: quæ quidem omnes retinent nomen usq; in hodiernum diem.

Erat præterea in urbe Via sacra: in qua ictum fuit foedus inter Romulum & Tacium: quam Cæsar dum esset Dictator: uelis intexit a domo sua ad Cluium usq;

DE PONTIBVS

in Capitolium: & cēdebat a Regia seu a curia ueteri ad arcem usq; per quam triumphantes ibant ad Capitolium: & in qua augures sedem habentes inaugurari cōsueuerant non longe a carinis.

Via noua: quā instaurauit anto. Caracalla. Imper. erat apud Thermas ipsius: que incipit a porta pallatij per radices ipsius montis supra Circū max. usq; ad infima piscinæ. Piscina pub. erat ubi nūc ecclesia sancti Sixti.

Via lata erat apud Iseum: quæ adhuc cum ecclesia sanctæ Mariæ in uia lata nomen retinet.

Erant & aliæ uiae: ut Ianudensis & Gallia: uestigia quarum haud facile cognoscuntur. Vespasianus uero Imper. multas uias destructas instaurauit: ut in uetustissimo lapide marmoreo ante aedes Conseruatorum posito litteræ incisæ indicant.

IMP. CAESARI VESPASIANO
AVGV. PONTI. MAX. Trib. Pot. III. Imp.
XII. PP. Cos. III. Des. III.

S. C.

Quod uias Vrbi negligentia superior. tempor. corruptas impensa sua restituit.

Erant deniq; in Vrbe plateæ pluribus in locis uarijs lapidibus stratis: & statuis & colosis exornatis.

Platea uero palatij saxo lacedemonico ac porphiretico Ant. Geliogabalus Imperator strauerat.

Erant in ipsa Vrbe multæ Areæ: ut area Capitolina: in qua erant cellulae subterraneæ: teste Gellio libro. ij. ubi reponi

reponi solerent signa uetera: quæ ex eo templo collapsa
essent: & alia quædam religiose donarijs consecrata: &
adhuc uisuntur uestigia uulgo Sala Cæsaris, Erat &
Area pinaria & Apollinis: ut dicitur in regiõibus. Erat
præterea Umbilicus ipsius Urbis in Regione. viij. ut
apparet in marmore antiquo translato ad ecclesiã san-
cti Ioannis de pinea.

Tamē pater Beatissime: non omnes omnia possumus
Quæ autem feci: domino adiuuante cito feci: ut infra-
scripta carmina decantare ualeam.

Si bene quid facias: facias cito: nam cito factura
Gratum erit: ingratum gratia tarda facit.

DE PONTIBVS V. R. B. I. S.

Pontes Urbis septem fuere principales: quamuis Vi-
bius equester & P. uict. octo fuisse confirmant: videli-
cet Aelius: Aemilius: Aurelius: Tarpeius: Palatinus:
Exquilinus: Vaticanus & ianudensis. Ioan. Annii Vi-
terb. super Fabium pictorem scribit: Carmentalis por-
ta erat: ubi pons carmentalis: quo trecenti Fabij contra
Veietes transeuntes Tyberim in se linquebant ianicu-
lum a dextra: ut patet in Liuiõ.

Primus pons Sublitius dicebatur: qui fuit ligneus: ab
Aneo Martio rege Ro. structus: postea uero ab Hora-
tio codite pro libertate patriæ interclusus: quem deinde
Aemilius lapideum fecit: a quo Aemilij nomē accepit:
uestigia cuius ad radices Auentini diruta cernuntur: uul-
go dicitur marmorata.

DE PONTIBVS

Secundus pons erat senatorum: qui & Palatinus dicebatur: nunc uero pons sanctæ Mariæ uocatur.

Tertius pons est insula Iouis Lycaonia uetustissimus: qui & Tarpeius antea dictus fuit seu Fabricius: quem L. Fabricium. C. D. curatorem uiarum faciundum curasse epigramma testatur: & M. Lepidus: & M. F. Cos. approbasse. In arcu pontis supra profluentem est inscriptio corrosa cum his litteris.

L. FABRICI V. S. C. F. C. V. R. VIAR. faciundum coerauit. Q. Lepi. M. F. M. Lollius. M. F. Cos. p. bauerunt: nunc uero pons. iij. capita nominatur: in quo loco est Quartus pons coniunctus predicto ponti: qui uocabatur pons Cestius siue Exquilius (ut placet publici.) in quo marmoreæ tabulæ uetustate consumptæ: cum his litteris uisuntur.

Domini nostri IMPERATORES Cæsares. FL. Valentinus Pius Felix maximus: uictor ac triumphum. semper Augustus. Ponti. Maximus Germanicus. Max. Iaman. Max. Franc. Max. trib. pot. vii. impera. vi. Cos. II. P. p. p.

ET FL. Valens: Pius: Felix: Maximus: uictor ac triumphum. semper Aug. pon. max. Fran. Max. Gothie max. trib. pot. vii. imp. vi. Cos. II. P. p. p.

ET GRATIANVS Pius: Felix: Max. uictor ac triumphum. semper Aug. pontifex maxi. Franci. maxi. Gothie max. trib. pot. iij. imp. II. Cons. primus. P. p. p. pontem Felicis nominis Gratiani in usum senatus ac

populi

populi constitui dedicariq; iusserunt. Nostro uero tē-
pore pons sancti Bart. uocatur.

Quintus pons Aurelius dicebatur: postea Ianudēsis:
quē Antonius pius imp. marmoreū fecit: a Nerone di-
rutus fuit: quē Sixtus. IIII. Ponti. maxi. in usum populi
Ro. & curialiū sumptuoso opere tyburtinis lapidibus
refecit. Longitudo cuius pedū. ccxv. & pons Sixti dici-
tur: antea uero a curialibus pons ruptus appellatus est
Sextus pons Triumphalis dicebatur: apud ecclesiā &
Hospitale sancti spiritus in Saxia: ut adhuc uestigia ipsi-
us antiquitatis apparēt: qui & Vaticanus antea dictus
fuit: quem quidem tua beatitudo uult restituere: & iam
a populo Ro. pons Iulij uocatur.

Septimus pons Urbis Aelius seu Hadrianus uocaba-
tur: ab ipso Helio Hadriano Imp. cōstructo apud mo-
lem ipsius: nostro tempore pons sancti Angeli nomi-
natur: subter quos pontes prædictos regalis Tyber ra-
pido cursu illabitur. Iuxta ripam cuius lapis marmore-
us nuper effossus est cū his litteris scriptis. Ex auctorita-
te Imp. Caesaris Vespasiani aug. p. M. Trib. pot. IIII. im-
pe. x. pp. Cos. IIII. V. Cenfor. Caius calpetanus Rantius
Quirinalis Valerius cestus curator riparum & aluei
tyberis terminauit. R. R. Prox.

Erat & pons in campo Martio apud montē citatorū:
de quo Suetonius mentionē facit: ubi de cōsilijs cōiura-
torū in Cæsare dislerebat: primū cunctati utrum. ne in
campo martio per comitia tribus ad suffragia uocantē

inueniunt

B v partibus

DE PONTIBVS

partibus diuulsis e ponte deijcerent: atq; exceptū trucidarent: an in sacra uia: uel in aditū theatri adorirentur.

Erat præterea pons marmoreus in foro Ro. a palatio ad capitolium usq;: nil tota urbe prædarius fuit pons prædicto: quem, C. Callicula fecit: & Capitoliū coniunxit: quē quidem. lxxx. ingentes columnæ marmoreæ celatæ sustentabant: at ex eo nūc sex tantū columnæ: tris em̄ ad radices palatini mōtis: aliæ tres ad capitoliū uisunt nō longe: a quibus hoc anno multa marmora effossa fuere cū ingēti base marmorea: in qua erat hæc inscriptio forma circulari cū litteris incisa: uidelicet.

VICENNALIA IMPERATORVM.

Ab alia uero parte uisebantur sacerdotes, sculpti Taurum sacrificantes.

Extra urbē est pons Moluius siue Miluius uia Flāminia. ll. mil. ab urbe: ab Aemilio scauro cōstructus: ubi Maxentius tyrānus a Constantino superatus est. Supra Anienē sunt quatuor pōtes, Primus Salariūs, Secundus Numētanus, Tertius māmeus. Quartus Lucanus, et Pons salariūs extra portam salariā: in quo sunt infrascripta carmina incisa.

Quam bene curuati directā est semita pōntis:

Atq; interruptum continuatur iter.

Miramur rapidas subiecti gurgitis undas:

Et lubet iratæ cernere murmur aquæ.

Ite igitur faciles per gaudia nostra Quirites:

Et Marlin resonans plausus ubiq; canat.

Qui potuit

Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes:

Hic docuit durum flumina ferre iugum.

Sunt & aliae litterae: ut dicam in opusculo epyth.

Pons Numentanus quo itur Numentum: apud ecclesiam sancte Agnetis extra urbem: quem Narses eunuchus (ut apparet in marmore) construxit.

Pons Mammeus a matre Alexandri imp. instauratus quem Anto. pius fecerat extra portam Tyburtinam: corrupte dicitur ponte māmolo. Pons uero Lucanus est inter Urbem & Tyburtinam ciuitatē: in quo sunt litterae infra scriptae incise.

Ti. Plantio M. Fani. Siluano Aeliano pontifi. Sodali Aug. III. Vir. A. A. A. F. F. Q. Ti. Caesaris legat. V. in Germania Pr. Urb. legat. & comiti Claudij Caesaris i Britannia consuli. Pr. Cos. Asiae. legat. praet. Moesia: in qua plura quam centum milia trans Danubiorum ad praestanda tributa cum coniugibus ac liberis & principibus aut regibus suis transduxit: motum orientem Sarmatar. cōpressit: cūuis parte magna exercitus ad expeditionem in Armeniā misisset ignotus ante aut insensos. p. r. Reges signa romana adoraturos aut hostibus receptos remissit: ab aliquis eorum obsides accepit: per quem pacem prouinciā & confirmauit & protulit. Scytarū quoq; regē Acheronenis; q̄ est ultra Borustenen obsidione submotā primus ex ea puincia magno tritici modo. annona. P. R. adleuiauit hunc legatum in Striniam praefert Urbis remissum. Senatus in praefectura

DE PONTIBVS

præfectura triumphalibus ornamentis honorauit au-
thore Imp. Cæsare Aug. Vespasiano. uerbis. exornati-
one eius. Q. I. S. S. modicæ ita præfuit ut non debuerit
in me differri honor triumphalium eius ornamentorum
nisi quod latior ei contigit mora titulus præfecto urbis
Imp. Cæsar Aug. Vespasianus iterum Cos fecit. Erant
& alij pontes: ut pons meruli via Portuensi apud diru-
tam ecclesiã sancti Petri a Deo primo dato. pp. fundatã
apud quẽ sunt iitteræ incisæ.

DD. MM. ANT. ANTII LVPI. PR. vt dicã
in epyth. opusculo: nũc uulgo dicũt de ponte delarcha.
DE MONTIBVS & collibus Urbis.

Montes in Vrbe septem numerantur principa-
les: teste Vergilio qui scribit: pl. 7. Is montibus
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma.
Septemq; uno sibi muro circumdedit arces.

Quorum nomina sunt hæc. s.

Capitolinus: Palatinus: Auentinus: Celius: Exquilinus:
Viminalis & Quirinalis.

Fabius enim pictor e Fabiorum nobili familia dicitur.
Facies tunc agri huius instar arcus erat: cuius corda es-
set alueus Tyberis: cornua ad solis quidẽ ortũ: rupes
auentina & ad occasum capitolina: media palatina. Ea-
dem palatina rupes Tyberim a fronte prospicit: a sini-
stris celio: a dextris exquilino iungitur. Auentinus autẽ
a fronte tyberim & Capenam tenet: ad dextrã Celio-
lo ac Viminali hæret. Capitolium ante se Tyberim
& portam

& portam carnētalē cernit:haeret illi. Quirinalis. Has
rupes antiqui:septem colles & septē montes appellaue
runt.Area huius arcus est:quicquid campi iacet inter
Auentinū & Capitoliū: & a Palatio ad Tyberim. Idē
Fabius dicit nomina collium ueteris Romae haec sunt.
Capitolium:Quirinalis:Exquilinus:Palatinus: Celsus
Celiolus:Rumurius, qui & Auentinus.

Mons Palatinus est: ubi palatium maius: in quo Ro
ma Itali filia condidit Valentiā oppidum. postea uero
Euander ex arcadia ueniens:habitauit cū suis:Herculē
q̄ in hospitio ibidem recepit:in quo loco Aeneas teste
Cephalo Gergitio:primum aedificare cepit: cui Rap.
Vol.cōsentit:in quo postea Romulus Romā oppidu
lum:teste Fabio pictore:regiā Metropolim uertit:in q̄
Palatino colle fundauit: & in eo monte fuit sedes po.
Ro.Palatiū a Palatinis ex agro reatino ibidē confiden
tibus:uel a Palatia uxore Latini regis:uel a palātheo ar
chadice oppido:seu a balatu ouiu dicitur.

Mons Capitolinus:qui & Tarpeius nominat: a Tar
peia uirgine.Capitolinus uero à capite hominis inuēto
Hūc mōtē saturniū antea uocarūt a Saturno: qui ibidē
habitauit.Fab.pic.ait.Prima igit origo Romae fuit col
lis capitolinus:antea saturnius dictus.Is est ubi nūc san
cta Maria ara coeli & arx capitolij.Diuidit em̄ in duos
colles:teste Gellio & pōpo. Lat.in capitoliu.f.& arcē.
Mons Auentinus: qui & Rumurius: in quo habita
uit Atalas Italus teste Fabio:ad radices cuius iuxta Ty
berim

DE MONTIBVS

berim ope atq; consilio Iani capenam oppidulum condidit: & regionem eius permissu Italiam dixit: in monte erat silua laurea Ioui sacra: & fons Fauni: Atriū libertatis & spelunca chaci: & alia multa ædificia. Auētinus dicitur ab aduentu hominū: seu ab Auentino rege Albanorū ibidem sepulto: seu ab auibus auctore Meuius: uel a uehendo: q̃ cum mons a cæteris partibus urbis paludibus esset exclusus: uehebantur ad illū homines: quem Romulus teste Fabio neminē passus est habitare. Nam fratri Remo illum sacrū esse uoluit usq; ad Hybernā Tyberinā: de qua Ouidius in fastis.

Adiacet antiquus Tyberino latus Hyernæ

Pontifices illuc nunc quoq; sacra ferunt.

De quo loco Berosus & Io. ann. dare dixerunt. Mons prædictus auētinus est: ubi ecclesia s. Sabinæ. Fabius dicit tres colles primū coluere ante Romulū: mediū quidē Roma filia Itali: extremos uero Saturnus & Italus. Atriū libertatis. Atriū pprie ab atratribus tuscis teste Var. appellatum genus est ædificij: ante adē continēs mediā areā: ut inquit Festus pom. Victruius uero scribit lib. vi. atria ianuis esse p̃xima. Liuius scribit atrium libertatis Romæ fuerat uetustissimū: & obsides tarentinos in dicto atrio custoditos fuisse: scribit præterea refectum fuisse ampliātumq; ab Helio peto & Cor. cethego cēsoribus. Suetonius uero ab alinio polliōe atrium libertatis refectū fuisse scribit. Nonnulli uolūt porticum ueste fuisse: ubi nūc tres columnæ: quas dixi e ponte palatino

palatino esse: & aliae tres capitoliꝝ aliud atriũ a Tito & Domiciano instauratũ: in quo sunt nõnulla signa litterarum: uidelicet

RESTITVER.

Mons Celiꝝ a Celio vi biennio tusco duce nobili: qui cũ suis in auxiliũ Romuli uenit contra Latinorũ regem Acronẽ: & incipit a basilica lateranẽ. & terminum ponit ubi nunc est ecclesia s. Gregoriꝝ: & includit ecclesias Mariæ in Dominicæ & Stephani rotundi: & Ioannis & Pauli: ac Petri & Marcellini in radicibus eius: & alias nonnullas ecclesias. Et ibi prope est quatriuũ. s. inter Caelium ipsum & Exquilias. In quo monte erant ædificia sumptuosa: ut dicet infra: uestigia quorũ adhuc multis in locis uisuntur in uinea domini Achillis de Ciampolis de castro plæbis: in qua sæpe fui cum. d. Iuliano Marasca: & Bartholomeo cynico. Mõs exquilius est omnium altissimus: in quo loco nũc est ecclesia sanctæ Mariæ maioris: prope quam erat Basilica Sicimini romani. Marcus varro dicit. Exquilie duo mōtes habiti: quod pars Cespis mons suo antiquo nomine: etiam nunc in sacris appellatur: est & mons oppius. Exquiliæ teste Pomponio Laeto: incipiunt ab ecclesia sancti Petri a uinculis: & protēduntur usq; ad sanctæ Crucis: inde ad termas dioditianas: illinc circumeundo indēdit ecclesiam sancti Andreæ & Antonij atq; Praxedis & alias nonnullas: ab escubando dicitur: quod ibi escultæ a Rege Tull. essent: uel quod ante Urbem conditam, ut nonnullis placet, Collis ille aucupibus erat in
usum

usum: ut sparsis. Quisquilijs aues illuderentur.
 Mons Quirinalis est: in quo sunt equi marmorei: a Fi-
 dia & Praxitele sculpti: pars cuius infima solo adaequa-
 ta: ut columna Traiani in foro suo posita melius circū-
 spici posset: qui prius mons Egonus appellatus est: in
 quo loco & monte est ecclesia sanctae Agathae in Su-
 bura: ubi & decē tabernae fuerūt: ut in tiburtinis lapidi-
 bus nouiter effossis apparet: qui mons teste Dionysio
 lib. ij. haeret Capitolino: dictus a Iunonis sabinae tēplo:
 quam illi hastatā siue curim: id est quirim uocāt. Fundo
 uero a sinistris est uallis inclusa parietibus: ubi fiebant
 Floralia: & mōs a dextris habet domū Cardinalis Ne-
 apolitani in parte Quirinalis mōtis: qui uocatur mōs
 Claterae & Apollinis. Mons uero a dextris uocāt Ca-
 pitolium uetus: ubi fuit templū Iouis antiqui.
 Mons uiminalis a uiminibus dictus: tēdit ad thermas
 usq; dioditianas. Marcus em̄ Varro colles Exquillia-
 rū: nō montes appellat: in haec uerba. Tertiae regionis
 colles quinq; a deorū phanis appellati sunt: equis nobi-
 les duo colles Viminalis ab Ioue uimineo: cuius arcae
 ibi sunt: & Quirinalis a phano Quirini: uel ab ipsis
 Quiritibus: qui cum Tacio curibus uenerūt Romā:
 & ibi castra posuerunt: in quo monte est ecclesia sancti
 Laurentij: panis & perne: ut dicit. Qui colles Quiri-
 nalis & Viminalis coniungūtur prope portā Vimi-
 nalē: quae proxima est portae Collinae: tamen de uimi-
 nali sunt nonnulli qui aliter sentiunt.

Est & mons

Est & mons notissimus inter ecclesiam sancti Saluatoris de Lauro & ecclesia pacis: qui uocat Iordanus mons in quo aedes Vrsinorum sitae uisuntur.

Est & mons Ianiculus siue aureus intrans Tyberim: in quo Ianus habitauit: ubi nunc est ecclesia sancti Petri in monte aureo: qui in Etruria non in Roma. Plinius tertio libro. Saturnia ubi nunc Roma. Antipolis uero ubi ianiculum in parte Romae.

Collis Vaticanus ubi ecclesia sancti Petri apostoli & palatium pont. de quo Festus Pompeius. Vaticanus collis appellatus est: eo quod potitus sit populus Ro. uatū responso pulis aethruscis. Aulus uero gelius libro. xv. scribit: Et agrum Vaticanum; & eodem agri dominus praesidem appellatū acceperamus a Vaticanis; quae ut atq; instinctu eius dei in eo agro fieri soliti essent. Sed praeter hanc causam. M. Varro in lib. diuinar; aliā esse tradit istius nominis rationē. Nā sicut Arius. inquit appellatus: araq; ei statuta est: quae est infima noua via: q; eo in loco diuinitus uox edita erat: ita Vaticanus. deus nominatus: penes quem essent uocis humanae initia: quoniam pueri simul atq; parti sunt: eam primam uocem edunt: quae prima in Vaticano syllaba est: iccirco uagire dicitur exprimi mente uerbo sonū uocis recentis: in quo collē erat Templū Apollinis & locus clausus: in quo equos regebat crudelis Nero.

Collis hortulorum est: qui surgit a dextris apud ecclesiam sanctae Mariae de populo: in quo Neronis ossa se-

C pulta

DE MONTIBVS

pulta fuere: ex quo colle teste Pomponio candidati descendebant: albis uestibus magistratū petiunt: qui nūc mons siue collis Pincius appellatur.

Mons citatorum est in campo martio: non longe a columna Aurelij Ant. pī: qui corrupte hodie mōs Accetorium dicitur: locus erat Comitiorum. i. Romanorū: qui postq̃ citati suffragia intra septa cōtulerant: ne latus se denuo immiscerent: ab alijs separabantur. Vulgo dicunt cum tumulum factū esse ex regeſtione fundamentorum columnæ antoninae.

Mons Testatius inter Auentinū & Tyberim atq̃ portuensem portam: intra moenia surgit: in quo loco erant Collegia figulorum a Nūma rege Ro. instituta. Auctus fuit in purgatiōe fluminis: in quo nostra ætate adhuc sicut in campo martio fiunt ludi taurini tēpore Bacchanaliorum. Petrus enim Marſus ostendit mihi nonnulla super Festum pompeium: qui scribit Tarentum locus in campo Martio dictus: q̃ eo loco Ara ditis patris in terra occultaretur. Tauri appellantur ludi in honorem deorū inferorū facti: instituti autem uidetur hac de causa regnante Tarquinio Superbo: cū magna inq̃ diffuset pestilentia in mulieres grauidas: que fuerat facta ex carne diu uendita populo Taurorū: ob hoc dijs inferis instituti: & Tauri uocati sunt. Alij figuline erāt extra portam Viminalē a dextris: ubi surgit adhuc collis eius materiei. Sūt & alij montes seu colles minores: ut est mons Celiculus siue celiolus apud Celium montē: quem

DE AQUAEDUCTIBVS 14

quem Tullius rex addidit Vrbī cum monte Exquilino & Viminali. Extra urbem prope portam Collinā erat locus subterraneus in tumulo: ubi Vestales uirgines stupro siue incestu deprehensae uiuae fodiebātur cum pane & aqua: Plura de his Plutarchus in uita Camilli: Mons sacer ultra Anienem extra portam collinā: quo plebs a nobilitate secedens diu habitauit.

DE AQUAEDUCTIBVS

Iulius Frontinus aquas Vrbis tantūmodo suo tempore nouem fuisse scribit. Sextus uero rufus (qui Frontino posterior) Diocetiani temporibus urbem Romam descripsit: aquas ad decem & nouem fuisse. scilicet Aureliam: Appiam: Aniam: Atticam: Augustam siue Alsietinam: Argentianam: Antonianam: Alexandrinam: Claudiam: Ceruleam: Cuminā seu Cuminiam: Damnatam: Iuliam: Martiam: Sabatinam: Seuerianam: Traianam: Tepulam: & Virgineā seu Herculeam. E quibus nunc una solūmodo urbē influuit: scilicet Virginea in campo martio: ubi lapis marmoreus cum his litteris appositus est.

TYBERIVS CLAUDIVS DRVSI FILIVS Caesar Aug. Ductus aquae uirginis destinatos p̄ Caesarē fundamētis nouos refecit ac restituit. Quamuis nonnulli. M. Agrippe laudē attribuant Philip. Be. ait. M. Agrippa in aedilitate sua Romā duxit aquā virgineā: praeterea fontes fecit centum quinque Castella, cxxx, complura etiā cultu magnifico ac opere

C n ribus &

ribus: & gratuita tribuit balnea centū sexaginta. Plinius lib. xxxvi. Aqua Virginea a Virgine quadā dicta: quod cū quærerent aquam milites Ro. Virgo uenas aquarū monstrauit: quam prædictus Agrippa obduxit ab octauo lapide diuerticulo duo mil. passuum prænestina uia iuxta Herculaneū riuum: quem refugiens Virginis nomen obtinuit. M. Agrippa teste Plinio: in ædilitate sua adiecta Virginea aqua cæterisq; corriuatīs atq; emēdatis: lacus septingētos fecit. Forma ipsius aquæ ductus adhuc apparet in urbe: in quo loco nō lōge ab ecclesia s. Siluestri in campo Mar. super ueterē arcū in tyburtino lapide infra scriptæ litteræ uisuntur.

TITVS. CLAVDIVS Drusi Cæsar. Augustus germanicus Pōtifex maximus. Trib. potes. V. imp. xi. PP. Cos. Desig. IIII. arcus ductus aquæ Virginis disturbutos per. C. Cæsarem: a fundamentis nouos fecit ac restituit. Nōnulli uolunt septē aquæ ductus principales in Vrbe fuisse. Primus omnium fuit: in quo erat clarissima aquarū omnium: toto orbe frigoris salubritatīq; palma præconio urbis martia inter reliqua deum mūnera Vrbi tributa: antiquitus em̄ Aufeia uocabat. Oritur ex piconia in ultimis montibus Pelignorum: transijt Marfos: fucinū lacum Romā usq; perueniens: mox specu demersa in tyburtina se aperit nouem millibus passuū fornicibus instructis per inductū primus in Vrbe dictā aquam inducere uoluit. Ancus Martius rex in Capitolium. Postea, Q. martius in preturā: rursusq;

rursusq; restituit. M. Agrippa cōcipitur Via Valeria, mil. xxx. prope sub lacu: quā ait suo tēpore Frontinus in Auentinū a Traiano perductā traianā fuisse dictā: ut appareat in lapide marmoreo fracto ac nup effosso. Aqua martia concipitur a milliario. xxxvij. ut appareat in litteris super portam tyburtinam.

IMP. CAESAR DIVI IVLII. Augustus pōtifex m̄x. Cos. xij. Tribunic. potest. xix. Impe. xiiij. riuos aquarum refecit.

IMP. CAESAR. Aurelius Ant. pius Felix Aug. Parthic. Max. Brit. max. Pontifex maximus Aquam Martiam uarijs Klibus impeditam: purgato fonte: excisis & perforatis montibus: restituta forma: adquisito etiam fonte nouo Ant. pij aug. in sacram Urbem suā perducendam curauit.

IMP. T. Cæsar Diui. F. Vespasianus aug. pon. maxi. Tribunitiæ pot. ix. Imp. xv. Cens. Cons. vij. Desig. ij. Riuū aquæ martiæ uetustate dilapsum refecit: & aquā quæ in usu esse desierat reduxit.

Aqua Tepula erat: quam ex agro lucullano Seruilius Cæpio & P. Cassius longinus Cenfor in capitolium perducendam curauerunt.

Iuliam aquam. M. Agrippa ab inuentore uocatam: introduxit ex Tepula uia subterranea supra terram uero fictili structione opere arcuato.

Claudia uero quam Caius princeps introduxit ex fontibus Curtio & Ceruleo mil. xlvi. uia Subiacensi: Clau-

DE A Q V AE

dius absoluit opere arcuato. Titus deinde restituit; ut cubitales litteræ super neuiam portam demonstrant. **T. CLAVDIVS** Drusi, F. Cæsar augustus Germanicus Pontifex max. Tribunitia potestate. xij. cos. V. imp. xxvij. pater patriæ aquas claudiã ex fontibus qui uocabantur Ceruleus & Curtius a miliario. xxxvi. Item Anienem nouam a miliario. lxij. sua impensa in urbem perducendas curauit.

IMP. CAES. Vespasianus Aug. pont. max. Trib. pot. imp. vi. Cos. III. Desig. IIII. P. P. aquas curtiam & ceruleam perductas a Diuo claudio; & postea intermissas dilapsasq; per annos nouem: sua impensa urbi restituit. Sunt ibi præterea & aliæ litteræ minores: scilicet **IMP. Cæs. Diui, F. Vespasianus** Augustus Pont. Maximus Tribunic. pon. imp. xvij. pater patriæ cæsor cos. viij. aquas Claudiam & anienē perductas a diuo claudio; & postea a diuo Vespasiano patre suo: Vrbi restitutas cum capite aquarum a solo uetustate dilapsæ essent: noua forma reducendas sua impensa curauit.

Anienē ueterem. **M. curtius** censor cū **L. Papinio** annis. xl. post appiã perducendã de manubijs e pyrrocapitis curauit. Concipitur supra tybur. xx. mil. extra portã Romanã. Anienē uero nouã ope sumptuoso & strictura mirabili **Iulius Frontinus** a Diuo Nerua curator aquarum factus restituit: ac in Urbem perduxit.

Aqua appia post initium Sannitici belli inducta: ab **apio claudio** censore: concipitur enim in agro lucullano qui nunc

qui nunc Tusculanus putatur uia prænestina.
 Aqua alietina: quæ & augusta dicebatur: seruebat re-
 gioni trans tyberinæ cū sabatina: quaræ una alietina .s.
 Via daudia mil. xiiij. e lacu alietino concepta: ob frigi-
 ditatē minus salubris: ab Augusto fuit introducta. Al-
 tera uero Sabatina est: a Sabatijs post Frontinū memo-
 rata: harū quoq; uisuntur uestigia aquæductus extra
 portam aureliā: quam sabbatinā existimo: alterius uero
 apud triumphalem pontem. Non nulli addunt beatissi-
 me pater: Septimianā: ut aquarum numerus Urbis sit
 xx. Quæ quidem aquæ: uel a conditoribus: ut Traia-
 na: uel a locis unde ducuntur: ut cerulea: nomē assumpse-
 re. De prædictis aquis a Iulio Frontino: qui aquarū cu-
 ræ delegatus fuit: perpulchre scriptum est: ait enim: Hij
 sunt arcus altissimi subleuati in quibusdam locis pedū
 centum nouē tot aquarū tam multis necessarijs moli-
 bus: & quæ sequuntur. Plinius uero dicit. Vicit antece-
 dentes aquarum ductus: nouissimum impendiū ope-
 ris inchoati a C. Cæsare: peracti a daudio. Quippe la-
 pideam excelsitatem omnes urbes & montes æquan-
 tem: ut lauacra impleteret curtios atq; ceruleos fontes ad-
 ductos: erogata in id opus talentū quingenta sexagin-
 ta milia. Is est nunc aquæductus: quem a porta Neuia
 ad Lateranensem basilicam: & inde per celij mōtis dor-
 sum: ad auentinum montē perductū fuisse a cassiodo-
 ro monstratur. In domo ioannis ciampolini non lon-
 ge a campo florido legi inscriptas litteras in lapide

DE AQUAE DVCTIBVS

marmoreo multis in locis fracto: qui lapis repertus fuit apud ecclesiam sanctæ Crucis.

IMP. Cæsar. Diui. M. Antonini & Traiani. M. Sar. M. Filius diui Commodi. F. Diui Ner. Diui Antonini pij nep. Diui Hadriani pronep Diui Traiani parthici. abnep. Diui Nerue abnepos. Septimus Seuerus pius pertinax Aug. arab. adiabenic. Partic arabic. pont. max. xi. Trib. pot. viij. Impe. xi. cos. II. P. P. Procos. Et Impe. Cæs. L. septimij Seueri pij ptinacis aug. arabic. adiabenic. Parthic. max. filius diui antonij pij, pronep. Diui Hadriani pronep. Diui Traiani parthici. & diui Nerue abnep. M. aurelius antoninus pius felix aug. trib. Pot. III. Procos. P. P. arcus cælemōtanos ob nimiam uetustatem collapsos a solo: sua pecunia restituerūt. Nō longe a Lateranēsi Basilica in Cælio mōte est lapis marmoreus in aqueductibus cum his litteris sculptis: quāuis nonnulli sculptis dicant.

Imp. Cæs. D. M. antonini pij Germ. Sarm. F. Diui Cōmodi Frater. Diui ant. Pij nep. Diui Hadriani pronep. Diui Traiani parthici abnep. Diui Nerue abnepos: & quæ sequuntur: ut apertius dicam in opusculo de ueteribus epitha. Ro. quod quidem Reueren. Sixto nepoti sanctitatis tuæ Vicecancellario & S. R. E. Car. tit. sancti Petri ad uincula dedicaui.

In arcu Tiburtino cōiuncto prædicto aqueductui inter ecclesiā sanctę Marię in dominicę & Ioā. & Pauli: sunt inscriptę litterę incise uetustate consumptę

P. COR

P. CORNELIVS P. T. DOLABELLA COS.
CIVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN MARTIAL. EX. SC.
FACIUNDUM CURAVERUNT. IDEMQUE PROBauerunt.

DE THERMIS

Thermas in Vrbe duodecim fuisse legimus principales: uidelicet:

Antonianas: Agripinas: Alexandrinas: Aurelianas: Constantianas: Diodicianas: Domicianas: Gordianas: Neronianas: Nouatianas: Seuerianas: & Traianas. Erant & Tytiana Thermæ & Decianæ: Commodianæ & Sirtacæ: Philippi: Aug. & Olympiades.

Thermæ erant loca amplissima & sumptuosa: quæ antea calentibus aquis: aut ipso sine aquis fornice igne calefacto: lauandi sudandique usibus deputata sunt. Erant præterea in Thermis lauachra in modum prouinciæ extructa: ad lauandique usum balnea: & ne dum plano in solo unicuique exposita: sed etiam pensilia. Erant denique in Thermis ipsæ Arce amplissimæ: porticibus circumdatæ sumptuosissimis: camerataque superbissimis fornicibus edificia in circuitu habentes: in quibus columnarum diuersi coloris marmorearum ordines immensarum fuisse hinc constat: ut in ipsis ruinis adhuc apparet cum parietibus diuersorum lapidum incrustatis. Erant & natatoria & nemora: & loca pauimentata uarijs adornata picturis. Erant & alia multa: populi ludis atque delicijs exposita.

Thermæ ALEXANDRINAE ab Alexandro Seüero principe ædificatae fuere: uestigia quarum

DE THERMIS

apud ecclesiam sancti Eustachij uisuntur.

Thermæ AGRIPPINAE a. M. agrippa factæ non longe a Pantheo & templo Mariæ super Mineruam: ut ipsarum uestigia demonstrant in loco: qui uulgo Ciambella dicitur.

Thermæ ANTONIANAE: quas Bassianus antoninus Caracalla inchoauit: & Alexāder p̄fecit: adhuc uisunt semidirutæ apud ecclesiā sancti Sixti: quarum celam solearē architecti negant posse ulla imitatione qua facta est fieri: nā rex ære uel cupro (ut ait Spartianus) cancelli superpositi esse dicuntur: quibus cameratio tota concedita est: & tantū est spaciū: ut id ipsum fieri negant potuisse docti mechanis: ut adhuc uisunt ingētes ruinae cū altis parietibus ac semisepultis columnis.

Thermæ AVRELIANAE: quas hyemales fecit Valerius aurelianus imperator trans Tyberim: ut adhuc in nonnullis locis apparent uestigia.

Thermæ CONSTANTIANAE: apud equos tyriadis adhuc uisuntur semidirutæ in colle ipso quirinali: & ibidē in fracto lapide marmoreo. Petroniū: qui Penna urbis præfectū illas reparasse legitur.

Thermæ DIOCLITIANAE: non longe ab ecclesia sanctæ Sufannæ adhuc extant: quas Constantius & Seuerus dedicauerunt: atq; statuis suis conditorumq; appositis ornarunt: ut in lapide marmoreo ibidem effosso litteræ ostendunt: scilicet

MAVRELIVS Val. Maximiano inuicto Aug.
pont.

pont. Maxi. Imp. viij. Cos. iij. P. P. P.

In alio marmore translato ad plateam uulgo Cāmilla
nam dictam: sunt incisæ infra scriptæ litteræ.

THERMAS DIOCLITIANAS: a ueteri-
bus princip. institutas omn.

In alio uero marmore inter ecclesias sanctore Andreæ
& Antonij posito apud gradus Tiburtinos: uisuntur
infra scriptæ litteræ incisæ: in nōnullis locis fractæ.

SENIORES AVGG.

D. D. N. N. Constantius.

M. Aurelius & Maximianus.

Thermas Feli.

Maximianus Aug.

Præsentia maiæ.

Fieri iussit & Di.

Domini Consecra.

Pro tanti operis. Pomponius uero Letus lib. ij. scribit
Thermę eius nomine Romę sunt consecratę: & Maxi-
miani Herculi Carthagini. Thermę nominis Dioditi-
ani inchoatę fuerūt a ueteribus principibus: & conse-
cratę ab nouis augustis Cōstātio & Maximiano. Dio-
ditianus igitur inchoatum opus absoluērat omni cul-
tu perfectū. Secuti principes posuere ibi statuas & se-
niorū & nouorum imperatorę: quorę capita integra:
& fragmenta reliqua corporę erui ex subterranea testu-
dine: uelut ibi post ruinas Thermarū conseruata uidi-
mus: & partim in Capitolium delata: partim Florentiā
missa

missa Constantius & Maximianus: inuicti augusti Severus & Maximinus Cæsares Thermas ornarunt: & Romanis suis dedicauerunt. Situe in nominibus ambiguitas. diximus: Hæc didicimus. ex fractis marmoribus ibi effossis: in quibus & tituli uictoriarum Maximiani Herculi in hæc uerba.

MAVRELIVS VAL. Max. inuicto aug. Porti. max. Sarmatic. Maxi. Gothic. Maxi. impe. viij. Cos. iij. P. P. Proconsuli. Nil mirandum est Beatissime pater: de ipsis maximis ac sumptuosis ædificijs Ro. Erant em̃ domini orbis terrarum: & in prædictis Thermis ædificandis Diodicianus imp. & inimicissimus fidei christiane. cxl. Christianorū millia: ad id opus pluribus annis in modum seruitij addixit.

Thermæ DOMITIANAE a Domitiano imperatore constructæ in campo martio: non longe ab ecclesia sancti Siluestri: uestigia quarum adhuc apparent: diruta: marmoribusq; dispoliata.

Thermæ GORDIANAE fuerunt apud ecclesiam sancti Eusebii apud domum Giordanorum: quā lulius capitolinus dicit extasse uia prenestina ducentas columnas uno stilo habentem.

Thermæ NERONIANAE erant in loco Thermarum alexandrinarum: quas Alexander impe. restituit. & alexandrinæ dixit. Vel ut nonnulli uolunt: cum illis coniunctæ fuerunt: uestigia ipsarum apparēt apud domum Reue. Car. de medic. Floren.

Thermæ

Thermæ NOVATIANAE fuere in loco ubi nunc est ecclesia sanctæ Pudentianæ in uico patritio: ut ruinae adhuc indicant.

Thermæ SEVERIANAE a Seuerio Aphro imperatore ædificatæ fuerunt in regione trās Tyberina: teste Helio spartiano columnæ pulcherrimæ: quarum cum marmoribus sunt in ecclesia s. Crisogoni & Cecilie.

Thermæ TYTIANAE a Tyto ædificatæ: nō longe ab ecclesia sancti Martini in montibus: quæ capaces hodie dicuntur ob aquarum capacitatem: uulgo sette sale. In quo loco. inuenta fuere duo marmora sculpta cū flamma: in primo erant littere. IOVLIN. II. UERO IMP. Vespasianus aug. p. collegiū Pontificū fecit. Post quos inter Aquilonē & Eurum erant Thermæ Philippiaug. imperatoris. Thermæ DECIANAE erant in Auentino: quas ad honorem Decij impe. S. P. Q. R. ædificauit: apud quas erant & Thermæ Syriacæ seu variæ. R. ap. uol. scribit priuata Traiani. i. ædes cū Thermis in Auentino: teste P. Victore. ea nūc apparent quæ in Vinca nostra comprehenduntur: nā eo usque aqua. Itē Traiana deducebatur: ut ex marmoreis litteris. repertis conspeximus. Notandum est: quod ruinae quas uidemus apud trophaea. C. Marij: a nonnullis thermæ Gallurij appellantur: tamen teste Suetonio: fuit ibi insignis illa Basilica: quam G. Cæsar Caio & Lucio nepotibus extruxit: & usque in hodiernum diem Caij Lucij nomen retinet: corrupte uero Gallurij.

Erant

DE THERMIS

Erant præterea in Vrbe Lauacra multa: ut fuit Agrippinæ lauacrum ab Hadriano Impatore instaurato: uestigia cuius apud ecclesiā sancti Laurentij panis: perne insuntur apud Thermas Olympiades in ascensu Viminalis: non longe a templo sancti uitalis: in quo loco fuerunt reperta simulachra duo Bacchi marmorea cum fonte & fistulis plumbis cum hac inscriptione.

IN LAVACRO AGRIPPINAE

Lauacrum cōmodi Imp. a Cleandro extructum fuit nomine ipsius Cōmodi. Spartianus namq; ait. Enim uero pius primus, Marcus. II. Verus. III. Commodus III. Quintus Caracalla. vi. Getha. vii. Diadumenus viii. Heliogabalus antonini fuere: nec inter Antoninos referendi sunt duo Gordiani: aut qui prænomen tantum Antoninorum habuerunt.

Balnea & Balinæ: ut in marmore antiquo uidi sculptū L. Pauli erant in colle Quirinali: uulgo nunc dicit corrupto nomine magna napoli: non longe a turre militiæ: tamen Alexander imp. omnibus regionibus Urbis addidit balnea: & hucusq; Alexandrina balnea dicuntur balinæ in genere foemi. sunt pub. in genere autem neutro priuata balnea teste Varrone: quæ omnia Philibero confirmat.

Balinæ & balnea in urbe fuerunt numero.	dcccvi
Lacus siue putei pub. numero.	ccclij.
Latrinæ uero pub.	dij

DE NAVMACHIIS ET CLOACIS

Erant cū

ERant enim Naumachiae stagna naualia in Vrbe in quibus decertabatur nauibus. E quibus principales quinque fuisse legimus.

Apud circummaximum erat Naumachia.

Apud arcum Domitiani erat Naumachia ipsius Domitiani: ut adhuc uestigia in campo Martio non longe ab augusta adhuc apparent.

Erat praeterea Naumachia Neronis ad radices montis aurei: ea parte qua itur a Pertusam portam in Vaticano.

Cloacae amplissimae a Tarquinio rege Ro. factae fuerunt in Vrbe: ut adhuc in uelabro & iudaeorum platea uidere possumus: ac etiam in uinea domini Bartholomei de doxijs apud Colosseum.

Cloaca uero maxima est prope Ianum in Velabro: ut multi asserunt. Erant & aliae quae multae Cloacae per Urbem: adeo ut pensilis urbs tota uideretur. Liuius enim ait Tarquinius: Foros in circo faciendos curauit & cloacam: quae maxima receptaculum omnium purgamentorum Urbis sub terram agendam: quibus operibus uix noua haec magnificentia quicquam adaequare potuit. Idem Plinius lib. xxxvi. Praeterea cloacam operis omnium dictu maxima suffossis motibus. atque (ut paulo ante dixi) Vrbe pensili subtrusque nauigata.

Idem M. Agrippa fecit in aedilitate post consulatum corruatis septem annibus cursu praecipiti torrentium modo rapere atque auferre omnia coactis. Strabo uero ait. Cloacae duro cameratae lapide paruas carris stramentorum

semitas

feritas reliquerunt. Tanta autē per aqueductus aquarum ubertas influuit per Urbē: atq; Cloacas amnes inundare uideantur: & uniuersę propemodū edes subterraneos meatus: siphones ad fistulas undōsas habent. Quorum accuratissimā diligentiam. M. Agrippa egit: qui urbem pluribus alijs monumentis adornauit. Quę doacę ad ripam usq; aluei fluminis descendebāt ut adhuc in nonnullis locis apparet. Erant præterea curatoris pub. ut in lapide marmoreo apud pontē Aureliū litterę indicant. S. I. M. P. Cęsaris diui Traiani parthici F. diui Neruę nepotis Traiani & Hadriani Aug. pont. maxi. Trib. pot. xxiij. imp. II. Cos. III. Tyr.

Rusticiis curator aluei & riparum Tyberis & doacarum Urb. R. R. restituit secundum præsentē terminationē proximam. I. C. P. P. I. V. X. S.

Non lōge a quo loco est alia inscriptio in marmore in uento in Vinea Laurentij Palucelli. f.

EX Auctoritate Imp. Cęsaris diui Neruę F. Ner. Traiani Aug. Ger. Daci. Ponti. Max. trib. pot. viij. imp. IIII. Cos. V. P. P. T. Iulius Ferox curator aluei & riparum Tyberis & doacarum urbis terminauit ripam. R. R. Prox. C. P. P. P. C. X. V. a Fabio. A. F.

DE CIRCIS

Circi tres erāt in Vrbe principales: uidelicet: Maximus apud Palatiū. Neronianus in Vaticano. Flāminius siue Apollinaris in campo martio. Circummaximū a Tarquino: postea uero a Cęsare dictatore extinctum fuisse

fuisse legimus: longitudine stadiorum trium: latitudine
 uero unius: in quo loco erant plurimæ columnæ cum
 aureis epistulis: apud quem erat methodiū: & templum
 Flauiae gentis & Naumachia. cuius postea lapide ma-
 ximus circus deustus utrinque lateribus extructus est: in
 quo loco fiebant ludi circenses. Diuus Claudius fecit
 carceres marmoreos & methas deaurauit: unde equi
 discedebant reuertebanturque. Maximus circus dicitur:
 quia maximo deorum Vertumno Iano sacratu: teste An-
 nio Viterb. in elegiae Vertunianae cōmentarijs. Non
 longe a quo erat Argiletus: ab argo Euadri hospite di-
 ctus. Fabius pictor ait superior. Argiletos dicit in prin-
 cipio Vici trusci sub Celiolo inter circū maximū & auē-
 tinum letum simul argi & sepulchrū est. Imus uero Ar-
 giletus est ubi Ianus quadrifrons: qui & Vertūnus in
 fine Vici trusci ad radices Capitolij in Fo. Boario ubi
 saturniae uestigia. Circus Nero. in Vaticā erat: in quo
 ipse Nero nōnunquam circenses ludos fieri instituit: ac per
 sepe illic aurigabat: equosque regebat. Circus Flāminius
 ubi nūc est ecclesia sancti Angeli in piscina: & totum il-
 lud spaciū usque ad plateā iudeorum. Circus Flāminius di-
 cebatur: uestigia cuius aedificij apud domū dominici
 de Mattheis diruta uisuntur: ut placet Pomponio Lae-
 tio. Tamen nonnulli dicunt illud fuisse theatrum Bal-
 bi a Cl. Cæsare dedicatum: & in campo Martio circū
 Flāminiū fuisse in loco ubi nūc Agonis platea dicitur:
 & hoc propter uia Flāmineā apollinarem postea dictū:
 D ut eius

DE THEATRIS ET

ut eius uestigia demonstrāt: in quo circo ludī celebrant
 Apollinares. Pandulphus lateranēsis Ostiarius eccle-
 siae scribit Adrianū pontificem primū eo aedificasse ec-
 clesiam sancti Apollinaris in loco ubi prius: in circo Flā-
 mineo Apollinis aedes fuit. Eo in circo erāt carceres bi-
 garū & quadrigarum: & loca diuisa patribus equireti-
 busq; urbīs: ut spectacula facerent. Circus em̄ dicitur a
 circuitu. Agoniū dies appellabatur ut ait Sext. pomp. &
 Gellius quo rex hostiā immolabat: unde agonia. i. sacri-
 ficia quae fiebāt in monte Quirinali: est agoniū ludus
 sic dictus: quia locus in quo ludī in initio facti fuere sine
 angulo: cuius festa agonalia dicebantur.

DE THEATRIS ET Amphitheatris.

Pompeius magnus inter alia ornamenta fecit
 theatrū ante curiā suā: quod quidē Nero imp.
 nobilibus Germanis po. Romani magnitudi-
 nē ostēsurus: eos in Pompei Theatrū populo plenū in-
 troduxit: postea uero unius diei opa inaurauit: ut Tyri-
 acē Armeniorū regē exciperet. De quo Leo Bapt. Flor.
 dignū opus & Pompeo & uictoric. Ro. in quo erāt or-
 chestra & subgestū Scena histriōnum & hypōscenū
 colūnis marmoreis & statuis exornatū: de quo Aulus
 gellius in. ix. mentionem facit. Quū Pompeius inquit
 Aedem uictoriae dedicaturus foret: cuius gradus uice
 Theatri essent: nomenq; eius & honores inscriberet.
 Vestigia praedicti Theatri ex tabulo aedium Car. in
 campo Flor. adhuc uisuntur. Nam tempore Blondi li-
 tere in

teræ in marmore fractæ repertæ fuere de Genio Pompei & Theatro ibidem effolse. Et quicquid a platea eadem campi & iudæoræ ad Rosæ monasterium continet: ædificia Pompei fuisse constat.

Theatrum Marcelli a Cæsare ceptum; non longe erat ab ecclesia sancti Nicolai in carcere: ut ipsa uestigia diruta demonstrant: iuxta quod erat sacrarium a Numa institutum circa imum argiletum.

Theatrum Balbi erat in regione. ix. quod quidem. Cl. Cæsar dedicauit: & appellatur Balbi a uicinitate Criptæ ipsius.

Caius Callicula imp. ædificauit amphitheatrum iuxta scripta in cāpo matt. uarijs statujs & columnis exornatū. De Marci Scauri Theatro nil dicam: in ædilitate enim sua tria millia signorum aureorum in scena tantū fuere temporario Theatro e marmore. s. & uitro & auratis tabulis confecto: in quo erant. ccdx. columnæ marmoreæ: teste Plinio libro. xxxvi. in quo scribit de duobus theatris amplissimis. C. curionis: cuius genus luxuriæ nec antea nec postea uisum est.

Amphitheatrum Tauri Stauilij erat apud ecclesiam. s. crucis uarijs exornatum marmoribus: ut uestigia ipsius ibidem diruta cernuntur.

Amphitheatrum Titi & Vespasiani notissimum in media Vrbe miro lapide tyburtino extructum: a Domitiano perfectum: cum incrustatione intrinsecus: & extrinsecus cū signis: & in singulis superioribus arcubus.

D ij erant

erant statuæ marmoreæ: ibi fiebant ludi. Sub tãto ædificio sunt cloacę teste Pompo. adeo ut pars edificiũ sustineatur a cloacis. Nostro tẽpore Collosẽũ uocat: a Neronis collosso: qui stabat in porticu domus aureę: & iuxta prædictũ amphitheatrum constructus fuit. In quo erant duo fontes: ex quibus aqua purissima ad turbã recreandã procedebat. In dedicatiõẽ cuius quinq; milia ferarũ genera occisa sunt: in quo loco prius stagna Neronis erant. Marcialis em̃ dicit.

Hic ubi conspicui uenerabilis amphitheatri

Erigitur moles: stagna Neronis erant.

Non longe a quo est fragmentum lateritię turris rotundę iam incrustatę marmoribus: super quam erat Iouis simulacrum.

Erant & alia Theatra extra Urbem: ut apparet apud ecclesiã sancti Sebastiani & sanctę Agnetis.

In omnibus theatris erat cauea theatralis: quę est confessus ubi populus spectat.

Theatrum dicitur hemisperium seu uisoriũ gręce. Latine uero spectaculum: emicicli specie constructũ erat. Amphitheatrum uero quasi in unũ iuncta duo uisoria: recte constat esse nominatũ spectaculorum gratia. forma rotũda: & ueluti ex duobus constans Theatris.

DE AERARIO E T pecunia pub.

Locus ararij antiquitus fuit in rupe Tarpeia in templo Saturni & Opis eius uxoris: ut adhuc diruta fundamentorũ uestigia cernunt ab ea parte qua
itur ad

itur ad ecclesiā sancti Nicolai in carcere: ubi nūc parua est ecclesiā sancti Saluatoris collapsa in minenti Hospi tali sancte Marię de porticu: quę uocat̃ sanctus Saluator in ærario: & horrea uicina uocantur in ærario.

Romanorū ærariū erat in æde Saturni: quoniā in Italia Saturnum primū instituisse nūmos signare dicitur: teste Cypriano. Macrobius uero sic refert. Aedem Saturni ærariū Romani esse uoluerunt: q̃ tempore quod inco- luit Italiā: fertur in eius finibus nullū esse furtum cōmis- sum: aut quia sub illo nihil erat cuiusq̃ priuatum. Philo- sophus ait. Primus autē omniū Valerius publicola exactis regibus ædem Saturni ærariū dedarauit: ductus op- portunitate loci: & apertū & ab insidijs tutū: & in pri- mis munitum animaduertit. Tullū Hostiliū quidā consecrasse templū Saturni ferunt: quidam Luciū Tar- quinium. Varro uero refert Titum largiū dictatorem ædem Saturni saturnalibus dedicasse. Liuius autem a Planco restitutū fuisse Aulo Sempronio: & M. minu- tio Cons. in quo pecunia po. Ro. conseruaretur. Eratq̃ ibi tabularium: in quo tabulę pub. æneę seruabantur: teste Cicerone. Traianus uero imperator grariū quod sub Capitolio erat: in nouam ædem Saturni traduxit. ubi & libri Elephantini seruabantur: in quibus. xxxv. tribus erāt conscriptę cū libris lintheis: in quibus quidē Annales conscribebantur a Pontificibus.

Erat præterea in ipso grario locus secretior: ubi uestiga- liū uigesima teste Liuiō seruabatur. Locus ultimi grarij

D iij erat

DE ERARIO ET PECVNIA PVB.

erat ubi nunc est perpulchrum Templum in honore diui Hadriani martyris dedicatum. Non longe a quo erat officina cudendæ pecuniæ. Seruius enim Rex Ro. primus in Vrbe signauit æs: signatumq; est antiquitus nota pecudum: unde & pecunia appellatur. Argentum uero signatum est anno Urbis. Dlxv. Nota æris Romanorum fuit Ianus geminus ab una parte: ex altera uero rostrum nauis. Nota autem argenti fuerunt bigæ atq; quadrigæ: unde bigati atq; quadrigati. Aureus uero nummus post annū sexcentēsimū quadragesimum septimum percussus est: quous nonnulli post sexagesimum annum uelint.

Auri in populi Ro. ærario fuere Sexto Iulio Lucio Aurelio consulibus pondo septingenta uigintifex: argenti uero nonagintaduo mill. & extra numerum trecenta & septuagintaquinque mill.

Item Sexto: Lucio: Iulio: Aurelio cōsulibus: hoc est belli socialis initio: octingēta quadraginta septem pondo. Cæsar primo introitu in civili bello: ex ærario protulit laterum aureorum trigintafex millia: & in nummis pondo trecenta. Alconius scribit Aerariū dici pro priuata pecunia: Fiscum uero pro publica: quous nonnulli dicant ærarium pro repositorio pecuniæ pub. capiatur: fiscus uero pro pecunia imperatoris.

Tarpeia rupes foro Ro. imminebat: unde primo fontes præcipitabantur & damnati.

DE FORIS ET CVRIIS

Erant em

ERant em̃ in Vrbe Fora. xvij. principalia. f. For̃ Romanũ. Forum Cæsar̃. Fo. Augusti. Nerue. Traiani. Diodiciani. Acnobarbi. & Salustij. Forum Boariũ. Pistoriũ. Holitorium. Gallor̃. Rusticor̃. Suarium. Archemoniũ. Piscariũ & Cupedinis. Forum Romanũ ab arcu Sæueri & hortis Mariæ Gratiar̃. ad radices Palatini usq; ad ecclesiã sanctorum Cosmæ & Damiani tendebat. ampliatur̃ fuit a. C. Cæsare. postea uero ab Augusto imperato. quod olim Cæsar totum intexit uelis: & Cato Censorius sternendũ muricibus censuerat: ut ita litigantes eniceretur: in quo erāt Tabernæ nouæ septē: quod for̃ dictum fuit. Et For̃ Latini: in quo stabat Domiciani collossus: teste Papinio. Latialis Iuppiter in Albano monte colebat. Dionysius libro iij. histo. auctor. Lactantius latiale Iouem a latinis coli solitum humano sanguine. Erat ibi præterea suggestũ rostris nauium extructum. Liuius in octauo ait. Erant ergo rostra ad radices Palatini montis. Seruius uero dicit. Romanum Forum est: ubi nunc rostra sunt. Erat & Sacratarium Senatus Theodosij tẽpore: ut litteræ incise demonstrant in maiori capella ecclesiæ sanctę Martinæ apud carcerem Tullianum. uidelicet:

SALVIS Dominis nostris Honorio & Theodosio Victoriosiss. Principibus secretariũ amplissimi senatus. Quod uir illustris Flavianus instituerit: & fatalis ignis assumpsit. Flavius. Annius. Eugharius. Epiphanius. V. C. Præf. Urb. uice sacra. L. V. D. reparauit: & ad pristinam

DE FORIS

pristinam faciem reduxit:

In qua ecclesia tabulis marmoreis antiquæ celaturæ parietes undiq; exornati sunt.

Forum Cæsaris erat apud for. Ro. statuis & pulcherrimis columnis decoratum: de quo Ovidius.

Hæc sunt fora Cæsaris inquit.

Quod Forum inter magnifica opera Urbis enumerat Plinius: cū solum tantū foro extruēdo sextertijs mille ducentis Cæsar dictator emerit: in quo loricatam sibi fieri statuam passus est.

Forum Augusti erat apud ecclesiā sanctorum Cosmæ & Dam. uersus Furrum Comitum. Cæsar enim Augustus ædificauit forum cum æde Martis ultoris: & in eo Castorem & pollucem cum uictoria & Alexā. magno: & imagine belli insignia opera Apellis posuit. Aulus uero Gellius dicit statuam Coruino. Diuus Augustus in foro suo statuendam curauit: & in eius statuæ capite Corui simulacrum: rei & pugnx ornamentū: quod forum postea ab Hadriano instauratum est.

Forum Traiani ab ipso Traiano extructum & dictū apud columnam eius Codidem: in quo posuit lapidē marmoreum cum his litteris.

Talem Priuatis imperatorem esse oportere: quales sibi priuatos optat habere.

Forū Nerug siue transitoriū: quod a Traiani ad alia Fora transiebat: apud palatium ipsius Nerug: ut adhuc cubitales littere dirute: apud decem ingentes columnas marmoreas

marmoreas apparent.

IMP. Nerua Cæs. Aug. Trib. potes. III.

IMP. Helius (ut Spartianus dicit) statuas colossas uel pedestres: nudas uel equestres diuis imperatoribus in foro diui Neruæ: quod transitoriū dicit: locabat omnibus cū titulis & columnis æreis: quæ gestorum ordinem continerent.

Forum Piscariū erat non longe ab ecclesia sancti Georgij coniunctū in Foro Boario: quibus nonnullis placeat apud ecclesiam sancti Nicolai in carcere dictum forū fuisse. Varro uero lib. i. Secundū inquit Tyberim ad Ianum est forum piscarium. Erat ibi & forum iugariū a uico iugario dicto: ubi sacra iuga bobus ꝑ inaugura Vrbē posita sunt.

Forum Boarium erat ubi nunc est ecclesia sancti Georgij in Velabro: in quo erat statua Herculis ab Euanthro antiquitus sacrata: quæ uocabatur Triumphalis: & usq; ad tēpora imperatorū per triumphos uestiebatur habitu triumphali teste Plinio: Erat & Ianus geminus a Nūma rege dicatus: qui pacis belloq; argumēto colitur: in quo & bos æneus stabat. Vnde Ouid. in Fastis. Hic ubi pars Urbis de Boue nomen habet.

In monumentum quod ibi ceptus est sacer sulcus a Romulo auctor est Cor. uel a boue Herculis: qui ob uictoriam contra Caccū bouem sacrificauit. Ouid. Immolat ex illis thaurum tibi Iuppiter unum.

Non longe a quo stat arcus marmoreus cum statuis

E ac litteris

ac litteris uetustate consumptis: uidelicet
 IMP. CAES. Lucio Septimio Seuerio Pio Pertina-
 ci Aug. Arabic. Adiabenic. Part. Max. Fortissimo &
 Felicissimo Pon. max. Trib. pot. xij. impe. xi. Cos. III.
 pater Patriæ. Et

IMPE. Cæs. M. Aurelio Antonino pio: Felici. Aug.
 Trib. potest. vii. Cos. iij. P. P. Procos. Fortissimo Felici-
 cissimo Q. Principi. Et

IVLIAE aug. matri. Aug. N. Et castrorū & senatus &
 Patriæ Et imp. Cæs. M. aurelij antonini pij felici aug.
 parthici. Max. Britannici Maximi.

Argentarij & negociantes Boarij huius loci: qui uehēt
 deuoti numini eorum.

Forum Holitorium non longe erat ab æde Vestæ.

Forum Salustij erat in Quirinali post templū ubi fuit
 ecclesia s. Sabinij apud ecclesiam s. Susannæ.

Forum Suarium erat in loco ubi nūc est ecclesia sancti
 Nicolai in porcilibus: quod adhuc nomen retinet non
 longe ab ecclesia sanctorum. xij. Apostolorum.

Erant & alia fora ab his rebus cognominata: quæ il-
 lic uendebantur.

CVRIA duorū generum erant. M. Varrone au-
 ctore: in quibus S. P. Q. R. cōueniebat: & ubi curabāt
 sacerdotes res diuinas. Senatus uero humanas: ut erat
 in curia hostilia: quā Tulus seruius rex fecit: ubi nūc est
 ecclesia sanctorum Ioannis & Pauli: ut ipsa uestigia de-
 monstrant. Gellius & Varro scribunt Senatus cōsulta

iure non

iure non potuisse: nisi in loco per augures constituto: quod templum appellaretur: non enim omnes aedes sacrae Tempa. Curia in qua habebatur senatus templū erat: habebatur modo senatus in aede Apollinis: modo in Concordiae delubro. Sub dextra Curiae Hostiliae erat Gregostasis supra comitiū: ubi nationū legati subsisterent qui ad senatū essent missi. De quo loco meminit Cicero in epistola ad Q. fratrem. Erat & Senaculū supra Gregostasim: ubi aedes Cōcordiae & Basilica opima: in quo loco seniores cōsistebant. Nonnulli uolunt Gregostasim solūmodo in capitolino colle fuisse.

Erat & Senaculum aureū non longe a Curia lacus: de quo Valerius maximus meminit dicens:

Ante senatus assiduam stationē eo loci peragebat: qui hodie senaculum appellabatur.

Aliud senaculum seu senatulū (ut in marmore antiquo apparet inciso) erat apud portam Capenam.

Erat denique senaculum mulierū matronarū in colle Quirinali: ab Antiochio Bassiani filio constructū.

Curia uetus erat inter ecclesiā s. Petri ad uincula: & Lateranensem Basilicam.

Curia uero Pompeiana erat apud ipsius Theatrum: in qua Cēsar interfectus fuit Idibus Martiis: qui perijt sexto & quinquagesimo etatis suae anno.

Erat & curia calabra teste Pub. uic. ubi pōtifex minor dies pronuntiabat.

Erat & curia siue senatulū in campo Martio circa aedē

DE CAMPO.

Bellonæ: ubi dabatur senatus legatis: quos in Urbem admittere nolebant.

Erat etiã extra portã Capenã templũ Martis: ubi dabatur senatus legatis hostiũ: qui intra urbẽ nõ recipiebant.

DE CAMPO MARTIO.

Campus Martius olim ager fuit Tarquinijs Regis ultimi Romanorũ extra Urbẽ eo tempore: ut Liuius placet: qui ait: Quicquid Capitoliũ & Tyberim interfuit fuisse campũ Martiũ. Nam Vrbs prima ad Capitoliũ finiebatur. Post expulsiõnem Tarquinijs fuit consecratus Ager Tarquiniõrũ deo Marti: unde campus Martius dictus fuit: in quo erant multa templa & ædificia & columnæ memorandæ & porticus cũ infinitis statuis & obeliscis. Martius proprie fuit ubi nũc ecclesia sancti Laurentijs in Lucina in quo habebantur comitia: ut dicã inferius. In loco uero ubi nũc est domus noua capellæ Apostolorũ Philippi & Iacobi in ecclesia s. Lauren. in Lucina: fuit Basis nominatissima Urbis: non longe a qua est Obeliscus magnus semisepultus: ubi effossum fuit Horologium cum lineis & gradibus deauratis. In angulis uero quatuor ueti ex opere musino: sculpti uidebantur cum hac inscriptione cubitalibus litteris:

VT BOREAS SPIRAT.

Erat præterea Villa pub. ubi census habebatur a censoribus: ubi nunc est Gymnasium publicum.

In dicto campo Martio habebantur comitia. i. loca in quibus

quibus tribus ipsæ petebāt suffragia de eligēdis magistratibus; nō longe a monte citatorio. Vnde usq; ad Iustiniani tēpora in creatione Principū acclamātū est. Felicior sit Augusto; ac Traiano melior.

Nonnulli respondebāt: Nec Hadriano deterior.

Erat & locus comitiū in Fo. ro. inter turrim & Pallariā & lacū Curtiū: duobus in locis prædictis omēs deligebant; siue Dictatores siue Cōsules & alij magistratus.

Eratq; triplex deligēdi modus; de quibus perpulchre Aul. gel. scripsit lib. xvi. Septa uero loca erāt in campo martio teste Seruio inclusa tabulatis; in quibus Po. Ro. suffragia ferre cōsueuerat; de quibus Plini. & Martialis scribūt. Erat templū An. pij nō longe a colūna eius Condide; ut cubitales literę in marmore effosso antio salutis Mcccc. demonstrarūt; ubi nūc uisunt ingētes colūnae marmoreæ; in quo loco noster Alexāder Nero Florētius habitat; corrupte dicit lo. Trullo ad imitationē palatii cōstāt in ciuitate regia positi; ut patet in lectiōe beati Leonis Papæ. Erat & Tringariatunde equi ad cursum mittebantur ad certamina currulia trigarū. Triga em̃ a tribus equis dicitur; quadriga a quatuor :

Erat & Equiria ab equorum cursu dicta; & adhuc retinet nomen ecclesiæ sanctæ Mariæ in Equiria; ut dixi in statiniobus. Cassiodorus uero in Epistola dicit solitos ab Augusti mausoleo sex portus dimitti iūctos cursus; qui per Equiriam in Flammineum circumcurrerent. Erant in dicto campo multa loca publica. De quo

E iij. campo

DE PALATIIS

campo Strabo nonnulla scribit lib.v.

Campus Exquilinus erat sub turri Mecennatis uersus Septentrionem: ubi antiquitus comburebantur cadauera mortuorum: qui locus (ut nonnullis placet) erat sepulchrum peregrinorum: quem Mecenas ab Augusto impetrauit propter foetorem uicinis molestum. Erant præterea in Vrbe septem alij campi. scilicet. Viriminalis: Agrippinus: Codetanus: Octauius: Pecuarius: Lanatarius & Brunianus.

Extra Tyberim uero erat campus Vaticanus præter numerum. Erat & campus Iouis: in quo erat domus Piscenij nigri teste Spartiano: in qua simulacrum eius in Trinchoro constituit: quæ Pisceniani appellabatur.

DE PALATIIS IMPERATORVM

Palatium maius erat in monte Palatino: in quo multæ areæ cum biblioteca pulcherrima erant: & templâ & alia loca sumptuosa uarijs picturis & statuis exornata. In parte palatij uersus Septentrionem fuit locus Palladij: cui insignes extant ruinae cum marmoreis portis dirutis: quem locum nunc Pallariam per palladium corrupte appellant: in quo loco est Ecclesia sanctæ Mariæ in pallaria cum sepulchro Io. pp. viij. Forum tamen dictum est Palladium: ob propinquitatem templi ipsius Palladis. Marcialis.

Limina post pacis palladiumque forum.

C. Callicula Imp. teste Suetonio: super templum diui Aug. ponte transmissio Palatium capitolumque coniunxit.
Palatium

Palatium seu domus regia Neronis: quæ a predicto palatio maiori Exquilias usque tendebat: quam domum primo transitoriam mos incendio absumptam restitutamque Auream nominauit. De qua Plinius. Bis uidimus inquit Urbem totam cingi domibus Principum Gaij & Neronis: & huius quidem ne quid deesset Aurea: nonnulli uolunt ex iunioribus ultra prædictam domum palatium Neronis in Ianniculo fuisse.

Pallatium Claudij erat pulcherrimum & amplum inter Colosseum & ecclesiam sancti Petri ad uinc.

Palatium Traiani apud columnam eius erat perpulchrum: uarijs marmoribus incrustatum: intus uero picturis exornatum cum statuis.

Palatium Romuli erat apud ecclesiam sanctæ Mariæ nouæ absque marmoribus & columnis cum statua eius.

Palatium antiquum senatorum erat apud ecclesiam sancti Sixti: multis columnis & statuis exornatum.

Palatium Augusti erat inter ecclesiam s. Felicis in pincis & Augustam: in quo marmora innumera cum pulcherrimis columnis sita uisebantur.

Palatium Antonini imp. apud columnam eius non longe a templo Ant. multis marmoribus & propheticis lapidibus exornatum.

Palatium Antonini Caracallæ proximum uiae appiæ apud Thermas eius maximis erat subfultum columnis ac marmoribus multis in locis incrustatum.

Palatium Titi & Vespasiani apud Thermas titianas: in

E iij quo loco

DE PALATIIS IMPERATORVM

quo loco hoc anno. M^olvi. Felix ro. ciuis in Vinea sua
Lacohontis statuam inuenit.

Palatium Neruæ apud forum eius erat e septis qua-
dratisq; lapidibus absq; calce positis inter turrim co-
mitum & Militiæ adhuc dirutum: mirabile uisu cerni-
tur: in quo sunt ingentes columnæ marmoreæ indulse
cum ecclesia sancti Basilij.

Palatium Flauij Constantini apud Basilicam Latera-
nensem: & Lateranense hucusq; appellat a nomine, p-
prio Laterani patritij romani: auctoritas cuius fuit ma-
xima in Vrbe hic dum esset consul: iussu Neronis in-
terfectus est. Aedes uero eius amplissimæ: datæ fuere
post multum tempus Constantino Imp. quas amplia-
uit: ac postremo Siluestro pontifici maximo concessit:
& a Laterano prædicto Lateranense palatiū dictū est:
apud quem locum lateranensis basilica cum pulcherri-
mo baptisterio sita est: quæ nūc omnia minant ruina:
nisi tua Sanctitas manus porrexerit adiutrices: ut iā fe-
cit Martinus & Nicolaus: Symacus & Innocentius: &
alii q̄ plures pontifices. O pater beatissime: hæc est glo-
ria sedis apostolicæ: ne primaria totius orbis & Urbis
Basilica penitus collabatur: cui quidem sanctitas tua in
minoribus per multum temporis spatiū archipresby-
ter digniss. fuit: ut nunc in maioribus Episcopus & pa-
stor omnium: ut alter Franciscus Seraphicus ecclesiā tu-
am militantem repara in terris: ut triumphantē reperi-
as in coelis. Bonū & utile fuisset operarios fabricæ insti-
tuere

tuere: & prouentum quotidianū ordinare annexione alicuius Ecclesiæ uel Abbatiae pro reparatione istius ad perpetuā rei memoriā: ne absente pontifice Basilica prædicta penitus corruat.

Palatiū Detij Imp. nō longe fuit ab ecclesia s. Laurentij panis permæ: ut adhuc ipsa uestigia denotent.

Palatium Lucinianum erat apud ecclesiam sanctæ Balbinæ: ut apparent uestigia.

Palatium Sossoriani ubi nunc est ecclesia sanctæ Crucis Hierusalem: uarijs columnis exornatum.

Erant & alia palatia in Vrbe: quibus finē imponam.

DE DOMIBVS ET INSVLIS

Omū a palatio exquillas usq; fecit Nero auct, Suet. quā primo Transitoria: postremo Aureā nominauit: in cuius uestibulo stabat Collossus magnus: habebatq; porticū triū mill. passuū & stagnū circumseptū ædificijs ad Urbū specie: uineta & arua cū pascuis & syluis uaria cū multitudine omnis generis pecudū ac ferarū: in cæteris partibus cuncta auro illita distinctaq; gemmis: cenationesq; laqueatae ibidē erant perpulchræ cū tabulis eburneis uersatilibusq; fistulis: ut unguenta desuper spargerent. Erant præterea ædificia rotunda depicta: quæ diebus ac noctibus cōtinuis perpetuo uice mūdi circūagerent. Erant deniq; balnea cū hortulis & aquis marinis: cū albulis: & alia q̃ plura mirāda & incredibilia: ut scribit Cornelius tacitus in in ædio urbis. Plū. uero in aureæ domus Neronis solarijs

DE DOMIBVS

aues ex argēto mirabili opere sculptas fuisse cōprobat:
 Domus Corneliorū familię erat sumptuosissimis ædi-
 ficijs: ut ipsa uestigia demonstrant in uico: qui adhuc
 Corneliorū nomē retinet: a nōnullis imperitis uocatur
 ipse ruine Corneliorū Thermæ: ob magnitudinē ædi-
 ficiorū apud equos marmoreos Fidiæ & Prax.

In colle Viminali erāt omniū totius Urbis speciosissi-
 mæ domus: Marci Crassi oratoris & Q. Catuli: qui cū
 C. Mario fudit Cymbros: & C. Aquilij equitis ro. qui
 legē tulit Aquiliam: fundamenta quarū in uineis apud
 ecclesiam s. Susannæ uisuntur.

Domus Balbini etiam nunc Romæ ostenditur in Ca-
 rinis magna & potens: & ab eius familia hucusq; pos-
 sessa dicit Spartianus.

Domus Cornelij in mōte Caelio erat speciosissima: qui
 primus in Vrbe parietes totius prædictæ domus mar-
 moreis crustis operijt. M. uero Lepidus Catuli consu-
 latu collega primus omnium: limina ex numidico mar-
 more in domo posuit magna reprehensione anno Vr-
 bis. Dclxvi.

Domus Giordanorū erat p̄pulchra uia prenestina que
 ducentas colūnas uno stilo habebat Hel. Spar. auctor
 nō longe ab ecclesia s. Eusebij. Leo Baptista de albertis
 Flor. lib. ix. scribit. Valerius romę cū in exquilijs domū
 haberet altissimā: inuidię uitæ de causā diruit: & in plano
 ædificauit. Itaq; hęc fragilitatem bona illa posteritas &
 pub. & priuatim secuta est: quoad p̄ bonos mores li-
 cuit

creuit. Postea uero aucto imperio tm̄ in pleriscq; om̄ibus
creuit luxuries pr̄terq; in Octauiano: nā is quidē sum
ptuoliore edificatiōe grauabat: quin & Villā quoq; ni
miū pfuse extructā diruit: tm̄ inquam excreuit luxuries
in Vrbe: ut inter ceteros fuerint ex Giordianorū fami
lia: qui domū struxerint uia prenestina colūnis ducētis
uno stilo & parui magnitudine: quarū quinq;ginta Si
miadas: quinq;ginta numidicas: quinquaginta claudia
nas: quinquaginta Tisteas fuisse memini me legisse.

Domus Iulij Cæsaris fuit prius in subura teste Sueto.
qui scribit: Habitauit prius Iulius cæsar in subura modi
cis ædibus: post autem pontificatum maximū in sacra
uia domo pub. quā postea Octauianus aug. sumptu
ose nimis a Liuiā ornatā: a solo dirui fecit: in cuius area
porticus Liuiā fuit structa. Ouid. lib. vi. Fast.

Disce tamen ueniens ætas: ubi liuiā nunc est

Porticus: immensæ tecta fuisse domus.

Ibi postea teste Plinio suā pacē edificauit Vespasianus.
Domus Catilinæ ubi erat locus qui Vellia dicebat in
parte Palatini mōtis: quæ uidet so. ro. quid ibi antiquus
pastores uellebāt lanā ex ouibus ante usum condendi.
Domus Ciceronis iuxta Forum: non longe a templo
Iouis Statoris.

Domus Vergilij Poetæ in Exquilij iuxta Hortos
Mecennatis.

Domus Ouidij erat prope Velabrum sub templo di
uæ Mariæ de consolatione.

Domus

DE NYMPHEIS

Domus Pomponij Attici erat in Valle Quirinali: ubi nunc est ecclesia s. Vitalis. In quo loco Romulus apparuit ante lucem: & nuncq̃ postea uisus est.

Domus Martialis erat inter collem Viminalem & collem Hortulorum: ubi nunc est uinea notissima: que appellatur Pyla Tyburtina. Martialis.

Ped. Tyburtine sum proximus accola pyle.

Qua uidet antiquum rustica flora louem.

Domus Coruina: ubi hodie corrupte dicitur Macellum Coruorum.

Alexander Seuerus teste Spar. fecit domos pulcherri-
mas: easdēq̃ amicis suis maxime integris uiris donauit.
Erant & aliæ multæ domus in Vrbe numero. M. ccc.
xcvi. q̃uis nonnullis placeat. M. dcccxcvii.

Insulæ uero: id est paruæ domus erāt numero quattu-
ro millia ducentū. ij. Quāuis nonnullis placeat fuisse qua-
tuor mil. dcij.

DE NYMPHEIS & horreis & alijs rebus.

Nympha in Vrbe. xi. fuisse reperio. Erant enim
loca Principū amœna aquis inductis: ut Nym-
pheum Iouis & Nympheū diui Alexandri in
regione. v. positum: Spartianus dicit.

Opera Giordiani Romæ nulla extant præter quedam
Nympha & balnea: sed & balinæ priuatis homini-
bus fuerunt: & ab eo in usum priuatum exornatæ sunt.
Erāt & alia Nympha siue Nymphia ut in regiōibus.
Erant & mutatoria: ut mutatorium Cæsaria: quæ erāt
priuatæ

priuatae domus magnorū ad secessum & delicias uarijs picturis & marmoribus exornata. Non solum in Vrbe & ipsa Italia extruebāt aedificiā imperatoris Ro. sed in ultimis finibus. Leo em̄ Baptista noster florē. de Albertis scribit li. x. de re aedificatoria. Murū p Britaniā Cæsares; inter quos Hadrianus millia. lxxx. duxit: quo Barbaros a Romanorū agro separaret. Antonius etiā pius eandē per insulā murū astruxit celsipicū. Seuerus post hunc transuersam per insulā utrinq; ad fines Oceani perduxit uallū millia passuū. c. & duo & .xx.

Post Auentinū montem uersus meridiē supra Tyberim est planicies magna: ubi erāt. clx. Horrea pub. pub. maximae capacitatis; in quibus frumentū po. Ro. seruebāt. Tamē in Vrbe dicūt fuisse horrea. ccxci. ultra praedicta: ut in regionibus. Alexāder em̄ Seuerus Horrea in om̄ibus regionibus teste Spar. publica fecit: ad quae conferent bona hij qui priuatas custodias nō haberēt. Erant em̄ in Vrbe officinae pistoriae numero. cxxliij.

Apud ecclesiā s. Susannae in Thermis erat Vicus Mamurij: de quo beatus Ambrosius mentionē facit cum ecclesia s. Susannae a Mamurio fabro peritissimo dicto qui. xi. Ancilia fabrefecit: in quo loco posita erat statua ipsius a po. Ro. & adhuc nomen retinet Mamurij.

Erāt & uicus Sandaliarius in regione. llll. ut apparet in marmore quadrato in domo Roscia cum statuīs & lignis undiq; inciso: in parte anteriori tres statuāe cum Gallo uisuntur cum hac inscriptione in parte superiori.

IMP.

DE NYMPHEIS

IMP. CAESARE Augusto. KILL. M. Plautio
Siluano Cos.

Sub pedibus ipsarum erant minores littere: uidelicet:
Doppius. O. L. Iaso. D. Lucilius. D. L. Saluius. L. Bru-
nius. O. L. princeps. L. Furius. L. L. Saluius.

MAG VICI SANDALIARII.

Vicus Iugarius in Fo. Ro. Liuius saxum inquit in-
gens ex Capitolio in Vicum iugariū procedit: & mul-
tos oppressit.

Vicus Thuscus apud ecclesiam san. Geor. in Velabro
Tybullus.

At qua Velabri regio pater: ire solebat

Exiguus pulsa per uada linter aqua.

Propertius uero de uico Thusco ait:

At tu Roma meis tribuisti præmia Thuscis

Vnde uicus hodie nomina thuscus habet.

De quo ait Varro post mortem Celiꝝ thusci: qui non
suspitione carebant: uisi sunt in conuallem descendere:
& ab eis dicitur Vicus Thuscus: ubi est & templum
Vertunij: qui est princeps deus æthuriæ. Celianis ue-
ro qui suspitione carebant: datus est Celiolus coniun-
ctus Celio: quous aliter sentiat Dionysius alicarnassens.
Ioannes uero annius scribit: Et ideo recte Fabius dicit
principiū Vici Thusci incipere sub celiolo uersus Auē-
tinū: & terminari ad radices Capitolij.

Ab Annio Viterb. lib. ij. Q. Fab. satis dictum est de
Vico Thusco & foro Boario: dicit em̄ in hac boaria
maxima

maxima portione uici Thulci erant opulentiores & ditiores atq; nobiliores Roman. ubi & frequentiores arcus triumphales & monumenta imperatorū uidemus. Alios uicos ne sim prolixior obmittam. Erant enī numero. cxxviij. Vico magistri uero. dclxxiij.

Aediculae numero. cccxxxix.

Curatores uiarum. xxix. Denunciatores. xxviij.

Lupanaria. ccccli.

Vexilla cōmunia duo: id est Roseum pro peditibus cū litteris S. P. Q. R. Ceruleum uero pro equitibus. Nam color cæruleus est maris: a cuius deo Neptuno equū constat inuentum fuisse. Romani habebāt Aquilam: unde Aquiliferi dicuntur signiferi in Ro. militia ab Aquila: quam Ro. legionibus. C. Marius in. ij. consulatu suo proprie dicauit. Habuerunt præter Aquilam Ro. quattuor alia signa: uidelicet Lupos: Minotauros: Equos & Apros: quæ singulos ordines anteibāt: ut inquit Plin. lib. x. Et in arcubus triumphalibus uisuntur sculptæ in marmoribus.

Cohortes prætorie. x. Urbane. iij. Virgillum uero. vi. Erāt castra peregrina & Misenatiū: Tabelliorū: Salgamariorū: Vectigaliorū: Victimariorū: Saligaliorū & equitum singulorū. Milites prætoriani erant extra Urbem: ut ingentes ruine demonstrant apud locū qui uulgo dicitur caput Bouis: ubi est sepulchrū mirandū: in quo uisuntur incise infra scriptæ litteræ.

CECILIAE. Q. Cretici. F. Metellæ. Crassi: nō longe a prædicto

DE TRIBVVS

a prædicto loco fiebant ludi Olympiaci.
Erant in Vrbe mensæ Holitoriae siue Holariae numero uiginti mil.ccc. Pub. Victor dicit. xxiiij. mill. mendum Codicē legisse credo: ut dicere uelit duo millia quatuor centum; ut apparet in regionibus.

DE TRIBVVS & regionibus Urbis.

Q Ribus in Vrbe fuerunt. xxvij. postea. xxx. postremo uero. xxxv. ut apparet in lapide marmoreo in ædibus Francisci de Porcarijs Ro. cum hac inscriptione.

IMP. Cæsari Diui Neruæ. F. Neruæ Traiano Aug. Germanico Dacico: Pontifici maxi. Tribunit. Pot. vi. Imp. llll. Cos. V. P. P. Tribus. xxxv. Quod liberalitate optimi Principis cōmoda earum: etiam locorum adiectione amplificata sunt.

Nomina quarum a nōnullis uariantur: tamen ut omitā auctoritate Ennij & Liuij & M. Varronis: atq; Tolunnij Tragædiarū Tuscarū scriptoris: breuitatis causa nomina ipsarū tribuum scribā: quæ sunt hæc.

Tacienſis a Tacio. Luceris a Lucumone: quæuis Suburana a nōnullis dicat. Rumnensis siue rauenſis a Romulo: nōnulli romulīā dicant. Sed Liuius & Varro lib. i. dicunt suam tamen nō a se uoluit dici romulēā: sed rhumnensem quarta uocabat. Exquilina: Capitolina: Quirinalis & Collina: Celiana: Auentina a septē primis collibus dictæ. Seruius lib. iij. scribit. Tullus diuisit Urbem in quatuor partes: Palatinā: Baboranam: Collatinarū: Exquilinam

Exquilinā: per Suburbanā & Collinā, Liuius uero ab Vrbe condita dicit. Additæ sunt ex nouis ciuibus tribus. Illi. Sabatina: Tromentina: Arnienſis & Stellatina. Sabatina a ſabatia regione æthuriæ dicitur: ubi ſabatus locus nunc uulgo anguillare dicitur: a quo loco Hieronymus ſpiñ. phyſicus noſter uir doctiſſ. originē traxit. De quo loco Strabo lib. v. & Silius libro. viij. ſcripſere. Tromentina a Trometino: ut ait Fabius & Tolumnius. Trometes uero campus uocatur teſte Feſto. Arnienſis ab Arno fluuio. Io. An. ſcribit: Hij ſunt Fluentini præfluēti Arno appoſiti: ut exponit Plinius: nūc Florentini cum quibus intelliguntur Pheſulani, Stellatina a fluuio uicino Piſtorienſibus & pratenſibus in Thuſcia: ut placet Io. Viterb. quæ ſint & populi Stellatini in Campania. Sed Fab. pictor de thuſis loquit. Erat regio Metina & Scapeia ſiue Scapia: de quibus Liuius libro viij. ait. Eodem anno cenſus actus nouiq; ciues cenſi tribus propter eos additæ Metia & Scaptia Cenſores addiderunt. Qu. philo. Sp. poſthumius. Erat & Velina & Fabia: de quibus Horatius:

Valet hic Fabia: ualet ille Velina:
 Aliarum uero nomina hæc ſunt: uidelicet
 Lemonia: Pontia. Cruſtumena: Papiria: Pollia: Publitia: Tyberina: Veſentina: Pontina: Faleria ſiue Galeria: Veturia: Cornelia: Mentina: Antheſia: Volicinia: Faucia & Pupina ſiue Pupillia.

Antiquitus Roma erat diuiſa in quatuor partes a Tul.

F. rege Ro.

DE TRIBVVS ET REGIONIBVS

rege Ro. Prius em̃ a Romulo in tris teste Ennio: quas tribus appellauit: singularũq; tribuũ duces Tribunos nominauit: & tribus prædictas diuifit in partes. xxx. curiasq; dixit. Vnde leges curiatæ: & curiarũ præfectos Curiones appellauit: unde postea Numma Pompilius iij. sacrauit uirgines Vestales. f. Geganiam: Beroniam Camillam & Tarpeiam. Plutarchus auctor. Postea uero diuifa fuit in sex partes principales. Vnde Seruius Tul. addidit duas Virgines prædictis Vestalibus. Prima Vestalium appellabatur maxima: sicut & nos dicimus de Monialibus Abbatissam: unde Populus ro. p̃ sua quacq; parte haberet ministram sacrorũ: qui numerus senarius per longũ tempus seruatus est. Postremo uero fuit diuifa in regionibus quatuordecim teste Plinio lib. iij. quarum singulæ compita supra. cc. & uicos innumeros teste Macrobio continebāt. Vnde cõpitalitiũ ludi a uijs cõpitorũ. Suero. ueto dicit: Seculares & cõpitalitios super calibus currere imberbes. Nostro uero tempore regiones corruptæ riones appellant cū Vexillis & insignibus Populi ro. in antiquo marmore in porticu ædium conseruatorum Urbis posito nō lōge a porta palatiũ Senatoris regionũ quatuordecim nomina & Vicorum literis uetustate deletis adhuc stare uisuntur cum inscriptione huiusmodi.

IMPE. CAE. Diui Traiani Parthici. F. Diui Neruæ Nepoti Traiano Hadriano Aug. Pont. Max. Trib. pote. xx. Impe. ij. Cos. iij. P. P. Magistri uicorum Urbis regionũ

PRIMA ET SECVNDA REGIO 34

bis regionum quatuordecim.

PRIMA REGIO

Prima regio Capena dicitur: que continet areā Apollinis: Spei: Gallij seu Thallij: Carfuce siue Carfuræ. Erat & area Pinaria. Erant & Vici multi: ut Puluerarius & Camenarum: Drusiani: Sulpitij ulterioris & alterius Sulpitij citerioris. Fortunæ obsequentis: Honoris & Virtutis: Fabricij & triū ararum omnes numero nouem.

Erat præterea ædes Martis: Minervæ: Tempestatis & Camenarum. Lacus Promethei & Vipiani & Almo fluuius: Mutatorium Cæsaris.

Arcus tris Drusij & Veri Parthici atq; Traiani principum: erant & Therme Cōmodianæ & Seuerianæ & balnea Torquij: Mamertini: Abascantiani: Vectij: Bolani seu Volani: ædiculæ. x. Vico magistri. xxxvi. uel. xlix Curatores duo: denunciatores duo. Domus numero cxx. Insule duo mil. cd. uel. iiii. millia. cd. Horrea. xiiij. uel xvi. Pistrina. xv. Balnea priuata. lxxxiiiij. Lacus uero lxxxij. Regio ipsa continet ped. xxij. mil. cxxxvi.

SECVNDA REGIO

Secunda regio Cælimontana dicitur: quæ continet templum Claudij: macellum magnum: luparias seu lupanaria: Aratrum Cidopis: Campum Martialem: Castra peregrina: Caput Aphricæ seu Aphretæ: Arborem sanctam: Regiā Tulli Hostilij & Templum quod in curiā redegit patribus minorū

F ij gentium

TERTIA ET QVARTA REGIO.

gentium. Domū Vectilanam & Philippi. Mansiones albanas: Micam auream: Armentarium: Spolium Samarium. Ludum matutinū & Gallicū: cohortes quinque uigilum. Erant præterea uici septem. Aediculæ. viij. Vico magistri. xxviij. Curatores. ij. Denūciatores duo Domos. cxxxij. siue. dx. Insulæ mil. dc. seu tria mil. Horrea. xxij. Pistrina. xv. Balnea. xx. Lacus uero. lxxv. Regio ipsa continet in ambitu ped. Mcc.

TERTIA REGIO.

Regio Tertia. ISIS ET SERAPIS MONETA dicitur: quæ continet Ludū magnū & Dacicū: Amphiteatrum: Domū Bruti: Samiū: Coragiū: Præturā præsentissimā: Thermas Titianas Traianas: & Philippi Aug. Lacū pastoris. Scholā Quæstorum & Capulatorū: Porticum Liuiæ: Castra Misenatiū & Suburā. In qua regione erāt Vici. x. Aediculæ totidem Vico magistri. xxiiij. Curatores. ij. Denūciatores. ij. Domus. dx. Insulæ. ij. mil. dcdvij. Horrea xvij. Pistrina. xvi. Balnea. lxxx. Lacus uero. lvi. Regio ipsa in ambitu continet ped. xiiij. mil. cccl.

QVARTA REGIO.

Regio Quarta Templū Pacis dicitur: quæ continet Templū ipsius Pacis & Remi: Veneris & Faustini & Tecluris. Basilicā Constantini & Pauli Emilij: Forum transitoriū: Sacriportum: Balneū Dapsidis: Porticū Alidatam: Areā Vulcani: Buccinam auream Apollinē, Vicum Sandalariū: Horrea Cartærea seu

QVINTA ET SEXTA REGIO 35

rea seu Testaria. Colloſſum magnū radiatū: Sororium Tigillū: Metā ſudantē: Carinas: Domū Pompei & Ciceronis: Viā ſanctā. In qua regione erāt Vici. viij. Aediculę. ix. Vico magiſtri. xl. Curatores. ij. Denūciatores. ij. Domus. cxxviiij. ſiue. dx. Inſulę mil. dlvij. ſiue mil. dccc liij. Horrea. xvij. Piſtrina. xv. Balnea. lxxv. Lacus uero lxxxviij. Regio ipſa in ambitu cont. ped. xxiiij. mil.

QVINTA REGIO.

Quinta regio Exquilina dicitur: que cōtinet Nymphęū Alexādri: Macellū Liuiāni: Lacum Promethei: Cohortes ſeptē Vigilū. Aedē Veneris Aericię. Hortos Plantianos & mecennatianos. Reglā Serui tul. Herculē ſullanū: Amphiteatrum caſtrenſe Campum Exquilinū & Viminalē ſub aggere. Lucū Exquilinum & Perelinū atq; Fugutalem. Templū lunonis Lucinę. Domum Aquilię & Q. Catuli & M. craſſi. Aram Iouis Viminęi: Mineruam Medicā. Iſidē Paraticiam. Lauacrum Agrippinę & Thermas olympiadis. In qua regione erant Vici. xv. Aediculę tuide Vico magiſtri. xlvij. ſiue. lx. Cur. ij. Denunc. ij. Dom. dxxx. Inſulę mil. dlvij. ſeu. iiij. mil. dccc. Horrea. xxij. Piſtrina. xv. Balnea. lxxv. Lacus uero. lxxij. Regio ipſa cont. ped. xxv. mil. Dccc.

SEXTA REGIO:

Sexta Regio Alta ſemita dicitur: quę continet templum Salutis: Quirini: Serapis: Apollinis: Clatrę & Florę. Vicum Mamurię & Bellonę: Circū
F ij & Floralia

Ocratia regio Forum romanum dicitur: quę cō-
 tinet rostra comitium: ædem Victorię: Tem-
 plum Iulij cęsaris: ædē Opis & Saturni in Vi-
 co iugario: templum castrorū ad lacū Iuturnę: templū
 Cōcordię & Iani romuli: Vestę carmētę: Titi & Ve-
 spa. deum penatium & Iouis optimi max. & templum
 uetus Mineruę & delubrum Mineruę: ædē Iouis to-
 nantis: ædiculum iuuentę: sacellum pudicitię patricię
 ædem Herculis uictoris in foro Boario: ædē Maturę
 ædem Vortūnij in uico thusco. Ficum ruminalem si-
 ueromularem & Lupercal. uirgis: columnam cum sta-
 tua M. Iulij gregostasim: senaculum aureum: equum
 Constantini: milliarium aureum: pila oratię: Equū æne-
 um Domitiani: atrium Mineruę: ludum æmiliū: porti-
 cum Iuliam: locum mercatorū: regiam Nūmę: forum
 Cęsaris: Stationes municipiorum: Forum Augusti cū
 ædē Martis ultoris: Forum Traiani cū columna eius
 Codide & equo eius æneo: Umbilicum romę: Lacū
 curtium: basilicam argentariam: Basilicam Pauli cū fri-
 gij's columnis: Apollinem triginta cubitorum: capitolii
 um: portam carmentalem: curiam calabrā: asylū: signū
 Iouis impatoris: Horrea germanica & agrippina: aquā
 cementem scauros: Forum boarium & piscarium: uicū
 ligurum & iugarium & vnguentarium carcerē Tullii-
 anum porticum margaritariam helesphantum herbari-
 um & antrum Cachi: in qua regione erant Vici. xxxv
 ædiculę totidem, Vico magistri. xlvij, Curato. duo.
 den. ij.

NONA REGIO

den. ij. domus. cxv. Insulæ duo mil. cdxviii. siue. iij. mil. dcccxxx. Horrea. xxv. Pistrina. xx. Balnea. lxi. Lacus uero. cxx. Regio cont. ped. xx. mil. dcccxiij.

NONA REGIO.

Nona Regio Circus Flaminius dicitur: quæ cōtinet Theatrum Balbi cum cripta eius. Theatrum Pompei & Marcelli. Thermas Alexandrianas: Hadrianas & Agrippinas: porticum chorinthiam. Gn. Octauij & Philippi & Argonautarū. Templum Bruti Callaici: Templū diui Ant. cum columna eius cōcline: Templū Boniuentis. Aedē Bellonæ & lurnæ ad aquam Virgineā. ædem Vulcani in circo flāmi. ædem antiquā Apol. cum lauacro: & ædem magni Herculis custodis Circi prædicti: stabula quatuor Factionū. Mimitiā uetus & Mimitiā frumentariā. Iouem Pompeianū delubrum. Gn. Domitij: Campū Martis Villam publicā: septa Trigaria: Equiriam: Hortos lullanos: Fontem Scipionis. Sepulchrum Augustorū: Ciconias nixas: Pantheon: Basilicā Macidij & Martiani. Insulam phelidij: minervii meagricū: serapeū Iseum & Mineruam calchidicā & carcerē Claudij. x. uir. In qua regione fuerūt Vici trigintaquinque: ædiculæ triginta. Vico magistri q̄draginta octo: Cur. ij. Den. Domus. cxi. Insulæ duo mil. cdxviii. siue tria mil. ccdxxxviii. Horrea uiginti quattuor. Pistrina. xx. Balnea. lxiij. Lacus uero octoginta.

Regio ipsa cont. ped. triginta mil. D.

Decima

DEGIMA ET VNDECIMA REGIO 37

DECIMA REGIO

Decima Regio Palatium dicitur: quæ continet ca-
sam Romuli: Prata Bacchi: Arā Febris & Arā
Palatinā. Vicum Padi & fortunæ respicientis
salutis. Apollinis & curtarum: ædem Iouis statoris &
mātris deū & Iouis uictoris & dii Iouis: & ædē Apol-
linis: ubi Lychni pendebant instar arboris mala feren-
tis. Templum Fidei: Domū cæioniorū: Suedia: Cænati-
onē Iouis. Aedem deæ uiriplacæ in palatio & Rānulsicæ
& Bibliotecā: Pentaphilon Iouis arbitratoris. Domū
Augustanam & Tyberianā. Dionysij. Q. Catuli &
Ciceronis: Mammeā auguratoriū. Sedem imperij ro-
mani: Velā: Curiam ueter. Fortunam respicientē. Se-
ptironium Seueri: Victoriā germanitiā & Iuper-
cal. In qua regione erant Vici. xx. ædiculæ totidē. Vico
magistri. xxiii. siue. xlvij. Cura. ij. Denunci. ij. Domus
lxxxix. Insulæ. ij. mil. dccxliij. Horrea. xlvij. Pistrina. xx.
Balnea. xxxvi. seu. lxvi. Lacus uero. lxxxviij. Regio ipsa
cont. ped. xij. mil. Dc.

VNDECIMA REGIO.

Vndecima Regio Circus maximus dicit: quæ
continet circummaximū: Templum Solis &
Lunæ: Mercurij & Castoris. Aedē Ditis pa-
tris & Cereris: Veneris: Portunini: Pompei: Muticæ.
Aedem Consij subterraneam. Pietatis in foro olitorio
& Iunonis matutæ. Aram maximā: Portam Trigemi-
nam: Salinas Apollineā celispicientem Herculem oli-

DUODECIMA ET XIII. REGIO

uarium: Obeliscos duos. Forum olitorium & Vela-
brū maius. In qua regione erant Vici. viij. seu. xix. Aedi-
culæ totidem. Vico magistri. xxxij. Cur. duo. Denū. ij.
Dom. cxij. Insulæ mil. Dc. siue. ij. mil. dd. horrea. xvi. Pi-
strina totidem. Balnea. xv. lacus uero. lx. seu. lxxxvij.
Regio ipsa continet ped. xi. mil. D.

DUODECIMA REGIO

Regio duodecima Piscina publica dicitur: que con-
tinet Vicum almæ Veneris & piscinæ pub. &
Dianæ: Ceios: Triarij: Aquæ salietis & Laci te-
cti: Vicum Fortunæ māmofæ: Colopeti pastoris: por-
tæ Rudusculanæ: Victoris: & portæ Neuig: Hortos ali-
nianos: Areā Radicariā: Caput uiaæ uouæ: fortunā mā-
mosam: Isydē Anthenodoriā: Aedē bonæ deę Subsa-
xanæ: Signū Delphyni: Thermas Antonianas. Septē
domos Parthorum: Campum Lamnatariū. Domum
Chilonis & Cornifici: Cohortes tres uigilum: & priua-
ta Hadriani. In q̄ Regione erant Vici. xij. seu. xvij. Aedi-
culæ totidē. Vico magistri. xlviij. Cur. ij. den. ij. Dom.
cxxxij. seu. dxij. Insulæ. ij. mil. cccdxvi. Horrea. xx. Pi-
strina totidem. Balnea. xliij. Lacus uero. lxxx.
Regio ipsa continet ped. xij. mil.

DECIMATERTIA REGIO.

Decimatertia Regio Auentinus dicitur: que con-
tinet Armilustrium: Templum Lunæ & Dia-
næ: libertatis & Iunonis Reginae. Aedē bonę
deę in Auentino: & atrium libertatis. Forū Pistoriū
Scholam

DECIMAQVARTA REGIO 38

Scholam Cassij: Porticum Fabariam: Scalas Gemonias: Thermas Varianas & Decianas: Priuata Traiani: dolacrum seu Doliolum: Mappā aureā: & Aureā Platonis: & Horrea Anicentiana: Vicum Frumentarium & trium uiarum: Vicum Fidiij & Valerij: Cæseti laci miliarij: Capitis canteri: Triū alitū: Vicū nouum & Armilustrij & columnæ lignæ: Fortunæ dubiæ. Loreti maioris & Loreti minoris: Vicū mūditiæ & materialū. In qua regione erant uici. xlvij. Cur. ij. & Denū. ij. Dom. ciiij. seu. clxij. Iusule duo mil. cccc. lxxxviij. Pistrina. xx. Horrea. xxvi. Balnea. lxiiij. Lacus uero octo. Regio ipsa continet ped. xvi. mil. cc.

DECIMAQVARTA REGIO.

Decimaquarta Regio & ultima Translyberina dicitur: quæ continet Ianniculū: Hortos Neronianos & Domitij & Gethæ: Naumachiā Neronis: Vaticanū Gaianiū: Insulam Iouis & Aesculapij: Aedē Fauni: Balneū Ampelidis: Sacellū Mamæ: Balneum siue Balineum Priscillianæ: Statuam Valerianā & Siccianam: Sepulchrū Nūmæ: Caput Gorgonis: Cohortes. vij. uig. Templum Fortis Fortunæ: Ianum Septimianum & Aream septimianam: Herculem cubanum: Campum codetanum & Brutanū: Castra lecticariorum: Vicum censoriū: Gemini: Lōgiaquilæ: Rostrati: Quadrati: Sicciniani: Raciliani maioris & raciliani minoris: Vicum Ianudensem & Larum Ruralium: Bruttanum: Valerianum: Salutarē Pauli: Ploti: Saufei:

G ij Sergij

DE SACERDOTIBVS

Sergij & Iaci restituti Semipub. Patratilli. Viberini & sex Lucei: qui omnes uici in dicta regiōe sunt numero xxxij. quibus nonnulli. lxxxix. fuisse dicant. Aediculae totidē Vico magistri. xlvij. siue. lxxxviij. Cur. duo. Denū. ij. Dom. cl. Insulae. iij. mill. cccv. Horrea. xxij. Pistrina totidem. Balnea. lxxxvi. Lacus uero. dxxx. Regio ipsa in ambitu continet ped. xxxiiij. mil. ccdxxxvi.

Hæc de ipsis regionibus in superficie dixisse sat est.

Alias uero domino concedente prædictas. xiiij. regiones in libros. xiiij. exponam: publicatis prius opusculis duodecim diuersarum rerum circa honorem dei & salutem animarum: ut est illud de Confessione & aliud de Oratione & uirtutibus, Nunc uero primo libello finem imponam.

DE SACERDOTIBVS ET Magistratibus

ROmani habebant in Vrbe Pontificem maximū super omnes pontifices & Sacerdotes: ut nostro tēpore Christiani habent. P. summū pontificē super omnes Episcopos & Sacerdotes. Erat em̄ in maxima auctoritate & dignitate: in cuius manibus erant omnia sacra cū libris ritualibus & lintheis atq; elephantinis: quam dignitatem maiori cū potestate ac summa reuerentia ueræ fidei tua Sanctitas adeptæ est: ut merito & numero populus Christianus augeatur: ac in bonis operibus confirmetur. Primus em̄ Pontifex fuit Martius martij

F. a Nummia

F.a Numma Rege institutus.

Erant & Flamines sacerdotes a Nūma Pompil, instituti: qui gestabant in capite lanæ filamen.

Erant em̃ sacerdotes Martis & Quirini, Primus eorū uocabatur Flamen dialis: qui alijs superior erat: atq; solus Ioui ministrabat. Dialis autē a potu dios quod est Iouis. Salij uero erant. xij. sacerdotes Marti deo dicati: qui per Urbem cum ancilibus saltabant.

Fecialis & pater patratus erant sacerdotes: qui cū hostibus belli tēpore bellū indicebāt in feriendo foedere.

Erant & Augures: qui captabant auguria uelato capite lituum dextra tenentes.

Erant & sodales Titij sacerdotes extra Urbem habitantes in Tugurijs: seruantes auguria.

Erant & epulones Pontifices ueteres: ut ludorū epul. sacrificium facerent. Septem uiratus epulorum dicebatur: ut apparet in Pyramide apud portā sancti Pauli moenibus cōiuncta: in quo adhuc litteræ incisæ uisuntur de. C. Cestio. vii. uir. epulorum: ut dicam inferius in Methis.

Erant præterea Virgines Vestales a Romulo ordinatæ: postea uero (ut superius dixi) deæ Vestæ a Nūma institutæ: quæ perpetuū ignem cōseruare deberent.

Reges Romanorum septem fuere: e quibus Romulus fuit primus: & a regendo dicitur. Spaciū uero temporis a defuncto Rege usq; ad creationē sequentis interregnū dicebatur: ut nos dicimus interpontificiū a defun-

G iij cto pontifice

DE SACERDOTIBVS

cto pontifice ad creationē usq; sequentis pont.
Erant Senatores: qui primum a Romulo fuerunt instituti patres centum: postea uero teste Gellio: Mille fuere a nobilitate generis: uel a senili ætate aut a sapientia: postremo uero patres conscripti appellati sunt.

Quæstores semper duo fuerūt regum tempore: ut inquit Iunius lib. vii. ab inquirendo dicti: & habebant curam ærarij. Erāt & Quæstores urbani & prouinciales Consules duo ab Vrbe condita anno. ccliij.

Primi em̄ fuerunt L. Iunius Brutus: & L. Tarquinius Collatinus: quibus datū erat a populo Ro. xij. fascibus uti: totidemq; Lic̄toribus cum securibus per annū: & primus uocabatur maior: qui talia insignia tenebat.

Proconsules uero habebant sex lic̄tores: & potestatem solūmodo in prouincijs: functi em̄ magistratu Consulatus fiebant Proconsules. In ædibus domini Petri de sancta Cruce apud plateam iudeorū in lapide marmoreo: adhuc uisuntur insignia sex cū his litteris.

FASCES ET SECVRRES CONSVLARES

Vt depictas ostendā in Epitaphi. opusculo. Ioan. Annius Viterb. ait. Ex ut recte noster Christophorus Landi. Florentinus eruditissime posuit super Horatij Odā illam: Quem uirum aut heroa. Fasces erant fasciculi uirgarum. in quibus singulis singulæ secures inclusæ erāt. Eas duodecim primas Ianus dedit in Olympo æthuriæ: ad continētes recentes colonias in aureo officio: & ad terrēdos & flagellādos malos: ut hic noster Fabius pictor

pictor in princi. insinuauit. Romulus postea teste Li-
 uio ab ethruscis populis fasces duodecim cū lictoribus
 assumpsit: qui numerus cōformis erat duodecim au-
 bus augurij. Erāt aut̃ duodecim fasces teste Annio Vi-
 terb. ut om̃es concedunt: cuius princeps dicebat̃ æthru-
 sca lingua Baracel: latine lictor & percussor. Vnde &
 Barac percussorē interpretatur diuus Hieronymus in
 de interpretatione nominū: a quo nomine Baracel Bea-
 tissime Pater: existimo dictū esse uirum illum quē uul-
 go appellamus Baracello: non autē a baronibus: ut nō
 nulli uolunt: habēt em̃ iuuenes armatos cū insignibus
 puniendi: ut ipsi lictores. Philip. Ber. ait. Lictores mini-
 stri sunt magistratuū: a ligando appellati: quod cū ma-
 gistratus populi Ro. uirgis quempiam uerberari iussis-
 sent: crura eius & manus ligari uinciriq; a lictore soliti
 sint. Auctores sunt Valgius: Ruffus & Gellius.

Erant & Censores. Primi em̃ fuerunt L. Papirius Mu-
 cillanus: & L. Sempronius Atractiuius: anno Urbis
 cccx. per quinquennium: quod tempus Lustrum ap-
 pellabant: postea uero annuatim creabantur.

Erant & Dictatores. Primus fuit. T. Largius aduersus
 Latinos post Reges.

Tribuni plebis erant. x. postea. v. anno. xviij. post fugā
 Tarquiniorum. Erant & Tribuni militares in castris:
 & Tribuni Aerarij. Prætores. xviij. qui sex Lictores
 habebāt & Sellom: in principio unus fuit prætor. Erat
 præfectus urbis & præfectus annonæ. Erāt curatores:

DE SACERDOTIBVS

xiiij. Urbis ab alexandro Seuero instituti: quos audire negocia urbana cū prefecto urbis iussit Spar. auctor. Erat & prefectus Vigilum tempore Augusti institutus ad incendia reprimenda.

Præfectus prætorius erat apud Imperatorē: qualis & magister equitum apud Dictatorem.

Erat prefectus legionis: qui etiā comes primi ordinis erat: quē primipilū dicunt: qui. dx. militibus præerat.

Erat & pfectus castrorū cui obediebat pfectus fabrorū

Aediles plebei Currules erāt: qui ludos faciebant.

Erant & ædiles. qui doacas & ædificia curabant.

Aediles uero cæreales creati sunt a Iulio Cæsare: qui rei frumētarię præerāt: ut nostro tempore tua. S. instituit.

Duo uiri sacrorum in legendis libris Sybillinis: & duo uiri quibus Tul. Hosti. rex potestatē fecit iudicandi de capite apud Varronem Lætumq; Pomponiū descripta reperi de ipsis magistratibus.

Tres uiri capitales: qui cognoscebant criminū causas: teste Liuius lib. tertio.

Trium uiri Coloniarum: super Colonias officium habentes Trium uiratus reipub. ut fuit Marcus Antonius: Octauianus & M. Lepidus.

Quinq; uiri (ut inquit Cecilius lib. ij. Epistolarū) erant: qui pro magistratibus fungi possent: cū Vespertinis horis magistratibus in pub. uenire nō esset.

Septem uiri epularum in sacrificijs: & hij erant ex genere sacerdotali pontificibus additi: ut æpularum Cærimonijs

rimonijs curarent.

Decem uiri legum pro consulibus creati fuere Anno Urbis conditæ.cccix. Tertioq; depositi libidine Appij Claudij.

Centum uiri:nā cum essent Romæ.xxx.tribus:terni ex singulis tribubus sunt edicti ad iudicandū:qui centū uiri appellati sunt.Et licet quinq; amplius q̃ centum fuerint:a facilitate numeri centum uiri dicti.Pli.in epistolis centū uirales causas tractasse se scribit.

Erāt & pcuratores cęsarū & iurispiti & alij magistratus

DE TEMPLIS VRBIS.

IN Vrbe multa erant templa & Aræ atq; ædificiæ:ut habetur in regionibus.

Templū Pantheon dedicatū erat Ioui ultori & Cybeli & omnibus dijs:nūc uero deo æterno & Mariæ uir.& om̃ibus Martyribus:uulgo sancta maria rotūda cū porticu pulcherrima. M. Agrippę in frōtis p̃icio:cuius uisuntur cubitales literę cū hac inscriptione.
M.AGRIPPA.E.L.COS.Tertium fecit.

Sunt & aliæ minores litteræ ibidem incisæ:uidelicet.
IMPE.Cæsar.L.Septimius Seuerus Pius Pertinax.
Arabicus:Adiabenicus:Particus.Pontif.Maxi.Tribu.Pot.xi.Cos.iiij.P.P.Procos.Et IMPE.CAESA.
Mar.Aurelius Anto.Felix Aug.Tribu.pot.v.Cos.
Procos.Pantheam uetustate corruptam cū omni cultu restituerunt.

Sunt & aliæ litteræ corrosæ apud prædictas de instaur

DE TEMPLIS

ratione facta ab Hadriano: ut inquit Spartianus: post ea uero a Lucio seuro & Mar. Aur. Ant. imperatoribus. In quo tēplo erāt pauimēta pulcherrima & colūne in capitibus e lapide siracusano: altitudo tēpli brach. lxxvij. latitudo uero totidē. Tegmen testudinis fuit ex laminis: nō plumbeis (ut nunc) sed argenteis: quas Laminas cum argenteis uasis substulit Constantinus nepos Heradij ueniens ad Urbem. Erant præterea in dicto templo incrustationes diuersorum lapidum & aureæ statuæ atq; eburneæ. Inter alias erat statua Veneris in auribus: cuius erat unio maximæ taxationis: quæ olim Cleopatrz reginæ fuerat: quæ uno hausto centies sextertium in coena Antonij ebibit resolutis in uase preciosis margaritis: teste Plinio lib. ix.

Templum magnæ matris deum erat in palatio post bellum Macedonicum a M. Iunio Bruto dedicatum: in quo erant statuæ pulcherrimæ & columnæ præciosæ cum pauimentis diuersorum lapidum.

Templum Victoriæ erat in Palatio prædicto uarijs lapidibus & auro exornatum: in quo statua magnæ matris deum e Græcia aduecta posita fuit: teste Liuius in octauo: cum alia ædicula Victoriæ uirginis a Porcio Catone constructa.

Templum Pacis apud Forum Cæsaris ædificatū fuit a Vespasiano deæ ipsius pacis: in quo clarissima quæq; artificum opera dicata fuere mira celeritate ab ipso Vespasiano: uestigia cuius miranda apud ecclesiā sanctę Mariæ

Marie Noue conspiciuntur: qui coronas ex cinnamomo in terra Sili auro inclusas: primus omnium in templis Capitolijs & Pacis dicauit Vespasianus Augu. In quo templo erant columnę ingentes & statuę pulcherrime preciosis margaritis adornatę. Titus & Vespasianus uasa templi Hierosolymitani cum uniuersis donarijs in templo Pacis constituerunt.

Templum & sacellum Pudicitię adhuc apparet integrum apud pontem s. Marie ad honorē beatę Marię Aegyptiace dicatū. Nonnulli uolunt fuisse templū Fortunę siue Dianę. Hęc duo templa. s. Marię egyptiacę & sancti Stephani. Vnū in honorem Dianę siue Aurorę Alterum uero Fortunę.

Erat & sacellum Pudicitię plebeę cum ara in uico longo a Virgine Plebea constructum.

Templum Vestę nonnulli dicunt illud fuisse: quod nunc dicatum est ad honorem sancti Stephani a Sixto quarto instauratum: inter ecclesiam sanctę Marię in Cosmedim & Tyberim. Videmus em̃ in argenteis gneisq; nūmis Mammeę genitricis Alexādi Impera. & Liuię genitricis Aurelij Ant. Aedem: uestem sculptam rotundam: columnis in circuitu altare munientibus: ut est illud: tamen a nonnullis putatur Matutę siue Aurorę templum fuisse. Vestę uero ut placet Modesto rotunda effigie erat inter Capitolium & Palatium: & in eo seruabatur perpetuus ignis. Credibile est Romulum: qui in omnibus curis Vestā esse uoluit separatim nō posuisse

DE TEMPLIS

non posuisse: eadem affirmat Raph. Volaterranus: qui dicit dictum templum fuisse ubi nūc est ecclesia sanctę Marię: libera nos a poenis inferni. Pomponius letus. eadem confirmat: qui lib. ij. scribit. Romę in templo Vestę nuper reperto ad Fo. ro. in quadam marmorea basili. DEDICATA. xiiij. KP. Ian. Constātio. III. & maximiano. III. Cess. Coss. Curāte Vur. Niceta.

Templum Minerue vbi nunc est ecclesia sanctę Marię super Mineruam: uestigia cuius in ædibus fratrum apparent: in quo erat statua ingens marmorea ipsius Mineruę: & alia quę multa notanda.

Templum Salutis in colle Quirinali a Fabio maximo depictum: constructum uero a Iunio cęsore: quod consulis bello Sannitic. nouerat.

Templum Felicitatis a Nerone combustum: ubi fuit domus aurea.

Templum Spei erat in foro Holitorio varijs exornatum marmoribus: quibus nonnulli dicant extra Urbem fuisse ad primū lapidē Via salaria a sinistris exeuntibus: inter moenia enim esse non poterat.

Templum Pietatis in campo Martio: ubi nunc ecclesia sancti Saluatoris de pietate seu de cupellis. Erat & templum Pietatis apud Marcelli theatrum teste Plinio C. Quintio & M. Attilio consulibus consecratum fuisse in honorem Pietatis: in quo erat statua aurea Pietatis: & in foro Holitorio habebat aliud templū dea Pietatis teste Pu. Vic.

Templū

Templū Concordiæ in arce a Manilio prætorē con-
structū: in porticu cuius adhuc extant octo ingētes co-
lumnæ cum inscriptione S.P.Q.R.

Erat templum Aesculapij & Concordiæ: quod Liuiā
construxit inter ecclesiam sanctæ Mariæ nouæ & Col-
losseum: uestigia cuius in hortis fratrum apparent; in
quo Sardonicem gemmā fuisse constat cornu aureo
Augustæ dono indusam.

Erat & templū Cōcordiæ in area Vulcani a Flauio cō-
structū: propter recōciliationē ordinis senat. & equest.
uarijs picturis exornatū ex pecunia multatitia.

Templum Bonæ deæ in Auentino a Claudia Vestali
postea uero a Liuiā restitutum fuit: non longe fuit a la-
xo Auentini ad honorē Fatuæ castissimæ sororis Fau-
ni: unde ingressus uiroꝝ prohibetur; & ei foeminae
tantum sacrificabant.

Templum Libertatis in Auentino ex pecunia multa-
titia constructum fuit cum Aereis columnis & statuis
pulcherrimis.

Templū Iunonis in Auentino uarijs marmoribus &
picturis exornatū. Erat & templum Iunonis reginæ in
Vrbe a Camillo dedicatū captis Veijs.

Erat & Templum Iunonis monetæ in Capitolio: a mo-
nendo dict. vbi nunc Aedes conseruatorum; non lon-
ge a quo erat templū Telluris: ubi nunc est Ecclesia san-
cti Saluatoris in tellude.

Templū Vulcani apud lacū curtium; ante quod pen-
debat

DE TEMPLIS

debat Scyphus Romuli non longe a quo erat terre hiatus: in quo se demersit Curtius ornatus cum equo: & perstitis uniuersa urbis euauit.

Templum Herculis in Auentino: ubi nunc est Ecclesia sanctę Priscę Vir.

Templum Herculis uictoris in Foro Boario erat rotundum. In quo loco repertum fuit simulacrum Herculis deauratum tempore Sixti quarti post ecclesiam sanctę Marię in Cosmedim: ut apparet in Epitaphijs: non longe a quo erat Ara maxima.

Erat præterea templum Herculis uictoris apud portam trigeminam: & in dorso Quirinalis montis aliud templum Herculis: a sinistris uero templum Quirini: & adhuc uestigia ipsorum uisuntur.

Apud Circummaximum erat templum Herculis iussu Sybillę constructum: in quo nec canes nec muscę stabant.

Ouidius.

Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est.

Templum Iani in Capitolio: ubi nunc carcer publicus claudebatur pacis tempore: aperiiebaturque fatisciente bello. Vnum fuisse Ianum priscum Berosus lib. v. Antiquit. ait: plures uero posteriores.

Ianum & Vertunum eundem fuisse uolunt. Id consonat & propria eorum Epitheta & interpretationes demonstrant auctore Annio Viterbo. Ianus enim ut ait Cicero & Macrobius lib. i. significat quasi canus: ab eundo dicitur: quod eat & uertat cælum & res omnes. Apud Ianum

num em̄ solum est omne ius uertendi cardines.

Erant multa loca Iani. Vnde Ouidius.

Cum tot sint Iani: cur stas sacratu in unum?

In Velabro sic dicto a pecunia quæ nautis ibidem solu-
uebatur. Est moles illa marmorea quadrata: Iano dica-
ta statuisq; dispoliata.

Erant enim iani ædificia fornicata: & undiq; peruia in
omnibus regionibus: in quibus Feneratores & Men-
sarij conueniebant. Horatius.

Postq̃ res mea Ianum ad medium fracta est.

Fabius pictor ait principio Ianū inuenisse Vinū & far-
ad religionem & sacrificia magis q̃ usum: & ob id sibi
farrata & uinū in sacrificijs prælibari. Berosus autē ad-
dit: q̃ ipse dictus est a Scythijs lingua eorū Ianus: quia
primus in Armenia inuenit uinū. Aramea em̄ & He-
breæ lingua Iain uinū dicitur teste Io. annio Viterb. a
quo Ianus uinifer deriuatur. Ergo aramē Ianus: græce
gnotrius: dicit̄ latine uinifer: & ab Iano ianua dicta est.
Templum Fortunę equestris erat iuxta theatrum siue
amphiteatrum.

In exquilijis erat templum Fortunæ malæ.

Erat & templū Fortunæ uirilis iuxta lucū nemorosum
ubi uirgines a sacerdotibus templi inspiciebantur.

Templū Fortune primogeniæ a Gneo Domitio præ-
tore Urbano constructum fuit.

Templum Fortunę in domum auream induxit Nero:
quod ex lapide phegynide translucēte edificatum erat:
foribus

DE TEMPLIS

foribus clausis daritatē diei intus haberet. Erat & aedis Fortunæ a Ser. rege constructa apud domū Auream quam Sciam appellant.

Templum Floræ in Quirinali: ubi fiebant floralia: de quo Martialis.

Templū boni euentus apud Pantheon: varijs columnis exornatum.

Templū Apollinis in Vaticano: ubi nunc est oratoriū sanctæ Petronillæ uirg. coniunctū ecclesiæ sancti Petri. Erat & templum Apollinis in palatio a C. Cæsare constructum: & aliud prope a Cæsare Augusto.

Templum Castoris & Pol. in uia sacra in foro Ro. sub palatio ubi nūc est tabernaculum Vir. ad ponticulū in quo loco effossa fuere uestigia cū diabus tabulis mar. moreis dedicatiōe ipsius teste Pompo. Laeto: qui eas uidisse affirmat. Nonnulli uolunt fuisse ubi nunc est ecclesia sancti Lori.

Templum Neptuni apud Tyberim ab Hadriano re. restitutum: non longe ab ecclesia sancti Blasij de pan. fuisse. Raph. uol. scribit lapides cum titulis ibidem effossos uidisse.

Templum Ilydis in quo loco Vespasianum & Titū Triumphatores nocte illa quæ triumphum præcessit quiescente dicuntur: ut Iosephus & alij uestigia cuius miranda apparent in ædibus ornatissimis Car s. Sabinæ: quāuis nonnulli dicant apud Ecclesiā s. Mariæ in equiro fuisse: ubi adhuc uisuntur tres columnæ ingentes in ædibus

ædibus. D. Mauricij de Capranica.

Templū luthurnæ erat in campo Martio auud aquā
Virgineam: ubi nunc dicitur corrupto uocabulo Tre-
ghio. Ouidius.

Te quoq; lux eadem Turni soror æde recepit.

Hic ubi Virginia campus obitur aqua.

Templum Faustinae uxoris Hadriani: quam in anno
Imperij Hadrianus amisit: diuinis honoribus a Sena-
tu colit: delatis Circensibus & flammin. & templo cum
aureis statuis: ut adhuc uestigia nonnulla extant in Ec-
clesia sancti Laurentij in miranda: ubi ingentes colum-
nae cum hac inscriptione apud ecclesiam sanctorū Cos-
mae & Damiani uisuntur.

DIVO ANTONINO ET DIVAE FAV-
STINAE EX S.C.

Templū Romuli in uia sacra: ubi nūc est ecclesia sancto-
rum Cosmae & Damiani: aliud habebat templum Ro-
mulus: vbi nūc est ecclesia s. Theodori apud palatium
maius: in quo loco Romulus & remus expositi fuerūt
in Alueolo: qui locus dicebat Germalū teste Varrone
nō longe a quo erat Ruminālis ficus a rumine lupæ: nō
nulli Romularem ficū appellant: ut Frācisus noster Pe-
trarcha in Epistolis ad Io. Car. de Colūna. Supra uero
in capitolio e regione istorū fuit Luperca: hoc est man-
sio lupæ quæ nutriuit pueros: eius uero antrū erat ibi
prope tres columnas non longe a palatio.

Erat & templū Romuli in colle Quirinali: & ipse deus

H Quirinus

DE TEMPLIS

Quirinus appellatus est; unde & Quirites: ex cuius spolijs facti sunt. cxxx. gradus marmorei apud ecclesiā sanctae Mariae Ara coeli & Capitolij Anno Christi. M. cccxlvij. die uero. xxv. Octob.

Templum Aesculapij erat in Insula Tyberina; quod Kal. Ianuarij sacratum fuisse dicunt una cum delubro Iouis ibidem propinquo: teste Ouidio. Vt in lapide taxio adhuc nauis & dei Aesculapij apparent uestigia sculpta. Marmora thasia nobiliss. erant in insulis Cidatibus. Est em̄ maculosum marmor teste Plinio & Papinio. Similiter & in templo diui Laurentij extra muros in pulpito marmoreo nonnulla praedicti Dei sculpta uisuntur. Habetur historia Aesculapij ab ipso Liuiolibro primo: & Valerio libro. xi. In dicto templo ponebantur infirmi: quoniam deus erat ipsius Medicinē. Compositionem aduersus animalia uenenata incisam lapide uersibus in limine aedis Aesculapij refert Plinius se uidisse. Nostra uero aetate duo ibidem uisuntur templa super antiqua uestigia: unū in honorem Ioan. Bapt. alterum uero diui Bartholomei apostoli: de quo Bapt. leo ait. Aesculapio in insula Tyberina templum locarunt: quod aegrotos aqua in primis indigere arbitrabantur. Alibi extra Urbem aedem huic deo ponere assuesse aiebat Plutarchus: quod illic esset aer salubrior. Erat templū Rauennateum & taberna meritoria: ubi nūc est ecclesia s. Mariae intrans Tyberim. De quo loco nonnulla scripsi in stationū opusculo.

Templū

Templū Conſij: id eſt dei conſiliorū: uel Neptūni equē ſtris: fuit ante Circūmaximū ſub terram uerſus forum Boariū. Duo numina ſubterranea ſolūmodo habebāt tēpla: Pluto. ſ. & Conſus: quia præeſt rebus inferis quę ſub terra ſunt: hic conſilio: quod debet eſſe occultum: tamen templū Conſi deſcendebatur pluribus gradibus. Antiqui eīm in omnia tēpla ingrediebant per gradus tres aſcendēdo: & in unū tantū deſcēdebant Conſi templum: ut placet Pom. læ.

Tēplū ſolis fundauit in Vrbe Valerius aurelianus Impe. nō longe a turri militig: cū quīs nōnulli dicāt in ampli- atione urbis fundatū apud moenia fuiſſe ab aureliano: duocq; fuiſſe tēpla Solis. Volaterranus dicit: quidā exi- ſtimāt eas eſſe ruinas: quę ſup ædes colūnenſiū apparēt Templum Lunæ erat in Auentino. perpulchrum: nō longe a quo erat templum cōmune Dianæ: apud Ec- deſiam ſanctæ Priſcæ.

Templū Martis in Vaticano: ubi nunc eſt oratorium ſanctæ Mariæ de Febribus: tamē Cæſar Augu. extru- xit ædē Martis ultoris: & ædē Iouis tonātis in Capito- lio: parietes cuius erāt incruſtati numidico marmore.

Templū Mercurij erat in regione. xi. cū ſtatua eius pul- cherrima: precioliſis exornata margaritiſ.

Templum Iouis Feretri in capitolio ubi erat Quercus paſtoribus ſacra: primū omnium Romæ ſacratum eſt auctore Liuiο a Romulo ædificatum: ubi nunc eſt Ec- deſia ſ. Mariæ Ara coeli.

H ij Templum

DE TEMPLIS VRBIS

Templum Iouis optimi maximi erat: ubi nunc est ecclesia s. Saluatoris in maximis.

Erat & templū Iouis magni capitolini quadratū quoquo uersu pedibus centum: altitud. uero. cl.

Erat & templum Iouis Capitolini ueteris apud Hortos Salustianos.

Erat & templū Iouis statoris a Romulo constructum post pugnam & reconciliationē Sabinorum: ubi nūc est ecclesia sancti Nicolai in statera.

Templum Iouis custodis in Capitolio a Domiciano constructum est.

Templū Veneris & Cupidis simul iuncta in loco ubi nunc est ecclesia s. Crucis in Hierusalem.

Erat & templū Veneris apud Circummaximū a. Q. Fabio ædificatum:

Templum Saturni in cluuo positum: ubi erat grarium Ro. ubi nunc est ecclesia s. Saluatoris in ærario: habuit postea aliud templum: ubi nunc est ecclesia sancti Hadriani martyris.

Erant & alia templa & aræ atq; ædiculæ in Vrbe: quæ omnia (ne sim prolixior) omitto.

Extra Urbem uero erat templum Veneris Ericinæ extra Collinam portam a. L. Portio dedicato: uestigia cuius diruta adhuc extant. Erat aliud templum Veneris Aericinæ in Capitolio a. Q. Fabio maximo ædificatum. Attilius uero teste Liuiio ibidem: templum Menti deæ ædificauit: ac multis muneribus ditauit.

Via Labicana erat templum Quietis.

Templū Bacchi erat apud ecclesiā s. Agnetis extra muros: ut adhuc picturæ antiquissimæ emulsiuo indicant. Erat & templum Martis extra portam Capenam uia Appia: unde equites Romani nonis quintilibus trabeati: holarum ramos dextera manu ferentes: cum pompa ibant ad templū Castoris & Poll. ueluti ad Urbem cum uictoria redeunt.

Templū Mercurij erat ibi prope in quo sacrificabant mercatores: ut periurij absoluerentur.

Erant & alia templa multa de quibus nullā facio mentionem breuitatis causa. De uarijs formis & locis templorum nōnulla scripsit Bapt. leo. lib. vii.

DE BIBLIOTECIS ET BASILICIS.

Bibliotecæ in Vrbe fuerunt numero. xxviij. uarijs marmoribus & picturis exornatæ.

Augustus cæsar in monte Palatino pulcherrimā extruxit Bibliotecā: Latinam. s. & Græcā cum porticu: quæ Palatina dicebatur primaria inter omnes: in qua erat statua Numeriani imperatoris a senatu posita: cum inscriptione. s. Numeriano oratori potētissimō. Erat & statua. M. Varronis uiuentis teste Pollione.

In Capitolio erat Biblioteca pulcherrima maiorū cura seruata: pulcherrimis colūnis & marmoribus exornata Gordianus Imp. Bibliotecā maximā extruxit in Vrbe: in qua ad sexaginta duorum millia posuit uolumina. Hadrianus uero Imperator fecit Bibliotecā pulcher-

DE BIBLIOTECIS ET BASILICIS

rimam marmoreis exornata columnis: quæ Vlpia uocabatur apud thermas Diodicianas auctore Pollione: in qua libros lyntheos & elephantinos principum gesta & S. C. conscripta posuit.

Erat Bibliotheca Asinij Pollionis Romæ: qui primus Bibliot. dic. ingenia hominum rempub. fecit.

Bibliotheca Marcelli apud theatrum eius: quā Octauia mater post mortē ipsius ad honorē eius construxit.

Bibliotheca Pauli fuit magna: & inter ingentia opera apud Forum: alias uero bibliothecas (ne sim prolixior) obmittam.

Basilica locus erat ubi litigabant Romani: quæ ex binis constabat porticibus. In primo em̄ porticu stabāt causidici. In secundo uero plebei & serui.

Basilicæ principales. xij erant: uidelicet.

Iulia: Vlpia & Pauli cum frigijs columnis: Nestini: Nertumij: Sicimini: Macidij: Portij: Fofellij: Constantini: Martiani & Væscellarij: quæ omnes erant exornatæ statuīs & columnis pulcherrimis: uestigia quarū haud facile discernuntur. Papinius de basilica Pauli ait: Sublimis regia Pauli. M. Anto. Sabel. exponit regiam: id est basilicam latine.

Basilica Constantiana erat apud uiam latam. Portia uero apud Fo. Ro. a Portio Catone.

Vlpia uero apud Thermas Diodicianas: ubi & Bibliotheca.

DE CAPITOLIO.

Capitolium

Capitolium Tarquinius priscus romanorum rex bello Sabino ædificatum se nouerat: ieceratq; fundamēta: postea uero Horacius puluillus cōsul dedicauit. Interiecto deinde quadringētorū & quindecim annorū spacio igni cōsumptū est. Cons. Appione & Norbano p. bella ciuilia & mariana refectionis curā uictor Sylla suscipit. Dedicatio autē p. Q. Catulū celebrata est: cuius nomen inter tanta Cæsarū opera usq; ad tempora Vitellij Imp. mansit. Plutarchus & Tacitus auctores. Vespasianus autē Imp. deformē Urbem ac dirutum Capitolium ueteribus incendijs ac ruinis inueniens: uacuas areas occupare & ædificare: si possessores cessassent: cuicunq; permisit: restitutionē Capitolij aggressus: ruderibus purgādis manus primus admo-uit: ærearumq; Tabularū tria millia: quæ simul confragrauerant: restituenda suscepit: undiq; inuestigatis exemplaribus: in quibus tabulis monimēta pub. cōtinēbant: ut inquit Polibus lib. iij. E quibus unā uidi affixā in ecclesia Lateranēsi apud maiore capellā: ut inferius dicā de legibus. Tū Heluidius prætor præeunte pontifice lustrauit Areā capitolij: precatus louē: Iunonem & Mineruam Capitolinos deos: ut cepta prosperarent. Tertio fuit dirutum & incensum Capitolium: a Domitiano refectionē fuit magnificentius & elegantius q̃ antea fuisset: cuius impensam duodecim millia talentorum excessisse dicit Plutarchus. Intelligendū est de Talentis Romanorū. Talentū enī Actici magnū habet auri lib.

DE CAPITOLIO

auri lib. lxxxiij. Talentū uero parū. lx Romanū autem lib. habet. lxx. tegulæ ipsius Capitolij erant æreæ: quas postea Catulus deaurauit. Honorius ꝑo primus post ea ad ecclesiā san. Petri in Vaticanū trāsportare fecit: ut adhuc multæ ibidem uisuntur. In dicto Capitolio erat arx fortissima capitolina: uarijs exornata marmoribus Erant & templa deorū & sacella & aræ: & alia q̄plurima ædificia pub. habuit em̄ supra sexaginta tēpla & loca deorū teste Valerio maximo. In æde Veneris genitricis Cæsar dictator sex dactilotecas cōsecrauit teste Plinio: & in tēplo Martis sciphos ferreos posuit. A Līuia uero Augusta dicatū fuit uas cristalli magnitudinis amplissimæ lib. quinq̄ginta. Nullus em̄ existimare posset diuitias & preciū atq̄ pulchritudinē ipsius capitolij propter aureas statuas & gēmas: cū aureis argenteisq̄ ualis templorū. Eutropius ait nullā sibi nisi aureā & argenteā statuā in Capitolio passus est poni. Plinius uero scribit regū Ro. statuas fuisse in Capitolio positas. Erat & argenteus anser: & Custos armorū Ianus. Erat præterea sedes & domus omniū triumphorū: in quo loco Augustus tributarium orbem uidit.

Deinde uero. L. Ant. cōmodi tempore capitolium fulmine ic̄tū: una cū egregia illa Bibliotheca maiorum cura parata crematur. Aedes quoq̄ in proximo positæ eandem calamitatem sensere. Exortū est deinde aliud incendium: quo & ædem Vestæ & palatiū bonaq̄ Urbis pars exusta est ac solo adæquata: ut uestigia semiusta indicant.

DE ASYLO ET TVRRI MILITIAE 49

indicant. Extāt in Capitolio fornices duplici ordine no-
uis inserti ædificijs pub. salis receptaculum cum hac in-
scriptione uetustate consumpta.

Q. LVTATIVM. Q. F. E. T. Q. Catulum Coss.
substructionē & tabulariū de suo coerauisse. Post capi-
toliū inter Septentrionē & Orientē est locus busta gal-
lia dictus: ubi Galli a Camillo interfecti fuerūt: ibidēq;
sepulti: nūc uulgo dicit̃ portugallo. Erat & capitoliū ue-
tus in mōte quirinali: multis statuis & picturis exornā-
tū: uestigia nōnulla fundamentorū adhuc uisuntur: in
quo loco effossum fuit marmor cū his litteris fractis.
NIL ESSE difficilius q̃ bene imperare.

DE ASYLO ET TVRRI MILITIAE.

ASylum nepotes Herculis Athenis sibi primū
deæ Misericordiæ consecrarūt. Asylū quasi a
Syleo: quod est: inde extrahi nullus posset: un-
de Romulus Romæ aperuit asylū: q̃ confugientibus il-
luc seruis liberisue tutissimū erat receptaculū asyli. Lo-
cus fuit in Vrbe inter Auentinū & rupem Tarpeiam
apud saxum prædictæ rupis inter duos lucos: teste Di-
onylio. Ouidius.

Romulus ut saxo locum circumdedit alto:

Quilibet huc inquit confuge tutus eris.

Nōnulli uolunt Asylū fuisse templū illud quod nūc be-
atæ Mariæ ægyptiacæ dicatū est. Tamē Pō. Iētus diui-
dit Tarpeiū montē in duos Colles: in capitoliū. s. & Ar-
cem. In medio erat uallis in qua fuit Asylū tēplū inuio-

I labile

labile: & templū Iouis: id est darui Iouis: in quo erat simulacrū eius cū sagittis: ut inquit Gellius lib. v.

Turris militiæ est apud palatium Nerue Impe. in qua milites Traiani principis continebantur: quæ plurimos habebat murorū circuitus: ut adhuc in aliquibus locis apparent uestigia: nō longe a qua effossa fuere nōnulla marmora cum his litteris incis.

Potissima dos in Principe Liberalitas & Clementia.
Turris Mecennatis in Exquilijs marmorea: quam nōnulli eam fuisse affirmant: quam dirutā uidemus apud domū Car. de columna: sed ibi Flauie gentis ædes fuisse credo. Pompo. lætus ac ipse Poggius noster Flo. dicunt fuisse ultra thermas Dioclitianas uersus orientem non longe ab eo loco qui uulgo Buttedi Thermi dicitur: in quo loco hoc anno multa marmora cū Tyburtinis lapidibus effossa fuere in parte eminentiori: ut inde facile totam Vrbem quisq; uidere potest. Petrus uero Marfus dicit eam Turrim fuisse: ubi prius erant pub. Ostrinæ nō longe a templo diuæ Mariæ maioris. Vinitores huius memoriæ locum illum appellant Foculum: quas Mecennas illic hortos suos constituens: salubres reddidit. In quo loco adhuc apparent uestigia Viuarij cum porta reclusa. Nonnulli uolunt apud ecclesiā Petri ad Vincula fuisse: super quā turrim crudelis Nero spectabat Romæ incendiū. Suetonius ait hoc incendium e turre mecennatica prospectans: & est quod ab ea parte Circi ortum esse dicitur: quæ Palatino Celioq; montibus

DE PORTICIBVS ET LAPOR. 50

montibus contigua erat: fuitq; tale incendiū. xiiij. Kal. Sextilis: quo die Senones galli Vrbem prædictā incendunt. Quē Mecenatē increpabat Horacius q; ædificando insaniret. Erant & aliæ turrez multæ in Vrbe: vestigia quarum haud facile discernuntur.

DE PORTICIBVS ET labris Porphireticis.

Aesar Augustus in mōte Palatino fecerat porticum varijs exornatam marmoribus atq; picturis: quo loco iam senior sæpe etiam senatum habuit: decuriaq; iudicum recognouit.

Erāt porticus Gn. Octauij in campo Martio non longe a Circo flamminio: quam duplicem fecerat: quæ quidem Corinthia appellabatur cum æreis capitulis columnarum: mirabile uisu: mille pedum spacio: & ex opposito alia erat similiter mille pedū æqualiter: ut scribit Iunius Capitolinus in rebus gestis Gordianorum: Augustum instituisse porticum in campo Martis sub colle pedum mille: ita ut ab altera parte mille pedum porticus fieret: atq; inter eas spaciū hinc atq; inde uiridaria essent lauro: mirtho & bulso frequentata: medium uero Licostratium breuibz columnis intrinsecus positis: & singulis per pedum mille: quod esset deambulatoriū: ita ut in capite esset basilica ped. quingentorum. Cogitauerat præterea cū Mithreo: ut post Basilicā Thermas extiuas sui nominis faceret: ita ut hyemales & alia q̃ plura sumptuosa edificia. Vestigia adhuc apparent in radicibus collis Pincij.

DE PORTICIBVS

Porticus Neruæ erat apud forum eius cum excellis columnis uarijs coloribus mixtis: e quibus hoc anno effossas uidi nonnullas fractas Porticis Liuiæ apud templū Pacis uarijs picturis & statuīs exornata: de qua mentionē facit Ouidius lib. vi.

Erat & porticus Antonini & Faustini pulcherrima nō longe a templo in foro uarijs exornata marmoribus. Erat & Porticus ædis Mercurij: quæ adhuc semidiruta apparet apud ecclesiam Michaelis Archangeli in piscaria cum hac inscriptione. s.

**IMP. CAES. L. SEPTIMIVS SEVERVS
PIVS PERTINAX** Aug. Arabic. Adiabenic.
Parthic. Maximus pontifex. Trib. Pot. xi. Cos. iij. Et
IMP. CAES. M. Aurelius Ant. Pius Felix. Pont. Max.
xi. Trib. Pot. vi. Cos. procos. PP. incendio consumptā restituerunt.

Porticus ædis Concordiæ in Capitolio: de qua Poggius Flor. ait: Capitolio cōtigua forum uersus superest porticus ædis Concordiæ: quam cum primū ad Urbem accessi: uidi ferme integram opere marmoreo admodū specioso: cum inscriptione quæ adhuc super columnas ingentes legitur.

S. P. Q. R. incendio consumptum restituit.

Erat & porticus Metelli pulcherrima cum statua Cornelie Gracchorum matris.

Erat & porticus Cōstantini & Philippi & Iuliæ atq; Octauie: ut habet in regionibus. Omitto porticū Pætheon

theon a. M. Agrippa constructum cum admirabilibus columnis (ut dixi) in tēplo eius. De qua port. Bap. Leo ait: Extant in hanc usq; diem ad porticum Agrippæ contiguationes æneis tabulis pedum quadraginta: opus in quo nescias impensam: ne magis an artificis ingenium mirere.

In ecclesia & platea Lateranensi sunt nonnulla uasa porphiretica.

In platea sanctæ Mariæ rotundæ est uas porphyreticum cum alio paruo miræ pulchritudinis.

In ecclesia s. Petri & Mariæ maioris & sanctorū apostolorum & in plateis ipsarum sunt labra porphiretica maximæ pulchritudinis.

In platea s. Saluatoris de Lauro & s. Petri ad uincula & Eustachij & in Vaticano: sunt uasa marmorea & mixta maximæ capacitatis simul cū pulchritudine.

Omitto ea quæ sunt in ædibus columnensium fundatis a tua beatitudine. In ædibus Butij est uas porphireticum cum puteo marmoreo uarijs coloribus mixto cum his litteris incis. *IN*

CVR NESSIBVS Algeo & Brumatepo.

In multis ecclesijs sunt uasa diuersa & Labra lapide Porphiretica: in quibus sunt reliquæ multorum sanctorum & sanctarū dei: ut apparet in ecclesia. xij. Apostolorum & sancti Marcelli.

Omitto labrum porphireticū in Vestibulo sancti Petri: in quo iacet corpus Ottonis. *II. Imp.* & in ecclesia s.

I iij Mariæ

DE TROPHEIS ET

Marix maioris: in quo fundator ecclesiæ pōitus est: ut dicam in sepulchris memorandis.

Omitto præterea uasa quæ sunt in loco Beluidere nuncupato: & aliorum locorum extra Urbem ipsam.

DE TROPHEIS ET columnis memorandis.

C Ropheca Caij Marij de Iugurtha deq; Cymbris atq; Theutonius apud ecclesiam sancti Eusebii semidiruta uisuntur: & Cymbria uocantur: quæ a C. Cæsare instaurata fuere cum a Sylla fuissent disiecta teste Suetonio. Ibidem in marmoribus uetustissimis adhuc apparent Galeæ & Thoraces cū dipeis sculptæ. Erant em̄ Romæ in pluribus locis Trophea: quæ sunt spolia hostibus adempta: quæ quidem erant in potestate louis: & figebantur in locis eminentioribus in stipitibus teste Seruio.

In foro Traiani est columna Coclidis marmorea mirę pulchritudinis pedum. cxxviii. quæ ut melius circūspiceret: ipse Traianus Impe. partem Quirinalis montis (ut patet in eius inscriptione) solo adæquauit: in qua sculptę sunt Victorię & res gestę ab ipso Traiano: per medium columnę sunt gradus in eodem marmore sculp. ab ase usq; ad culmen: qui gradus sunt numero. dxxxv. foramina siue spiracula. xlv. Inscriptio uero talis est.

S. P. Q. R. Impe. Cæsari diui Neruę. F. Neruę Traiano Augu. Germanic. Dagico. Ponti. maxi. Trib. pot. xvij. Cos. vi. P. P. ad declarandum quantę altitudinis mons &

mons & locus sit egestus.

Super columnam prædictam Traiani ossa in urnâ auream collocata fuere Anno Christi, cxvij.

Senatus postea elapsis annis duobus: Traianum in deos refert.

Est & alia columna maior Coclidis in campo Martio: quę Antoniana uocatur: altitudo ped. dxxvi. cum gradibus marmoreis intrinsecus. ccvi. & spiraculis. lvi. in qua Victorię & res geste Anto. Impe. sculptę uisuntur miro artificio.

Erat & columna Porphiria Coclidis: quam, M. Flavius Val. Constantinus ex Vrbe Ro. Constantinopolim transferri iussit: & locari in foro: super quam Colossum gneum admirandę magnitudinis posuit: necnō & dauum Saluatoris mūdi statua post multos annos regnante Alexio cognomento Comeno: cecidit uiolētia uentorum deiecta: teste Pom. Lgt.

Erat in foro columna solida Marmorea Numidię lapidis. xx. pedum: in qua sculptum erat a populo Romano in honorem Iulij Cęsaris.

PATRI PATRIÆ.

Non lōge erat ab Augusta Martis campi alia columna cum eadem inscriptione.

Erat & columna Menia in foro prædicto: quę Menio concessa est: unde ludos spectaret.

Erat præterea in foro columna Milliaria. Milliarium proprie signum erat: unde principiū itineris ad omnes

D E TROPHEIS ET COLVMME.

portas Urbis capiebatur.

In Circo maximo erat columna bellica: ad quam Romani ad bella profecturi hastā prōiēiebant eā partem uersus in quam ituri erant. Ouidius.

Prospicit a tergo summum breuis ārea circum.

Est tibi non paruae parua columna notae.

Hinc solet hasta manu belli prænuncia mitti

In regem & gentes: cum placet arma capi.

In foro Holitorio erat columna lactaria (quāuis Tortellius dicat in foro boario) ad quam infantes lacte alendos deferuntur.

Erant in Vrbe aliae multae columnae ingentes & memorandae: ut extat adhuc in Thermis & monte citatorio: & templo Pacis: & porticu Mariae rotundae.

Omitto eas quae sunt in Lateranensi Basilica: & sanctorum Petri & Pauli & aliarum ecclesiarū Urbis cū alijs columnis paruis mirae pulchritudinis: ut apparet in ecclesia Mariae nouae & Hadriani: Crisogoni & sanctae Sabinae: & Eusebij: & Cosmae & Damiani: & Ioānis & Pauli: & Agnetis extra Urbem.

Omitto praeterea duas ingentes columnas ecclesie sancti Petri: quas Paulus. II. Venetus aiebat plus ualere quā tota Venetiarum ciuitas.

Sunt praeterea in ecclesia s. Mariae de Ara coeli nōnullae columnae mirae pulchritudinis. In tertia uero columna dictae ecclesiae apparent litterae cubitales incisae. s.

A CVBICVLO AVGVSTORVM

Erant

Erant in Vrbe aliæ multæ columnæ maximæ exilti-
mationis & pulchritudinis: quæ hodie semiustæ diru-
tæq; plurimis in locis uiſuntur: maculis diuerſorum co-
lorum exornatę.

DE ARCVBVS TRIVMPHALIBVS.

IN Vrbe erāt Arcus marmorei triumphales ap-
pellatī numero. xxxvi. qui fiebāt Imperatoribus
ſeu ciuibꝫ redeuntibus cum uictoria: in quibus
erant ſculptę uictorię & ſtatue ipſorum triumphantiũ:
quos arcus. S. P. Q. R. e marmore cum litteris ad per-
petuam rei memoriam & ſempiternam famam trium-
phantium extruxerat.

Arcus ueteres lateritios Romuli nunq; paſſi ſunt: flo-
rentes poſtea opibus Romani in marmoreos mutari:
ne conditoris Urbis memoria deperiret: quos colla-
pſos uidi apud eccleſiam ſ. Marię Gratiarum.

Erat arcus triumphalis marmoreus Horatii Codidiſ:
quem a fundamentis Io. Blondus excidi ſe uidiſſe dixit
ad radices Auentini cum inſcriptione diruta.

Erat arcus pulcherrimus multis ſtatuīs & colūnis mar-
moreis exornatus ad honorem Iulij Cęſaris: non lon-
ge a templo Pacis.

Erat præterea Triumphalis arcus diui Auguſti nō lon-
ge ab arcu Domitiani: in quo erant ſculptę uictorię &
res geſtę per eum.

Tres em̃ habuit (teſte Seruio) triumphos.

Diuius autem Hieronymus doctor eccleſię ſcribit Au-

DE ARCVBVS

gustū celebrata de M. Antonio Victoria Romā repe-
dasse: ducentem secū infinitū captiuorū numerum: &
antiquorum Ptolemeorum omniū Gaças: ut nec ante
nec postea tanta copia aurī: argenti gemmarumq; Ro-
mam aduecta fuisse noscatur.

Arcus Domiciani est apud ecclesiam s. Laurentij in Lu-
cina: qui marmoreis lapidibus erat incrustatus: cū. iij.
pulcherrimis columnis: in prima facie uarijs coloribus
naturalibus mixtis: ut uestigia adhuc indicāt: cū statua
Domiciani: ut inquit Suetonius. Statura procerum nō
lōge a quo erat arcus. C. Marij: q̄uis nōnulli uelint su-
pradictum arcum Domiciani fuisse postea disiectum
cū tropheis a Sylla siue Sulla: ut placet Pomp. Læ. tēpo-
re cuius inter Augustā & ecclesiam s. Thome in Vineā
fratrum s. Marię de populo positā: effossa fuere multa
marmora cū statuis & columnis dirutis: cū lapide mar-
moreo & semidiruta inscriptione: uidelicet.

Vgur TR. Mil. Extra

Iugurtha Rege numid.

Triumphans in

Ante currum suum

SVL. absens creatus.

Norum exercitum

imbros fugauit ex icis. &

hauit. rempub. turbatam.

In fine lapidis est fractura cū apicibus litterarū: quē la-
pidē uidi in Quirinali in ædibus Pōp. Læti a lapicida
quodam

quodam flor. emptam: auctore Andrea Fulvio Prete-
stino uiro doctiss. Pomponijq; amiciss. auditori fra-
gmēta cuius repperi in alio loco: ex quo facile coniectu-
ram facio illius dictionis Sul non pro Sylla: ut Pompo-
nio placet: cui fragmenta erant incognita: sed pro Con-
dictione: saluo semper iudicio aliorum: nullū unq; repre-
hendi authorem: nec Pom. ipsum (cui gratias infinitas
ago) reprehendo: qui dixit: Sullam nō Syllam scribere
debemus: in qua opinione semper ante fragmēti reper-
ti noticiam fui. Litteræ fragmentorum hæc sunt.

C. Marij.

C. Marius.

Cos. VII.

PR. PL.

Q. A.

Urbem cum

Cos gestis cum cepit.

in secūdo consulatus

duci iussit

III. Con.

III. Consul. Theuto.

deleuit. V. Consul. C.

Theutonis iterum triumph.

Seditionibus ex. P. L. & prætor. V. Q. armati.

Capitolium occupauerunt. VI. Consul

uindicauit post. lxx. annum: patria per arma ciuilia.

pulsus armis restitutus. VII. Consul factus est de ma-

nubijs cimbricis & Theutonis.

Erant & alia fragmenta: e quibus nil certi comprehen-

dere potui: quas quidem litteras per ordinē in epyth-

opusculo connectam: Quintilianus libro primo scri-

bit Sullam mathematicum doctorem sutilem origines

mille nominum scrutaturum: unde Sullæ dicti sunt.

Hæc de

Hæc de Sylla & Sulla dixisse uolui: redeamus ad incertum. In prædictis arcubus erant scalptra ornamenta triumphalia: id est coronæ aureæ. Sella curulis & patera aurea cum toga picta & palmata tunica: de quibus apud Liuium.

Est Arcus marmoreus Titi & Vespasiani apud ecclesiam s. Mariæ nouæ: in quo sculptæ sunt uictoriæ cū arca foederis & candelabro: & arca foederis spolia ciuitatis Hierosolymitanæ: ab altera parte uisuntur insignia Romanorum cum fascibus. xij. & securibus consulum in quo arcu est hæc inscriptio.

SENATVS POPVLVS. Q. ROMANVS
 Diuo Tito Diui Vespasiani. F. Vespasiano Augusto.
 Quæ omnia fuerunt tempore Cleti primi PP. Consulibus Domiciano & Russo: nam capta Hierusalē: euerisq; Hierosolymis: ad sexaginta millia hominum interfecta referuntur: licet Iosephus Iudeus historicus undecies centena millia ferro ac fame eo bello perisse scribat: captaq; ad centum mil. ac pub. uenundata. Vt autem tanta multitudo Hierosolymis reperiretur: causam Agimorum fuisse refert. Ex omni em̄ gente Iudæa ad Templum confluentes: Urbem quasi carcere sunt indusi. Oportuit enim diebus Pasce illos pati: in quibus Saluatorem mundi cruci affixerunt.

Arcus Galieni Imp. est apud macellum Lydiæ: uulgo Arcus s. Viti: ob propinquitatem ecclesiæ sanctorum Viti & Modesti: est em̄ cōstructus e lapide tyburtino cum hac

cum hac inscriptione;

GALIENO Clementissimo Principi.

Cuius inuicta uirtus sola pietate superata est.

Marcus Aurelius Victor dedicatissimi. Numini maiestaticq; eius.

Est & arcus marmoreus Triumphalis pulcherrimus Seueri Imperato. sub Capitolio: in quo sunt Victoriae sculptae ipsius Seueri cum arietibus & bellorum machinis illius aetatis cum hac inscriptione.

IMP. CAES. LVCIO SEPTIMIO. M. FIL. SEVEROPIO PERTINACI AVG. PATRI Patriae. Partico Arabico & Parthico Adiabenico Pontifici maximo. Tribunic. potest. xi. Imp. xi. Cos. iij. Procos. Et

Imp. Ces. M. Aurelio. L. Fil. L. Antonino Aug. pio: Felici Tribunic. potes. vi. Cos. procos. P. P. Optimis fortissimisq; principibus.

Ob rem publicam restitutam: imperiumq; populi romani propagatum insignibus uirtutibus eorum domiforiscq; S. P. Q. R.

Apud Collosseum est arcus marmoreus triumphalis Fl. Constantini Imp. cum statuis & Tropheis miro artificio sculptis & ferculis: quibus nunc utitur in triumpho Saluatoris in Vigilia Assumptionis diuæ Virginis Mariæ cum hac inscriptione.

Imp. Cæs. F. Constantini maximi. P. F. augusto.

S. P. Q. R. quod instinctu diuinitatis mentis magnitudine

DE ARCVBVS TRIVMPHALIBVS

tudine cum exercitu suo: tam de Tyranno q̃ de omni
eius factione uno tempore iustis rempub. ultus est ar-
mis Arcum triumphi insignem dicauit.

Sunt & nonnullæ breues inscriptiones in circulis scul-
ptis cum his litteris.

VOTIS.XX.

SIC.X.

In introitu ipsius arcus est hæc inscriptio.

FVNDATORI Quietis.

Ab alia parte est altera cum his litteris.

LIBERATORI Urbis.

Est arcus marmoreus Gordiani imper. apud portā in-
ter aggeres: nō longe a Viminale porta: uestigia cuius
dispoliata uisuntur: cuius marmora Reuerendissimus
Rap. Car. f. Geor. detulit ad suas ædes conficiendas.

Est præterea arcus Camilli in plâtea uulgo camilliana
dicta: nō lōge a Minerua: statuis dispoliatus atq̃ mar-
moribus: nō longe a quo erat & alter arcus ex tyburti-
no lapide cōstructo. Dicūt præterea rome in arcu mar-
moreo iussu Sybillæ infrascriptas litteras fuisse.

P.P.P.P.s.s.s.V.V.V.V.V.V.V.V.F.F.F.F.

Quas Beda dedarauit.

Erant & alij arcus triumphales in Via lata & flāminea
uestigia: quorum haud facile cognoscuntur.

Erant præterea arcus triumphales Theodosij & Gra-
tiani & Valentini & Pauli æmilij & Fabiani & aliorū
fundamenta: quorū nostro tēpore partim in nouis fa-
bricis: partim uero lachrymabile dictū in coquenda

calce

calce translata sunt. Vidi præterea in fracto lapide cuiusdam lapidicæ has litteras incisas.

Misitheo Parenti Principum. P. R. Tutori reip.
S. P. Q. R.

DE COLLOSSIS.

IN Capitolio erat Collossus Apollinis. xxx. cubitorum. cxd. Talentis factum: quem Lucullus ex Apollonia ponti in Urbē trātulit. Talis in campo Martio Iuppiter a Claudio Cæs. dicatus: qui & Pœpeianus uocabatur a uicinitate theatri.

Visus est & Romæ Appollinis Collossus in Biblioteca templi Augusti quinquaginta pedum a pollice: non minus pulchritudine q̃ ære spectabilis.

Est præterea prope porticū Mineræ in horto cuiusdam ciuis Ro. statua fracta caput: cuius adhuc integrū apparet: tantæq; magnitudinis: ut omnia signa Urbis excedat. Patronus horti strepitū adeuntū pertesus: superimposuit humū. Poggius auctor.

Erat & Collossus magnus in regione. IIII. habens radios octo singulos ped. xxi. & semis.

Erat in foro Collossus Domiciani æneus.

Erat & Collossus Cōmodi Anto. Augu. altitudo cuius erat cubitum tricenum: ut adhuc marmoreū caput cum pedibus in Conseruatorum ædibus apparet.

S. P. Coruilius uictis samnitibus fecit Iouis statuā in capitolio collocare: ampliūdinē cuius cernebat ab Ioue Latiaro cū statua sua añ pedes prædicti Iouis posita.

Zeno Iorus

D E S T A T V I S

Zenodorus statuarius fecit statuatn Mercurij Aluer-
nis in ciuitate Galliae per annos. x. ped. cccc. Romam de
inde accitus est a Nerone: ubi destinatu illius principis
Collosum fecit. cx. pedum: quibus Tranquillus. cxx. di-
cat: quem posuit in uestibulo domus aureae.

In Via Corneli apud equos Tyridatis regis Armeni-
orum: uisuntur duae ingentes statuæ: Saturni. s. & Bac-
chi: quibus Neptunni nonnulli uelint: iacētes corpore: ca-
pitaq; sustentantes: ac manu dextra copiae cornu te-
nentes: ut inquit Appollodorus.

Erant in Vrbe multae aliae statuæ ingentes: ut adhuc in
campo Martio apud ecclesiā sanctae Mariae: & in aedi-
bus Reuerendissimi Car. sancti Georgij nonnullae in-
tegrae uisuntur.

D E S T A T V I S E T P I C T V R I S.

IN Vrbe tot erant statuæ in pub. locis & priua-
tis quot ciues. Nec tamen potuit inhiberi quo-
minus Romae poneretur statuæ mulierū: sicuti
Corneliae Grachorū matri: sedens em̄ huic posita sta-
tua insignis in Metelli publica porticu: & in summa sa-
cra uia teste Liuius fuit posita Codis uirginis statua insi-
dens equo: Strabo dicit: Posteriores uero & hi praesertim
qui nostris fuere temporibus: innumerabilibus & pre-
clarissimis Vrbein Ro. impleuerunt insignibus.
Polydetus sycaonius Agelidis Discipulus Diadume-
nū fecit molliter in uicem centum talentis nobilitatū. Itē
& dorifolū uiriliter puerū fecit: & quē canona artifices

uocant

uocant liniamenta artis: ex eo petentes uelut à lege qua-
dam: fecit & distringentē se: quē. M. Agrippa ante ther-
mas suas dicauit: multaq; alia in atrio Titi Imper. quo
opere nullū absolutius plæricq; iudicarunt. Fecit & du-
os pueros nudos ludētes: & Mercuriū atq; Herculem
antheū a terra sustinentē: quē puto fuisse truncū fracti
marmoris illius statue marmoreæ in uaticanū a tua san-
ctitate translatae. Fecit & aliū Herculem: qui erat in aede
Pompei apud Circummaximū. Visuntur & nostro tē-
pore celebres equi marmorei cū aurigis uetustate con-
sumpti: a Fidīa & Praxitele sculptoribus præclarissi-
mis: ut apparet in litteris ibidem incisis.

OPVS FIDIAE.

OPVS PRAXITELIS.

In Vrbe. xxij. principales equos marmoreos fuisse fer-
tur: e quibus caput cū collo unius uidi fractū apud Ec-
clesiā s. Thomæ nō longe a platea iudeorū.

Fecit & Proserpinæ raptum Praxiteles ex ære: & Bac-
chum & satyrū miro artificio: & alia q̄plura signa po-
sita in porticu Octauiae. Primus Romæ fecit speculum
argenteū miræ pulchritudinis:

In aede Iunonis erat imago ipsius Iunonis: a Diony-
sio & Polideto facta: & Pana & Olympum luctantes
eodemq; loco.

Heliodorus Venerem fecerat: lauantē se: & Dedalum
astantem miro artificio.

Quid dicam de pulcherrima statua Apollinis: quæ

D E S T A T V I S

uiua (ut sic dicam) apparet: quam tua beatitudo in Vaticanum transtulit: apud quam est Veneris statua cum alato cupidine paruulo in eodem marmore sculpto: cum his litteris.

VENERI Felici. SACRVM
SALLVSTIA HELPIDVS.DD.

Non tacebo Laco-hontis statuam pulcherrimā: quam proprijs oculis aspexi: inuentam Anno. III. tuæ sanctitatis in loco Beluidere collocatam; de qua Plinius libro xxxvi. cap. v. circa finem dicit.

Sicut in Laco-honte: qui est in Titi impe. Domo opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præponendū ex uno lapide cum & liberos; draconūue mirabiles nex de consilij sententia fecere summi artifices Agelander & Polidorus & Athenodorus Rhodij.

Nec obmittā aliā statuā paulo post inuentā apud Campū flore: a plebe Herculis. cū puero uocata: quā tua sanctitas in ædibus palatinis collocatiit apud ianuā porticus super Viridariū cū Epitaphio.

PROCVL ESTE PROPHANI.

Quæ quidē est statua Cōmodi Imperatoris imitantis Herculem Hylam puerum tenentē cum pelle Leonis.

Craterus uero cū Pithodoro Domos Palatinas repleuere probatissimis signis.

Est præterea in ædibus Conseruatorū Herculis ænei simulacrū: cū alijs nōnullis statuīs æneis: & lupa ænea cū Remo & Romulo; & alia q̄plura Ro. monimenta cū duobus

cū duabus pulcherrimis tabulis lucentibus miræ pulchritudinis & artificij ibidē uisuntur.

Obmitto caput æneum Collosi cum pede & manu ibidem positum; & caput æneū turrītū in Viridario palatij s. Marci.

Omitto præterea marmora & lapides porphiretic. diuersorū colorū: septaq; in statuis pictorū more reducta: ut apparet in porticu sancti Petri & s. Marię trāstysterinæ: & in ecclesia s. Andree miro artificio incrustata: ut dixi in stationibus Urbis: & in ecclesia sanctæ Lucie in silice: in quibus ecclesijs picturæ animalīū auiūq; ac si e Musiuo & pictura essent depictæ: uisuntur spolia templorū & thēmarū Ro.

Inter Capitolium & Palatium erant. xij. Columnæ marmoreæ cum statua equestri aurea Domiciani: sub cuius pedibus erat Rhemnus fluuius Germaniæ: de qua triumphauit.

Erat Traiani equus æneus in atrio: cuius instar alterū sibi fieri Constantinopolim Constantinus petebat ab Hormisda architecto: quem secum duxerat: cui Hormisda: Stabulū quoq; tale cōdas oportet: si uoles equū late succedere.

Erat in Vrbe equus aureus Constantini apud fo. Ro. ut apparet in regione. viij.

M. Aelius aurelius Ant. educatus fuit in monte Caelio apud Lateranēse palatium: in quo loco fecit statuam eius pacificatoris equestrem: uulgo equus Constantini

omp

K ij dicitur

dicitur in platea sancti Ioannis Lateranens. quā Sixtus. IIII, cū ingenti base marmorea uarijs insignibus sculpta instaurauit cū hac inscriptione.

Sixtus. IIII. Pont. max. equū hunc æneū uetustate quasatū collabentē cum assessorē restituit.

In Vrbe fuerunt equi ænei deaurati numero. xxiiij.

Eburnei uero. xciiij. Tabulæ & signa sine numero.

Omitto statuas deorū numero. lxxx. Dei uero Eburnei. i. statuae eburneæ numero. lxxiiij. marmorei uero sine numero; margaritis & unionibus exornati.

Nuncq̃ Iulius Cæsar beatissime pater Iuli: in illud gloriæ culmen ascendisset: nisi mirari & imitari Mariū ab adolescentia didicisset: quin & Alex. profuit Imago in templo Herculis ghadibus conspecta: qua mox ad cupiditatem magnas res agendi nō exarsit modo: sed (ut ait Trāquillus) ingemuit. Profecto si statuae illustrium possunt (ut inquit Fran. Petrarcha) nobiles animos ad imitandi studiū accendere. Quod. Q. Fabiū maxi. & Q. Corne. Scipionē dicere solitos Crispus refert. Quāto magis ipsa uirtus hoc efficit: claro dum proponitur nō marmore sed exemplo. Quæ quidē omnia sanctitas tua: ut alter Iulius Cæsar uirtute propria immēsoq̃ labore ad summū imperiū deuictis hostibus potentissimis peruenit. Sed ut cepta prosequar beatissime pater: in ædibus Columnensiu & Vrsinorū Sabellorūq̃ sunt multe statuae. Omitto multas in ædibus cæsarinis & medicis Diaco. Car. & in palatio Pauli Veneti: in quo

quo multa signa marmorea posuit Reuerendissimus Do. de Crimanis uir doctissimus.

In domo saxea apud Parionē sunt statuæ pulcherrime marmoreæ & Porphiretico lapide sculptæ: cū capite & titulo magni Pompei. Sūt præterea in ædibus Laurentij manlij & sanctæ Crucis & de Branca & Ciampolinis: nō longe a platea Iudæorum statuæ insignes. Sūt deniq; in ædibus de maximis: & de ualle atq; porcharijs: mellinis & mapheis atq; butijs: nō longe a Minerva Statuæ cum epitaphijs Ro.

Obmittito Horologium & mēses duodecim in lapide marmoreo cū signis zodiaci & festis deorū sculptum apud domum Vall. & in domibus Palauiciñ. in campo Martio: maximo artificio inciso uisuntur festa & alia notanda.

Obmittito nonnullas statuas apud aquam Virgineam in regione Triuij in ædibus Fricapan & turris Rosciæ & Iulij de thomais apud ecclesiam sancti Eustachij: & de Capharellis & aliorum Ro.

Vidi præterea in ciuitate Viterb. statuas uetustiss. re-pertas in colle cybelario. Cybelis: Iasij: Armonia: Vestalis & Electræ: de quibus a Io. Viterb. satis dictū est: ut in codice Hieronymi carbon. de Viter. uidi cum postillis manu propria Io. annij Viter. de quibus nonnulla dicam in epitha. opusculo.

De picturis pauca scribam: nonnullæ adhuc apparent picturæ in thermis & hortis salustianis & Mecen. &

K in monte

DE COEMITERIIS SACRIS

in monte Quirinali pluribus in locis multa uisuntur ue-
stigia historiarum depicta in ipsis ruinis.

Obmitto loca diruta apud ecclesiā s. Petri ad Vincula
uarijs picturis exornata.

Fabius maximus e clarissima gente Fabiorū: adē salu-
tis pinxit Anno Urbis cōditæ. cccd. teste Plinio. Pacu-
uius uero poeta adē Herculis in so. Bo. miro artificio
depinxit. In mōte palatino in uinea phedræ uolater. ui-
ri doctiss. oratoris & artis peritiss. nōnullos uidi parie-
tes antiquos dep. ctos: uarijsq; coloribus exornatos.

Extra Urbem uero uia Salaria prope portā est sepul-
chrum quoddā in uinea ad similitudinē templi cōstru-
ctum: in quo cæceris & Bacchi picturæ cū uinibus &
uasibus hydriarū depictæ uisuntur miro artificio: quæ
omnia Petrus Paulus de Symeonibus Ro. mihi osten-
dit apud uineā suā nō longe a porta Salaria.

Omitto templū Bacchi apud Ecclesiā sanctæ Agnetis
depictū opere musiuo cū uinibus & piscibus.

DE COEMITERIIS SACRIS.

Coemiteria loca erāt sacra in quibus corpora. s.
martyrū sepeliebant: & scribit per cc. Coemite-
ria fuerūt multa diuersis in locis urbis & extra.
Coemiterium ad diuū cucumeris in Laterano.

Coemiteriū Vrsi pileati: in quo loco erat imago Vrsi
habentis pileū in capite apud ecclesiā sanctæ Balbinæ
& sex millia martyrū. Antiquitus ad uerbū pilearum
uel palearum dicebatur.

Coemiteriū

DE SEPVLCHRO AV. ET MO. HA. 60

Coemiterium Priscillæ Via salaria apud ecclesiam sancti Siluestri.

Coemiteriū inter duas lauros uia Labicana.

Coemiterium Trafonis uia salaria apud Ecclesiā sancti Saturnini; in qua erat coemiterium Amproniani & Babillæ

Coemiteriū Prætextati Via Appia apud ecclesiam sancti Ianuarij.

Coemiterium Domicillæ uia Ardeatina apud ecclesiā sanctæ Petronillæ. Erat & coemiteriū Damasi & Basiliei atq; Balbinæ in dicta uia.

Coemiteriū Calcopodij Via Aurelia apud ecclesiam sancti Calixti.

Coemiteriū calixti in Vrbe apud ecclesiā sancti Sixti: erat & aliud coemiteriū calixti ad cathecumbas extra Vrbe ubi nūc est ecclesia sanctorū Fabiani & sebastiani mar.

Coemiteriū comodillæ uia hostrensi.

Coemiterium ad insalatas Via Portuensi apud ecclesiam sancti Felicis. Erat & coemiterium Pontiani & Amproniani.

DE SEPVLCHRO AVGVSTORUM & mole Hadriana.

In ualle Martia Octavius Augustus Mausoleū extruxit: ut adhuc apud ecclesiā sancti Rochi uestigia ipsius antiquæ celsitudinis demonstrant: in quo sepulchro erant statuæ enee atq; marmoreæ cū inscriptione Pacis & Victoriæ & P. P. ad honorē ipsius Augusti

DE SEPVLCHRO AVGVSTORVM

Augusti. Quod quidē Mausoleū non sibi solū: sed posteris commune posuit. De quo Suetonius. Reliquias mausoleo condiderūt. Id opus iūter Flāminēam uīā ripamq; Tyberis sexto consulatu suo extruxerat. Cassiodorus uero ait. Sed mundi dominus ad potentiā suā opus extollens: mirandā Romanis etiā erigens fabricā in uāllē Martiā tetendit. Augustus immēsa moles firmiter prācincta montibus continet: ubi magnarū rerum iudicia clauderētur: bisseua quippe ostia ad. xij. signa posuerunt. Strabo autē dicit. Cōmemoratione dignissimū est: q; Mausoleū Appellan in excelsis fundatum molibus: lapide niueo & perpetuā uiriditatis arboribus coopertū: in summū usq; uerticē ad fluminis ripam exaggeratū: in summo autē positum est Cæsaris Aug. simulacrū ex ære fabricatū: sub aggere ipsō sunt eius loculi & cognatorū & necessariorū: a tergo uero lucus est murifica continens ambulacra: in medio autē campi spacio busti extat ambitus: & hic ipso niueo perfectus lapide: ferreos in circuitu cācellos habens: & plātas interitus per se ferens populos. Erāt ibi pater beatissime circūiectæ syluæ atq; ambulationes in usum populi Romani. Stabāt præterea apud dictū locū Obelisci duo: & columnæ ingentes pulcherrimæ cū parietibus marmoreis porphireticisq; lapidibus incrustatis. Artemisia reginia fecerat mausoleum monumentum Mausolo Regi Cariae marito: quē amasse fertur supra omnis amorū fabulas teste Cellio: sepulchrū memoratissimū

tiſſimū dignumq; numerari inter ſeptem omnium terrarū ſpectacula. Erat Mauſolus nomen Regis: & Tragediæ Higinus author.

Hadrianus Imp. Auguſtū prædictū emulatus nō longe ab ipſa mole auguſta in Vaticano aliam pulcherri-
mā de ſuo nomine excitauit: in qua erat duplex ordo
columnarū ſuperpoſitus: ut in nūmis Hadriani appa-
ret. Quas columnas poſtea Conſtātinus imperator ad
eccleſias Apoſtolorū Petri & Pauli transferri iuſſit.
Apud quā molem erat pons præſtantiffimi operis: fue-
rat em̄ illic tectum columnis excitatū quadragintaduo
bus marmoreis opere trabibus: fabricato tectura gnea
ornatu mirifico: ut ipſa uestigia demōſtrāt. In dicta mo-
le ſunt nōnullæ inſcriptiones imperatorū. ſ.

IMP. CAE. DIVI TRAIANI PART. F.
Diui Neruæ Nepotī Traiano Hadriano Aug. Ponti.
Max. Trib. pot. xxij. Impe. Cæs. Cutaleus Hadrianus
Ant. Aug. pius Pont. max. Trib. potes. ij. Cos. Deſi. III.
PP. parentibus ſuis.

Alia inſcriptio ibidem.

IMP. CAESAR. I. L. Aurelio Vero. Aug. Armeni
ac. Med. Parthic. Pontific. Tribunic. Pot. viiij. impe. v.
Cos. iij. P. P.

Eſt & alia inſcriptio ibi prope:

IMPERATORI Cæſari Diui Marci Antonini
Pij Germanici Sarmatici filio Diui Pij nepotī Hadri-
ani pronepotī Diui Traiani Partic. Abnepotī Diui
L Neruæ

DE COEMITERIIS ET PICTVRIS

Nervæ Abnepoti Lucio Aelio Aurelio Cōmodo Aug-
usto Sarmatico Germanico Maximo Britannico Pō-
tifici Maximo Tribunitiæ Potestat. xvij. Imperat. viij.
Consul. vij. Patri Pater Pat.

Sunt & aliæ inscriptiones: ut dicam in Epitaph. opu.
In qua mole uisuntur Boum capita & alia q̄plura mi-
rabili artificio sculpta: de instauratione eius nōnulla di-
cam inferius de noua Vrbe.

Apud ecclesiā s. Mariæ populi est moles quadrata dis-
poliataq; marmoribus nō longe ab Augusta: uulgo se-
pulchrū matris Neronis: quæ moles fuit sepulchrum
Marcelli. F. Augusti. Nō longe ab ipsa mole erat sepul-
chrum Neronis Ebore exornatum.

Quod Aegloge & Alexandria nutrices & Attia cōcu-
bina gentili Domitionū monumēto condiderūt: quod
prospicitur (ut inquit Suetonius) e campo Martio im-
positū colle Hortulorū: in quo soliū porphiretici mar-
moris superstanti Iunenli ara circumseptum erat lapide
Taxio. Eadē cōfirmat Spartianus: uestigia cuius extāt
in uinea cōtigua ecclesiæ sanctæ Marię populi: in quo
loco bis fui cum Iacobo de ceccharinis Vghubiū. pos-
sessor uineæ. Nō longe ab ecclesia sanctoꝝ duodecim
Apostolorū in lapide marmoreo putei apud ecclesiā s.
Andræe uisuntur incisæ litteræ infra scriptæ.

OSSA.

TLCAESARIS DIVIAug. F. Aug. Pont. ma-
ximi Trib. Pot. xxxix. Imp. viij. Cos. v.

Ante aedes

Ante ædes Conseruatorem in lapide marmoreo.

OSSA.

Neronis Cæs. Germanici Cæsaris. F. Diui Aug. Pron.
Flamin. Augustalis Questoris.

In alio lapide ibidem propinquo marmoreo.

OSSA.

AGRIPPINAE. M. Agrippæ Diui augusti Ne-
ptis uxoris Germanici: cæsaris matris. C. cæsaris Aug.
Germanici principis.

Omitto multa sepulchra cum Epitaphijs : quæ sunt in
Vaticano & uia Flaminia Salariacq; & Appia: ut dicã
in opusculo Epitaph. Nonnulli faciebant sepulchra in
modum sacelli. Alij extruebant Pyramides & moles.
Nonnulli uero columnas memorandas. De quibus me-
tionem facit Bap. Leo lib. viij.

DE SEPTIZONIO & nōnullis epitaphijs.

Septizoniū est inter palatiū & ecclesiam sancti
Gregorij: ut adhuc tris ordines columnarū su-
perpositi cernūtur: nō longe a Circomaximo:
apud quē locū sepulchrū Seueri aphri Imper. fuisse di-
cūt: de quo Iulius capitolinus in uita Ant. cete. F. Seueri
scribit: Illatus est maiorum sepulchro: hoc est Seueri:
quod est in appia uia euntibus ad partem dexterā Se-
ptizonij: quod ille sibi uiuens ornauerat.

Spartianus uero dicit: Cum septizonium faceret: nil ali-
ud facere cogitauit: q̃ ut ex Aphrica uenientes suum
opus cernerent: & medium simulacrum eius locatum

L ij additum

DE SEPTIZONIO ET

additū palatinis ædibus:is regium arcū ab ea parte facere uoluisse perhibet: & ab aurspicibus prohibitus: apud quod erat templū Ai loquentis in uia noua teste Cicerone: in quo loco fasciæ Petri ceciderunt.

Septizonium templū conditum a Seuerō Imperatore: qui cū uidisset in Vrbe omniū deorū esse templa: hoc uoluit ad honorē septē planetarū: qui p̄ hebdomadę dies exprimunt condere: & appellauit illud septizoniū a septē çonis. Nōnulli septodium uocant a septē uijs. Legimus Eliogabalum latiores & digniores uias strauisse saxo macedonico & porphiretico teste bap. Leo.

Fuitq; hoc unum inter Seueri opera pub. numeratū. Seuerus em̄ Impe. ædificijs pub. Vrbem ipsam multis in locis exornauit: ut legitur apud Spartianū. in quo loco adhuc uisuntur nōnullæ cubitales litteræ dirutæ. Aug. trib. Pot. vi.

Cos fortissimus nobilissimusq;

Apud domum coruinam in loco qui corrupte dicitur Macellum coruorū: sunt infra scriptæ litteræ in lapidibus Tyburtinis incisæ.

C. POLLITIO. L. F. BIBVIO AED. PI. Hon. Virtutisq; Causa. Senatus e consulo Populicq; iussu locus monumēto. Quo ipse posteriq; eius inferrentur publice datus est.

Ab alia parte sunt litteræ prædictæ iterum incisæ.

In lapide fracto apud colūnā Cod. ant. uidi has litteras
NON Enim Quicquam Est quod Imperatorē Ro.
melius

melius cōmendet gentibus q̄ dementia.

Hæc cæsarem deum fecit: hæc augustum consecrauit:
hæc Ant. Pij nomine ornauit.

De alijs Epitaphijs antiquorum Ro. nullā nunc facio
mentionem: uidi nanq̄ libellū Io. Vectori j derici Vul
terani: in quo nonnulla collegi: ut dicam in Opusculo
Epitaphiorum.

DE OBELISCIS ET METHIS.

Est autem obeliscus lapis asperrimus maculisq̄
circumornatus: in figuram methæ cuiusdā sen
sim ad proceritatem consurgens excelsam: utq̄
radius imitetur glaciſcens paulatim specie quadrata
in uerticem productus augustum manu leuigatus ar
tificis: in nonnullis uero innumerae formarū notæ ap
parēt undiq̄ incisæ. De quibus Cornelius Tacitus ait:
Primi per figuras animalium ægypti sensus mentis effin
gebant: & antiquissima monumenta memorię huma
næ impressa saxi cernuntur.

Octavius autem Aug. teste amniano ab Heliopolita
na ciuitate ægypti duos trāstulit obeliscos: quorum unus
in Circomaximo a rege Semneferreo excisus: & alter
qui a se solstride factus fuit: in cāpo locatus est Martio.
Obeliscus cōstitutus in circomaximo erat ped. cxxviij.
præter basim eiusdē lapidis: qui adhuc ibidē in hortis
prædicti Circi fractus in duas partes terra obrutus est.
Obeliscus uero campi Martij erat ped. ix. minor præ
dicto: cui diuus Augustus addidit mirabilē usum ad

DE OBELISCIS

deprehendendas solis umbras: dierumq; ac noctium magnitudines teste Plinio. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligetur in semetipsam: adhuc fractus iacet apud ecclesiā san. Laur. in lucina.

Obeliscus autem Vaticani in circo Neronis a. C. Cæsare calicula positus ex omnibus unus eo tempore fractus in mollitione eius: ut nunc uidetur: alijs uero iacentibus solus erectus stat super basim eiusdem coloris: altitudo cuius est ped. lxxij. in quo semideletæ litterę ab una parte uisuntur.

DIVO Cæsari Diui Iulij. F. Augusto. F. Cæsari diui Augusti. F. Augusto Tyberio sacrum.

Est & alia inscriptio ab altera parte. f.

DIVO CAESARI Diui Augusti. F. Augusto Tyberio Sacrum.

In cuius summitate pila deaurata posita est.

Erant præterea Obelisci duo apud Mausoleum Augusti longitudine pedū. xliij. e quibus unus adhuc in Vineabus alorum iacet confractus: non longe a porta Pinciana.

Erat Obeliscus maior omnibus: quē Diuus Augustus miraculi gratia aduexerat: puteolisq; naualibus perperitū dicauerat. Diuus uero Claudius p aliquot annos asseruatū eū: quē prædictus. C. importauerat: omnibusq; nunq; in mari uisa sunt perductum hostiam portus faciendi gratia mergi: quo experimento palam fuit non minus

minus aquarū huic anno esse q̄ Nilo. Tamē isdem Tyber est: sed tot aqueductus ubi nam sunt: ad quē superabundantes aquae confluebant:

Erant pręterea in Vrbe ipsa Obelisci minores uarijs figuris & charac. exornati numero. xliij. ut in multis locis nonnulli adhuc apparent.

Non longe a mole Hadriana erat Metha: quā Alexā. sextus Pont. destruxit ut uiam aperiret: uestigia cuius adhuc extant apud ecclesiā s. Marię transpōting: quam (ut Plutarchus ait) Scipionis fuisse sepulchrū in pyramide sub Vaticano: q̄uis nonnulli sepulchrū epulonū fuisse cōproben: ab uulgo Romuli Metha dicitur: alia uero apud Auentinū Rhemi appellatur.

Est & Metha seu Pyrhamis prope portam san. Pauli moenibus Vrbis inserta: nobile sepulchrum. C. Cestij viij. uiri epulonum. Quod opus absolutū ex testamento. C. com. diebus. cccxxx. in qua sunt sculptę infra scriptę litterę ab una parte.

C. CESTIVS. L. F. POPVLO. P. R. TR. P. L.
VII VIREPVLORVM.

Sunt & alię litterę minores incisę cum supradictis ab alia parte: uidelicet.

Absolutum ex Testamento Diebus. cccxxx.

ARBITRATV.

Ponti. P. E. Clamelle heredis & pothi. L.

Tamen tua beatitudo ut alter cęsar in ampliando imperio: exornandaq; Vrbe gloriari potest. Gloriari em̄

L iij solitus

DE CARCERE PVB.

solitus erat Diuus Aug. Cæsar urbē se marmoreā red-
dere: quam Lateritiā accepisset: cuius suāsu cū gener
Agrippa asinius pollio: Plautius & Cornelius balbus
reliquit; amici eam uarijs operibus exornassent: ut no-
stro tēpore Sixtus fecit: & tua beatitudo cū Dominico
Ruero & Raphaele Riario: Fatioq; Viterb. Cardina-
libus: additis Frācisco Sotherino & Io. de Medic. Flor.
& alijs amicis tuæ sanctitatis: ad ornamentū & utilita-
tem Urbis nouæ & sanitatē corporis. Non em̄ quoti-
die pestis in Vrbe ut prius passim audiū: purgatis uijs
ac dilatatis: gratia domini nostri Iesu christi: qui Iulium
pastorē. II. conseruet cū omnibus suis.

DE CARCERE PVB.

Carcer a coercendo: q; exire prohibetur. Erat
carcer a Tullio rege in radicibus capitolij super
forū Ro. uersus septentrionē cōstructus: & ab
ipso Tullio carcer Tullianus dicitur: q̄uis & Mamerti-
nus postea a mamertinis populis appellatus sit: in quo
loco postea fabricata fuit ecclesia: quæ hodie sancti Pe-
tri in carcere nominat; supra portā cuius sunt litteræ cu-
bitales tyburtino lapide incisæ cū hac inscriptione. s.
C. Vibius. C. F. R. Enius: M. Cocceius. M. F. Neru.
Sequentes litteræ sunt calce & pictura coopertæ ex al-
tera parte Capitolij uersus meridiē: ubi nūc est ecclesia
sancti Nic. in carcere: fuit postea ædificatus carcer: & a
Claudio. x. uiro: quē appellauit carcerē plebis Romane
in quo loco erāt Latomiæ & lapidicinæ: & atriu Titu
a Catone

a Catone cenforino extructū: qui & Martiū ædificauit
ratteſte Liiuo de bello Macedonico. Latomia locus
erat in carcere Tulliano: teſte Varrone. Liius lib. xxx.
vi. ſcribit. Triumuiſi carceris latomiarū intentiorem cu
ſtodiā iuſſi: & Sabiniū in Latomias fuiſſe damnaturū
ſcribit Seneca lib. ix. Erat & carcer apud eccleſiā ſancti
Laurentij in Fontana: & in alijs locis Vrbiſ.

DE LEGIBVS ET TABVLIS AENEIS.

IN Vrbe multæ fuerūt leges: ut inquit Pom. lact.
in opuſculo de Magiſtratibus.

Lex aquia ab ipſo aquilio lata de dolo & fraude.
Lex Cynthia a Cythio: ne quis pecuniā ob cauſam
orandam acciperet.

Cornelia lex a Cornelio lata.

Fabia lex a Fabio producta.

Lex frumentaria a Sempronio Gracco lata.

Erat & Flauia & Iulia: Manilia: Papia & Gabinia: &
aliæ leges q̄ multæ a latoribus nominatæ.

In ærario & in templo Iouis Capitolini (ut ſupra dixi-
mus) multæ extabant æreæ Tabulæ affixæ: e quibus
unam tantum noſtro tempore in Lateranenſi Baſilica
pſepi apud Tabernaculū ſacraſſimi corporis Chri-
ſti: latitudo cuius ped. iiii. longitudo uero ſex. In qua cō-
tinentur inſcripta.

Fœdus ue cum quibus uolet facere: liceat ita ut licuit
Diuo Augu. Ti. Iulio Cæſari Augu. Tyberioq; Clau-
dio Cæſari Augu. Germanico Vtiq; ei Senatū ha-

DE LEGIBVS ET TABVLIS AENEIS

bere relationem facere remittere senatusconsulta per relationem discessionemq; facere liceat ita ut licuit Diuo Aug. Ti. Iulio Cæsari Aug. Ti. Claudio Cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; cum ex uoluntate auctoritateue iussu mandaturue eius præsentue eo Senatus habebitur: omnium rerum ius perinde habeatur: seruetur ad e lege senatus edictus esset habereturq;.

Vtiq; Cos. magistratū: potestatē: imperiū: curationēue cuius rei petentes senatui populoq; Ro. cōmendauerit Quibusue suffragationē suā dederit: promiserit eorū comitijs quibusq; extra ordinē ratio habeatur.

Vtiq; ei fines Pomerij proferre promouere: cum ex re publica censebit esse liceat: ita ut licuit Ti. Claudio Cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; quæcunq; ex usu reipublicæ maiestate diuinarum: humanarum: publicarum priuatarumq; rerū esse ecensebit ei agere facere ius potestalsq; sit ita uti Diuo Aug. Tyberioq; Iulio Cæsari Aug. Tyberioq; Claudio cæsari Aug. Germanico fuit.

Vtiq; quibus legibus plebeiue scitis scriptū fuit: ne Diuus Aug. Tyberiusue Iulius Cæsar Aug. Tyberiusq; Claudius Cæsar Aug. Germanicus teneretur hijs legibus plebisq; scitis Imp. Cæsar Vespasianus solui iussit quæq; ex quacq; lege rogatione diuum Aug. Tyberiumue Iulium cæsarem Aug. Tyberiumue Claudiū Cæsarem Aug. Germanicū facere oportuit ea omnia Imp. Cæsari

Cæsari Vespasiano Aug. facere liceat.

Vtiq; quæ ante hanc legem rogatam acta; gesta; decreta; imperata ab Imperatore Cæsare Vespasiano Aug. iussu mandatumue eius a quoq; sunt ea perinde iuxta rataq; sint; ac si populi plebisue iussu acta essent.

Quæ quidē omnia beatissime pater in rigis lineatis seu profarū uersibus, xxxij. incisa cōtinent. Sunt & alia uerba in eadem tabula sculpta in lineis quinq; uidelicet.

SANCTIO.

Si quis huiusce legis ergo aduersus leges rogationes plebisue scita senatusue consulta fecit fecerit: siue quod eum ex lege rogatione plebisue scito. S. ue. C. facere oportebit non fecerit; huius legis ergo id ei ne fraudi esto; neue quid ob eam rem populo dare debeto; neue cui de ea re actio; neue iudicatio esto; neue quis de ea re apud. cī sintio

Omittitur particula ex anguli fractura.

Io. an. Viterbiensis in quarta eius institutione de excisis memorijs mentionē facit de sex tabulis dicens.

Sex tabulæ memoratu dignæ excisæ marmoribus extant de antiquitate & rebus Ethruiciæ. Duæ sunt Lybiscillæ: Duæ cybelariæ. Vna Tuscaniensis: & altera urbana: & quæ sequuntur.

DE LAUDIBVS NONNVLLORVMRO.

Nimi præstantissimū arbitror inquit Plinius. C. cæsare dictatore. Nec uirtutē constantiaq; nunc commemoro: nec sublimitatem omniū capacem

capacem quæ cælo continentur: sed proprium uigorem, celeritatemq; quodam igne uolucrum scribere: & legere simul dictare & audire solitum accepimus. Epistolas uero tantarum rerum quaternas pariter librarijs dictare: aut si nihil aliud ageret septenis. Idem signis collatis quinquagies dimicauit. Solus em̃ Marcum marcellum transgressus: qui undequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles uictorias undecies centum & nonagintaduo millia occisa prælijs ab eo non quidem in gloria posuerim. Tantam etiam coactam humani generis iniuria: quod ita etiam confessus est ipse: bellorum ciuiliū stragem non pro non prodendo: ut iustius Pompeio Magno tribuatur: octingentas quadragintalex naues Pyrrhatis ademisse Cæsari proprium & peculiare fuit præter iam supradicta dæmentiae insignia: cui comparari non possit aliud. Spectacula enim edita effusaq; opes aut operum magnificentia in hac parte enumerare luxuriæ fauentis est: illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas: captis apud Pharsaliam Pompei magni scrinijs Epistolarū: iterumq; apud Tapsum Scipionis ea optima concremassē fide atq; non legisse.

Sequuntur uerba Plinij in Pompei magni laudem. Verum ad decus Imperij Ro. non solum ad iuri unius pertinet Victoriā: Pompei magni titulos omnes triumphosq; hoc in loco nuncupare: æquato non modo Alexandri magni rerum fulgore: sed etiā Herculis

prope ac liberi patris. Igit̃ Sicilia recuperata: unde pri-
mū Syllanus in Reipub. causa exoricens auspicatus est.
Aphrica uero tota subacta & in ditionē redacta: ma-
gnicq; nomine spoliū inde capto: eques Romanus id
quod antea nemo curru triumphali reuectus est: & sta-
tim ad solis occasum transgressus: excitatis in Pyreneo
tropheis: oppida octingenta. lxxvij. ab Alpibus ad fi-
nes Hispaniæ ulterioris in ditionē redactam: uictoriæ
suae ascripsit: & maiore animū fertoriū domuit: belloq;
ciuili quod om̃ia cōcutiebat externa extincto: iterū triū-
phales currus eques Romanus induxit totiens impera-
tor anteq; miles. Postea ad tota maria: & deinde solis
ortus missus hos retulit patriæ titulos more sacris cer-
taminibus uincentiū: neq; enī ipsi coronantur: sed patri-
as suas coronant. Hos ergo honores Vrbi tribuit in de-
lubro Mineruæ: quod ex manubijs dicabat Gn. Pom-
peius magnus Imp. bello. xxx. annorū confecto: fulis
fugatis occisis: in ditionem acceptis hominū centies ui-
cies semel octogintatribus millibus. Depressis aut ca-
ptis naubus. dcccxlvi. Oppidis: Castellis mille quinigē-
tis. xxxvij. in fidē receptis. Terris a Meothis lacu ad ru-
brum mare subactis: uotum merito Mineruæ. Trium-
phi uero quē duxit. iij. Kal. Octob. M. Messala & M.
Fisone Consulibus: præfatio hæc fuit. Cum orā mari-
timā a prædonibus liberasset: & Imperiū maris popu-
Ro. restituisset: ex Asia: Pontho: Armenia: Paphlago-
nia: Capadocia: Cilicia: Syria: Scytis: Iudæis: Albanis:
Hiberiā

DE LAVDIBVS

Hiberia insula: Creta: Basternis: & super hæc de regibus Mitridate atq; Tigraue triumphauit summa summarum in illo gloria fuit: ut ipse in conditione dixit: cū de rebus suis disliceret Asiā ultimā prouinciæ accepisse: eandemq; mediā patriæ reddidisse. Si quis e contrario simili modo uelit percensere Cæsaris res: qui maior illo apparuit: totum profecto terrarū orbē enumeret: quod infinitū esse conueniet.

Sequunt & uerba Plinij: ubi agitur de Fortitudine. L. Dentati: qui Tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. thermo Coss. haud multo post exactos Reges innumero sissima suffragia habet centies uicē preliatus: octies ex prouocatione uictor. xlv. cicatricibus aduerso corpore insignis nulla in tergo. Item spolia cepit. xxxiiij. donatus hastis puris duo de uiginti: phaleris. xxv. torquibus tribus & octoginta: armillis. clv. coronis. xxxvi. Cuneis. xiiij. Aureis. viij. Muralibus tribus. Obsidionali una. Filco æris. x. Captiuis. xx. millibus. Imperatores nouē ipsius maxime opera triumphātes sequutus. Præterea quod optimū in operibus eius reor uno ex Ducibus T. Romulo ex cōsultatu ad populū conuictō male acti imperij rei militaris: haud maiora forent Manlij Capitolini decorari perdidisset illa exitu uitæ: ante. xxij. annos bina ceperat spolia: primus omnium equus Coronam muralē acceperat. vi. Ciuitas. xxxvij. Dona. xxxiiij. cicatrices aduerso corpore exceperat. P. Seruiliū magistrum equitum seruauerat: si nō regno suo. seruasset.

Verum

Verum sunt in his quidem uirtutis opera magna: sed maiora Fortunæ. M. Sergio ut equidem arbitror: nemo quemq; hominū iure prætulit: licet pnepos Cæcilina gratiam non derogarit. Secundo stipendio dextram manum perdidit. Stipendijs duobus ter & uicies uulneratus est: ob id nā manu neutro pede satis utilis: uno tantū seruo plurimis: postea stipendijs debilis miles bis ab Hannibale captus. Neq; enim cum quolibet hoste res fuit: bis uinculorum eius profugus: uiginti mensibus nullo nō die in catenis aut compedibus custoditus: sinistra manu sola q̄ter pugnaui duobus equis suffossis. Cremonam ab obsidione exemi: Placentiam tutatus est: duodena hostium castra in Gallia cepit: que omnia ex oratione eius apparent habita: cum in prætorio sacris arceretur a collegijs ut debilis. Quos hic coronarum aceros constructus hoste mutato. Etem plurimis refert inique cuiusq; uirtus tempora inciderit: quas Trebia Ticinusq; aut Trasimenus ciuicas coronas debere. Quæ cānis corona merita: unde fugisse summū opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere. Sergius uicit etiam fortunā. Ingeniorum gloriæ quis posset agere delectum per tot disciplinarū genera: & tantarū rerum operumq; uarietate: nisi forte Homero uate græco nullum feliciorē extitisse conuenit: siue operis fortuna siue materia extimetur. De uiris peritis & excellentissimis Ro. longū esset narrare. Opera enim illorum adhuc extant.

De diuitijs

DE DIVITIIS ROM.

Arcus Crassus negabat diuitē nisi qui redditu annuo legionē tueri posset. Scribit em̃ Plinius lib. xxxiij. C. Asinio Gallo: & C. Mario Cy-
rino Cos. vi. Kal. Feb. Caius cecilius daudius Isydorus: testamento suo edixit: quibus multa ciuili bello perdidisset: tamen relinquere seruorū quattuor millia centum sexdecim. Iuga bouū tria millia sexcenta: reliqui pecoris ec. quinquaginta septē mill. innumerato pondo sexcenta millia: qui funerari se iussit sextertijs undecim millibus. Caluus uero orator querebatur uasa coquinaria ex argento fieri. At nos dicit Plini. Carrucas ex argento celare inuenimus: & lectos mulierū iam pridē totos operiri argento: & Tridinia quædā quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius folio eques Ro. Idē & aureos fecit lanceq; e centenis lib. argenti: quas tunc super quingentas numero Romæ fuisse constat: & alia multa incredibilia. Narrat deniq; Pl. lib. xxxvij. Auctoritatē Catulli poetæ uidentis consulē ciuem dicens: Auusq; Seruiliij Noniani quē consulem uidimus: illecq; proscriptus fugiens: hunc e fortissimis suis omnibus Annulū abstulit secū: quem certū est sextertijs uiginti millibus extimatum.

Quid præterea dicendū est de P. Clodio: quem Milo occidit: sextertijs centū quadraginta septē millibus domo empta habitasse. Itaq; & ipsum Milonem sextertia septingenta millia aeris alieni habuisse.

Omitto

Omitto multa de Cæsare Aug. de quo Suetonius ait. Aedes sacras uetustate collapsas: aut incendio assumptas refecit: easq; & cæteras opulentissimis donis adornauit: utpote qui in cellâ Capitolij Iouis sexdecim millia pondo auri gēmasq; ac margaritas quingenties sex tertiu una donatione contulerit.

Quid dicā de nobilissima & potentissima Fabiorū familia: quæ proprijs sumptibus bellum contra Veientes sumens: in uno conflictu sex supra trecentos eiusdē familiæ milites patritij ordinis uiros amisit.

Diues apud Romanos habebatur: qui exercitum Ro. poterat ex proprijs alere sumptibus: prout. M. crassus aluit: & alij q̄plures fecere. Quis præterea in Italia est beatissime pater Iuli nostro tempore Princeps seu ciuis tam potens: tantaq; præditus suppellectili: ut erat Lucullus ipse Romanus: quem Cicero Xersem appellauit qui ad uiginti quinq; mil. hominū honorifice suscipere poterat. Nec tamē Lucullus solus ea in Vrbe diues habebatur teste Plinio: cum etiā uiginti ciuiū millia & eo amplius in Vrbe Romana fuissent: qui cū Lucullo de diuitijs contēdere potuissent. Clodius uero Aesopi tragedij filius Romæ singulos uniones ac preciosissimas margaritas in conuiuio magnificentiae causa ad sorbendum dedit.

Ancus autem Martius salis modios sex millia in congario dedit Po. Ro. qui primus salinas instituit.

T. Petronius iuriscōsultus moriturus inuidia Neronis
M principis

DE NONNVLIS

Principis: ut mensam eius exhæredaret. Trullam murinam trecentis sextertijs emptam fregit. Sed Nero (ut par erat) Principes uicit omnes. cccc. sextertijs fragmēta emit: & Cupidinē unā parauit qua potaret.

Omitto Trullam cristallinam centū quadraginta millibus emptā a matrefamiliās nec diuite. Opera ipsa ædificiorum diuitias Ro. ciuiū demonstrarunt.

DE NONNVLIS TRIUMPHANTIBUS.

Iulius Cæsar quinquies triumphauit.

Primus excellētissimus triumphus fuit Gallicū. Sequentē uero egit Alexandrinū. Deinde Ponticū. Proximū Aphricanū. Nouissimū uero Hispaniensem: diuerso quēq; apparatu: ascenditq; Capitolium ad lumina. xl. Elephantis dextra atq; sinistra Lychnos gestantibus: teste Suetonio. Pontico Triumpho inter pompæ fercula trium uerborū prætulit titulum.

VENI.

VIDI.

VICI.

Quid dicam de Pompeio Magno: qui primus triumphans Myrrhina uasa inuexit: sexq; pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ primum ad hominum usum transiere. Abacis etiam escarijsq; uasis inde expetitis. Excreuitq; indies eius rei luxus. Myrrhino. lxxx. sextertijs tres Pompeius ipse magnus in tertio Triumpho transtulit alueum cum texarīs lusoriū e gemmis duabus: latum pedes tres: longū uero ped. iij. & lunam auream pondo. xxx. milliū: tactos tridinares tres: uasa ex auro & gemmis Abacorū nouē. Signa aurea

tria

tria Mineruæ matris & Apollinis: coronis ex margaritis. xxxiij. Montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circumdata uite aurea. Museum ex margaritis: in cuius fastigium Horologium erat cum imagine GN. Pompeij e margaritis & alia q̃plura spolia aurea.

Omitto Triumphū Scipionis Aphricani: qui teste Liuiolib. xxxij. in triumpho suo argenti pōdo centū milia. xxij. in pub. ærario posuit: ad Urbemq; statuas pulcherrimas & infinitā prædam perduxit.

Paulus Aemilius ex uetustissima Aemiliorū patritiorū familia: post uictoriā de hugubris habitā: p̃fectus est cū exercitu contra Perseū Macedonū Regē: ipsum tandem cū filijs ac filia captū: cū uniuerso thesauro Macedoniæ Romā deduxit: cui. S. P. Q. R. preparauit triumphū. Omnia templa Urbis aperta erant: fertis & floribus exornata: & in omnibus locis Urbis: per quæ transiturus erat: arcus lignei Triumphales fabricati uarijs ornamentis erecti fuere. Prima enī die uix Signis Figuris: Colloſis: Tabulis transmittendis suffecit.

Secūda uero die Macedonū arma multis curribus delata fuere: sicut erāt scuta gateæ: Thoraces: ocreæ: omnia ex auro adornata. Post hæc autem in curribus sequebantur uiri qui nūmismata ferebant argentea in uasis ccd. Quodlibet enī uas erat triū talentorū: quatuorq; uiri singula uasa regebāt: alij uero chrateras: phialas argēteas: ornatissimosq; calices aureos deferrebāt. Tertia

M ij uero

D E N O N N V L L I S

uero die stabant Tybicines clasticū & bellicū sonū dan-
 tes: post quos. cxx. boues albi deauratis cornibus: ui-
 ctis & sertis ornati: ducebātur cū patenis & uasis sacri-
 ficandi. Postea uero sequebantur & uiri ut supra: por-
 tantes aurea nūmismata in uasis: numerus uasorū trī
 Talentorum fuit. lxxxiiij. cū aurata phiala decē Talen-
 torum preciosis margaritis exornata: cū alijs q̄pluri-
 bus uasis aureis magni pōderis lapidibus preciosis ad-
 ornati. Post hæc erat ornatissimus Persei Regis deuicti
 currus cū spolijs & diademate: cū armis eius in altum
 extensis. Postea uero Darius & Alexandri Regis filij
 cum pedagogis & alumnis fortunū suum pro ætate
 nō intelligētes: quos pulcherrimos paruulos ad lachry-
 mas Senatus populuscq; uniuersus præ gaudio cōmo-
 tus est: omnisq; turba Regis filios & filiā ad misericor-
 diā conuersa est. Ipse uero Perseus rex post filios demis-
 sa facie trepidus ac turbatus incedebat: post quem ami-
 ci eius & duces & potentes & familiares ibant moesti
 & lachrymantes: ut spectaculum laticiae & doloris ui-
 sum est: uictores & uicti lachrymabātur. Post eū aureæ
 coronæ deferrebātur: quas a ciuitatibus Græciæ Aemil-
 ius dono acceperat. Numerus em̄ coronarū erat. cccc.
 Postremo uero Aemilius ipse triumphans uictor: or-
 natissimo curru inuectus sequebatur: purpurā auro cō-
 textam indutus: laureatus: lauricq; ramusculū manu de-
 xtra gerens: quē trahebant quatuor equi: candore cer-
 tantes cū niue. Milites uero subsequēbantur in ordine:

canentes

canētes patria carmina salibus permixta. Nōnulli uero Aemilij laudes & uirtutes currū subsequebantur capti uitate liberati: raso capite & pileati: deinde equites laureati. Erant ibidē & arma uictorū laureata in triumpho: qui triumphabant coronā laureā cū peruenisset ad Capitoliū: post sacrificia ponebat in Iouis gremio. Iulianus imperator Romā cū triumpho uia Flāminia ingressus aureo carpento: ciues obuiā factos mira benignitate inspexit: & ueneratus est: dictitans illud Cyneae Pyrrhi legati uerū esse: tot se uidere Reges in Vrbe Roma quot ciues: populū Romanū ad risum concitauit: q̄ portā Urbis ingrediens: cellas & fastigiatas arcusq; triumphales præaltos & latos: homo paruæ staturæ: caput incuruaret more anserū: lesionē ueritus. Is præterea campū Martium cū admiratione inspiciens: sepulchrū Aug. Cæsaris tot simulacris marmoris & æneis ornatū. Forum Ro. Iouis Tarpei delubra: Thermas: Porticus in prouinciæ modū auctas: Amphitheatrum Tyburtino lapide extructū: uarijs picturis & statuīs ad ornatum tantæ altitudinis. Pantheon: Templū pacis: Circummaximū: tot aquæductus: tot Arcus triumphales: tot statuas per Urbē ad ornatum positas obstupuit: ac tandē dixit: Naturā uires omnes in unam Urbē effudisse. Eadē uerba in noua Vrbe cæteris paribus ut alter Iulianus dicere potest. Si em̄ inspicimus palatia Pontificum: & aedes sumptuosissimas Cardinalium: adornatasq; uineas maximis ædificijs:

M in picturis

pieturis & statuis exornati. Obmitto pulcherrimas domos: & Vias amplissimas; & templa ipsa instaurata tempore Sixti cum pontibus & tuæ beatitudinis: tamen (ut ad inceptum redeam) prædictos triumphantes omnes tua Sanctitas superauit: deuictis potentissimis hostibus fidei Christianæ: expulsiq; tyrannis Ciuitates ecclesiæ occupantibus.

Primus triumphus tuæ sanctitatis fuit de uictoria recuperatæ Bononiæ: quam Vrbem ingressus more triumphantiū Sanctitas tua triumphali curru inuecta: incedebat cum hymnis & canticis præcedentibus, pæcessoribus & magistratibus totius ciuitatis & uicinarū opidorū. Post quē exornatū triumphū subsequebantur Cardinales Reuerendissimi numero. xx. cū episcopis xliiij. & multis prælatis & curialibus.

Erant & milites ipsi uarijs armis exornati: uestibusq; sericeis auro contexto: circūornati cū insignibus Ruereis Inter quos erat Prefectus Urbis & Senogal. nūc uero dux Urbini nepos tuæ sanctitatis: cū exercitu ecclesiæ uarijs armis exornatus. Erat & nobilissimus Marcus Anto. Colūna capitaneus Po. Florētini: cum multis Romanis uiris expertis. Erant & alij milites Floren. Bononienses & Perusini: Pistoriēses uniuerso populo spectāte cū plausu & læticia condamnātes: Iuli Iuli Pater patriæ & conseruator libertatis & Po. Bononiensis.

Omitto Templorū ornamenta & arcus triumphales per uniuersam ciuitatē: erectos auro: serisq; exornatos
cum

cū epitaphijs de liberatione patriæ a tyrānica seruitute
 Omitto p̄terea laudes & carmina pluribus in locis affi-
 xa & recitata. Audiebat undiq; clangor tubarū & das-
 sicū sonitū & bellorū strepitū referētiū. Erāt præterea
 nōnulli ministri tuæ sanctitatis: qui publice inter plebē
 ipsam spargebāt aureā pecuniā & argenteā in signū li-
 beralitatis & magnificētiæ: quod ipsi Romani triūphā-
 tes in eorum triumphis nūq̄ fecisse legīt. Mirabile di-
 ctu: donec ad Templū s. Petri uentum fuit: in quo per-
 actis solennibus sacrificijs ad Palatium postea uentum
 est: ubi & pecunia multa aurea in publica platea militi-
 bus sparsa fuit spectaculi gratia. Dataq; benedictione
 unusquisq; gaudens ad propria remeauit. Die. xi. men-
 sis Nouemb. M. D. VI. quo anno & flores rosarum
 & poma & tempora estiuā fucere e mense Decembrio
 Et omnes Bononienses dicebant: Vere Iulius est pater
 coelorum & planetarum.

Secundus Triumphus fuit: recuperatis ecclesiasticis
 rebus in ingressu magnæ Urbis Romæ: ut Tempa
 omnia Urbis aperta uarijs fertis & floribus exorna-
 ta erant: uiacq; ipsæ Arabicos odores spirabant: in qui-
 bus erant erecti continui arcus lignei auro exornati: co-
 lumniscq; de argentatis suffulti. Erat præterea ipse arcus
 Domiciani in campo Martio adeo exornatus: ac ua-
 rijs stauis & picturis instauratus a bona memoria Ge-
 orgij car. Vlixbonensis & episcopi Portuensis: ac si no-
 uiter ipse Domicianus iterum triumphasset.

Omitto

DE MAGNITVDINE IMPERII

Omitto magistratus & Officiales ac totā curiam Rō.
cū Processionibus & Clero totius Vrbis: qui omēs in
die Palmarū occurrerūt obuiam dicentēs: Benedictus
qui uenit in nomine domini: liberator Vrbis & ampli-
ator Imperij: cōseruatorq; libertatis ecclesiæ: donec uē-
tum est ad Vaticanū in templo diui Petri Apostoli: ut
alias deo dante maiora de tua sanctitate scribā: ac Ter-
tium triumphū duobus prædictis in meliorem formā
redactis addam: quod erit maximū de infidelibus ipsis
ac perfidis Maumethanis.

DE MAGNITVDINE Imperij & triumphis.

Triumphus non idem ualet quod ouatio: teste
Pomponio læto: qui dicit: Domitis multa cæ-
de hostibus habebat triumphus: & boues cor-
nibus auratis macTABANTUR. Cū uero hostes sine pugna
& sanguine cū ducibus nostris cōuenissent (quoniā res
peracta sine cæde esset) ouatio erat: pedes ingrediebantur
Vrbē: qui sic uicisset: sine ferculorū pompa myrrho
coronatus una cū milibus: tybicides ouantē præcede-
bant: quæ paciferæ choreæ instrumenta sunt. In sacris
macTABANTUR oues: unde ouationis nomen. In trium-
pho dangor tubarū. In ouatione uero cōcentus tybia-
rum. Ille Martis: hic Veneris erat. Scribit præterea de
magnitudine Imperij Romani dicēs: Ab ortu usq; ad
Indos propagati Imperij fines: nō Euphrates: nō Ty-
gris uetere: nō superbæ Regū Persarū minæ: a meri-
die Aethiopes per Legatos adcersere. Ab Aquilone
Barbareæ

DE MAGNITVDI. IMP. ET TRI. 73

Barbareæ:feræq; legationes Sarmatarum domitæ: ab occafu Gensoriacus Oceanus admirabilis uictoriæ. Teftis eft fimul & Britannicus. Igitur toto terrarum orbe undiq; Romana arma illuftres uictorias adfecuta: focijs læticiã præbuere: rebellibus metũ: terrorẽq; pugnare cupiẽtibus. Porro Perſe armis Ro. cedere cõfeſſi: intra poſitos terminos ſe tenuerũt. Vergilius nãq; maro Imperium ſine fine dedi

De ueneratione Principum Ro. beatiffime pater ſcribere non audeo. Dicit enim prædictus Pomponius. Diodicianus uero Ro. Principum uictorioſiſſimus: diuinos honores Imperatoribus auguſtis habẽdos præcepit. Nam cum priores ut Conſules ſalutarentur: primus ipſe uoluit adorari: uelut in eo eſſet cœleſtis maietas: fratrem Solis ac Lunæ ſe nuncupans. Imperatores antea manus exoſculandas nobilibus præbebant: poſtea uero ſubleuabant ad oris oſculum: uulguſ genua exoſculabatur. Diodicianus edicto ſanxit: uti omnes ſine geberis diſcrimine proſtrati pedes exoſcularẽtur: quibus etiam uenerationem quandam adhibuit: exornans calciamenta auro & gemmis & margaritis: quod feciſſe ante. C. Calliculam memorant.

De Triumpho Domiciani perpulchre ſcripſit Pomponius lib. ij. Quid plura? Auguſtinus tria uidere uoluiſſe dicitur. ſ. Romã triumphantẽ. Paulũ prædicantẽ: & Chriſtũ in carne.

DE LAVDE IPSIVS VRBIS.

N De Urbẽ

DE LAVDE

DE Vrbe Roma multa dicēda forēt; paucis tamē
uerbis expediā. Dicit em̄ Pli. lib. iij. Nec igno-
ro ingrati ac segnīs animi existimari posse me-
rito: si breuiter atq; in trāscursum in hunc modū dicat.
Terra omniū terrarū alumna: eadē & parens numine
deū electa: quæ cœlū ipsum clarius faceret: sparsa con-
gregaret imperia: ritusq; moliret: & tot populorū dis-
cordes ferasq; linguas sermonis cōmertio contraheret
ad colloquia: & humanitatē hominī daret: breuiterq;
una cunctarū gentiū in toto orbe patria fieret. Et quid
agam tanta nobilitas omniū locorū quos quis attige-
rit tanta rerum singularum populorūq; claritas tenet
Vrbs Roma uel sola in ea: & digna etiā festa ceruice fa-
cies: quo tandē narrari debet opere?

Et qualiter Cāpaniæ ora per se felixq; illa ac beata ame-
nitas: ut palā sit uno in loco gaudētis opus esse nature
Iam uero tota uitalis ac perennis salubritatis cœdi tēpe-
ries est tā fertiles campi: tā aprici colles: tam innoxij sal-
tus: tam opaca nemora: tam munifica syluarū genera:
tot montiū afflatus: tanta frugum & uitiū olearūq; fer-
tilitas: tanta nobiliū pecorū uellera: tot optima thau-
ris colla: tot lacis: tot amniū: fontiumq; ubertas totam
eam perfundens: tot maria: portus: gremiūq; terrarū
cōmercio patens undiq;: & tanq; ad iuuandos morta-
les ipsa auida in mare procurrens: neq; ingenia ritusq;
ac uiros & lingua manuq; superatas cōmemoro gētes
ipsi de ea iudicauēre greci: genus in gloriam suam effu-
sissimū

lissimū quotam partē ex ea Graciā magnā. Scribit præ-
terea lib. vii. gentem in toto orbe præstantissima una
omni uirtute haud dubie Romana exstitit.

Strabo ait Hos quidem prosperos rerum euentus ipsæ
regiones natura præbet; adiecit ei Romanus populus
quicquid ex prouidentia consultandū erat.

Mam cū in condendis ædificijs græci acuti maxime ac
solertes fuisse uideātur; cum pulchritudinem & muni-
mentū ingeniose prospicerent; portusq; & agri feraci-
tatē; hi ea maxime animaduenterunt; quæ illi paruifce-
runt. Hormisdas a Cōstantino Imp. quid de Vrbe Ro.
sentiret. Id tantum placere respondit; qd didicissent ibi
quoq; homines mori (ut Philosophū decebat) loquu-
tus est. Quid dicam beatissime pater de ciuib; & Po-
puli Ro. numero? Censu Romæ agitato inuenta sunt ci-
uium Ro. lxxix. centena & c. xliiij. mil. Olympiade. ccvi.
Salutis uero Christianæ An. xlviiij. Hæc est illa Roma
quæ genuit Scipiones & Fabios; Metellos & Lucul-
los; Sullam & Marium; Horatium & Mutium; Fabri-
cium & Dentatū; Marcellos & Pompeios; atq; ipsum
Cæsarem & Augustum. Hæc est illa prædara Vrbs
quæ tot excellentes ingenio uiros edidit: Varronem. s.
atq; Catonem; Salustium; Tulliū & Hortensiū. Omit-
to Graccum & M. Antonium; aliosq; multos prudē-
tissimos uiros. Hæc tandem illa est æterna & potēs au-
reæq; Roma; quæ perdomito orbe terrarū genuit san-
ctissimos pontifices; uidelicet.

Cletum & Clementē Marcellū & Sixtū Gregorios &
 Leones atq; Siluestrū & alios multos: & ad id summi-
 culminis fastigiū peruenit: ut omniū populorū regna
 omniū gentiū Imperia magnitudine: potētia: uirtute su-
 perauerit. Iuuenius hispanus in euangeliorū opusculo:
 heroicis carminibus aureā Romam nominat. Pompo-
 uero læ. terrarū deā & gentiū Reginam appellat: quā
 Urbem Fran. Petrarcha mundi caput & urbiū reginā
 uocat. Hic Christus profugo Vicario fuit obuius: hic
 Petrus in crucē actus: hic truncatus est Paulus: hic affa-
 tus Laurentius. Hic sepultus uenienti Stephano proto-
 mar. locum fecit. Hic spreuit feruens oleū Ioannes. Hic
 Agnes post obitū uiuēs suos flere prohibuit. Sed quo
 pergo: possum ne tibi in hac parua papiro Romā de-
 signare: Profecto si possim: non oportet: nosti omnia:
 nō quia Romanus ciuis: sed quia taliū in primis rerum
 curiosissimus ab adolescentia fuisti. Qui eū hodie ma-
 gis ignari rerum romanorū sunt q̃ romanici uies: Inui-
 tus dico. Nusq; minus Roma cognoscit q̃ romæ: qua
 in re nō ignorantia solā fleo (q̃q; quid ignorantia peius
 est:) sed uirtutū fugam exiliūq; multariū. Quis eū du-
 bitare potest quin illico surrectura sit: si ceperit se Ro-
 ma cognoscere: Forliuiensis autē scribit. Propria que-
 dam habet Vrbs Roma adeo prædara excelsa & ad-
 miranda: ut nedū alibi in orbe inueniantur: sed nec etiā
 transferri liceat optari: qui Romā ipsam rerū caput &
 Dominā non uiderit: temere quicq; alicubi admirabit

Quid

Quid plura beatissime pater: Quæ nã: est illa Vrbs in
 toto terrarũ orbe sub aureo sæculo fundata: nisi Roma
 in Latio & Ethruria posita: Plin. em̃ lib. iij. ait. Saturnia
 inquit est ubi nunc Roma. Antipolis uero ubi Ianiculũ
 in parte Romæ. Habet em̃ sancta Vrbs limina aposto-
 lorũ Petri & Pauli: & terrã sacro martyru cruore pur-
 pureã: & alia loca deuotissima cum indulgentijs & reli-
 quijs sanctorũ & sanctarũ dei: de quibus in sequenti li-
 bro nõnulla dicam: secundoque finem imponam.

Bartholomeus Cyniscus Francisco Albertino:

Qui cupis euerfam iam per tot sæcula Romam

Primæuam in faciem cernere: nostra legas.

His nanq; inspicies fora cuncta: Theatra: Cloacas:

Adogya: Eurypos: Balnea: Tempia: Vias:

Quicquid: quale & ubi septem sub regibus: & quid

Induperatorum tempore: & ante fuit.

Hæc melius nemo est qui concinnauerit unq;

Quæ uatum mille uix monumenta canunt.

Bart. prædicti Tetrasticon.

Libber impaudus domini subiturus amici

Iudicium: hic musas: hic heliconã colit.

Non est quod timeas si tu laudaris ab illo.

Spernere tunc ronchos inuidiamq; potes.

N iij De Noua

Sextus Quartus summus & maximus pō
 tifex cepit Vrbē instaurare. Primus em̄
 obscuras porticus destruxit: ac vias &
 plateas Vrbis dilatauit: & lateritio opere
 strauit: ecclesiasq; multas dirutas a fun-
 damentis: in pristinam formam redegit. Successores
 uero ipsum imitari conati sunt. Postremo sanctitas tua
 & Sixtus ipsum ceterosq; breui temporis spacio su-
 perauit. Opera enim ipsa dilucide ueritatē rei demon-
 strant: ut noua Vrbis merito appellari possit. Multū ta-
 men differt ab illa prima antiquitate. Nam quanta Ro-
 ma fuit ipsa ruina docet.

Pompo, latus lib. ij. Ro. histo. scribit: Badulam: qui &
 Totila: flagellum dei appellatur. Post euersam Italiam
 Vrbem ipsam solo adæquasse. Dicit enim: Gothi diu-
 ce Totila Vrbem Romam proditione Isaurici militis
 xvi. Kal. Ian. Porta celimontana ingressi: imperio poti-
 ti sunt. Nec eo contenti bona diripiunt. Mœnia bona
 ex parte solo æquant: domos aliquot igni absumunt.
 Incolas omnes cuiusq; gradus atq; ordinis Rex po-
 tissimū Totila ab Vrbe abire præcepit: ducturus alio
 in loco coloniam. Multitudo omnis in propinquas Vr-
 bes se recepit: sine habitatoribus Vrbis relicta est: man-
 sitq; in ea solitudine amplius. xl. diebus.

Hæc sunt tua monimenta parens Romule. Hæc est illa
 æterna

æterna Vrbs terrarum dea gentiumq; Roma: cui par
est nihil & nihil secundum: quæ undiq; uicto pene or
be adiectos triumphos recepit: cuius Imperium occi
dentis oceano & trans Tygritanis regnis terminatum
tu ne illa Roma ad quam tot sunt sub coelo gētes con
uenire ius erat: Tu ne illa quæ innumerabiles coloni
as emisisti: Sed iam civili intestinoq; odio eo lapsa es:
ut honorificentior habereris: si nomen tuum tantum
modo extaret. Scribit prætera incendium in Vrbe sur
gentibus flammis diebus. xiiij. emicuisse: sed nō omnia
ædificia in cineres iuisse. Verumtamen tres regiones
portam. f. Capenam: Piscinam publi. & Auentinum
ipsum adeo consumpsisse: ut neq; tunc neq; postea re
stitui poterit. Scribit præterea. Hoc in loco digredi nō
ineptum putemus: ut scilicet ostendamus episcopum
Ro. caput catholicæ fidei semper fuisse. Roma ipsa ter
rarum dea & gentiū regina: poscere uidetur dei sedes
& imperij generis humani. Sed ubi noua Roma præ
sentibus Aug. lacertos extulit: absentia principū nostra
Roma paululū imminuta: utraq; tamen Vrbe princi
patum sibi uendicante & quæ sequuntur.

De origine Urbis & nomine: satis ab Iginio & Fabio
pictore & Beroso dictū est: & perpulchre ab Io. An.
Viterb. uitro Clarissimo.

Fabius pictor ait. Denominare eū aut imponere gen
tibus & locis noua nomina: tū Regum ducūq; ius est
Suscepto igitur Italus Italiae Imperio: tum filiam suam

DE NONNVLLIS

Romā nomine: Siculis & ab originibus in Latio præfecit. Quæ relicta capena medium palatinum tenuit: & in uertice ubi hæret exquilio Romam oppidulum condidit quod Valentiam sonat. Post eius obitum ob plaudes neglectum oppidum fuit usq; ad aduentum Aueandri: qui cum oppido simul restituit nomē. Quæ quidem Vrbs Sixti & tuæ sanctitatis tempore instaurata & in nouam formam redacta est: & quotidie diuersis in locis ædificijs amplissimis exornatur.

DE NONNVLLIS Ecclesijs & Capellis.

DE primaria Basilica Lateranensi mentionē non faciam. In stationum opusculo satis dictum est ac etiam in Palatio Constantini in Laterano: tamen pater beatissime: iterū atq; iterū prædictā Basilicā cū baptisterio appēditio pene collabente Sanctitati tue plurimū cōmendo anteq̃ corruat.

Basilica diui Petri Aposto. principis in Vatica. a beato Siluestro Papa eiusdem nominis primo fuit: quæ centum marmoreis est sustentata columnis: quam quidem nunc tua beatitudo amplificat: excedit enim admirationem & magnificentiam Græciæ in ædificatione Templi Aephelæ Dianæ ducentis uiginti annis: factū a tota Asia. Templi em̃ lōgitudo. cccxxv. pedū: latitudo ȳo. cccc. Columnę. cxxvij. a singulis regibus factę. lx. pedū altitudine: ex his. xxxvi. cælata: teste Plinio lib. xxxvi. Nil mirādū est Beatissime pater. Nā templū cathedralis ecclesiæ sanctæ Mariæ floris nūcupatū: ciuitatis

ciuitatis nostræ Florentinæ e septis quadratisq; lapidibus constructū: cū nōnullis capellis e musiuo adornatis marmoribus diuersorū colorum totū incrustatum excedit prædictæ Dianæ Templū. Latitudo em̄ ipsius est ped. ccciiij. in parte crucis: corporis uero. cxlvij. Lōgitudo totius ecclesiæ ped. ccccc. Altitudo uero. cxl. Altitudo autem marmoreæ testudinis in medio positæ ped. ccciiij. Turris uero campanarū marmorea uarijs statuis exornata ped. cchxxx. Omitto pauimentum marmoreū inceptum & sepulchra pulcherrima ipsius Templi celeberrimi: quæ omnia deo dāte sanctitas tua uult superare in supradicta basilica: quod prædarū & admirabile opus iam ad sydera tendit fabricæ: cui sanctitas tua Fatū. s. R. E. Car. tit. f. Sabinæ instituit.

Obmitto turrim campanarū: quā tua beatitudo plumbeis laminis exornauit.

Basilica diuæ Mariæ maioris a diuersis pōtificibus ampliata: quā fundauit Ioannes patritius romanus tēpore Liberij PP. quā postea Sixtus. iij. ampliauit: & musiuo exornauit: ut in stationū opusculo dixi. Alexāder uero vi. laquearia aurea posuit: supra quæ hoc anno tua beatitudo tectū cū trabeis instaurauit. Omitto organū & turrim pulcherrimā campanarū: quam tua beatitudo plumbea teca & Aurata pila cū cruce exornauit.

Ecclesia san. Laurentij extra muros: quam nuper Reuerendissimus Oliuerius Carrapha Cardi. Neapolitan. exornauit: & laquearia aurea uarijs picturis adornata

DE NONNULLIS

restituit. De alijs ecclesijs principalibus & antiquis satis in opusculo stationum dixi.

Ecclesia s. Crucis in Hieru. in nonnullis locis cum pulcherrima Capella e multis: a Reuerendissimo Bernardino Hispano ti. Car. instaurata est cum imagine prædicti uiri doctissimi: ac sacrarum cerimoniarum eruditissimi. Ecclesia san. Mariæ de populo: a Sixto. iiii. fuit ab ipsis fundamentis cum clauistro instaurata: quâ hoc anno tuâ sanctitas (non degeneras a patruo Sixto) ampliavit: pulcherrimisq; picturis & sepulchris cum nonis capellis & cœmeterio Iulio exornauit: ut dicam inferius de Capellis. Ecclesia san. Mariæ de pace a Sixto. iiii. fundata: postea uero ab Oliuero Carrapha Car. neap. exornata.

Ecclesia sanctæ Mariæ in dominica: uulgo in Nauicula antiqua & deuota: quâ nuper Reuerendissimus Ioannes de Medicis Florentinus primarius, Diaconus Cardi. S. R. E. eiusdem titu. collapsam in pristinam formam restituit. De præclarissima familia Medicorum: satis in stationibus dixi: quæ quidem in locis pijs omnes alias familias nostri temporis superauit: ut opera ipsa non solum in Italia multis in locis appareat: sed in ipsis ecclesijs & locis terræ sanctæ uisuntur in laudem prædictæ nobilissimæ familiæ: auctores multi præclarissimi diuersa opuscula publicarunt.

Ecclesia s. Mariæ de Loreta Urbis: & ecclesia s. Rocchi: ex elemosynis pub. fundatæ sunt tempore tuæ San.

Ecclesia san. Mariæ de Anima apud ecclesiam Pacis: a natione

natione Almahorum instauratur & amplificatur. ^{anno 714}
 Ecclesia indiuidue trinitatis in colle Hortulorum a rege
 Francorum incepta; & a reuerendissimo Guliermo ma-
 douicensi presbytero Cardi. & episcopo prenest. exor-
 nata: qui lapides maioris Capelle ex Gallia ad Urbem
 proprijs sumptibus transferre iussit.

Ecclesia s. Saluatoris cū ecclesia s. Lodouici ibidem con-
 tigua: fundata est a natione Gallorum.

Ecclesia sanctę Barbare perpulchra: constructa est a na-
 tione Anglicorum.

Ecclesia sancti Io. Baptistę cum fraternitate Floren. ab
 ipsis florentinis constructa.

Est & alia ecclesia sancti Io. bapt. de Misericordia: cum
 Hospitali: in qua sepeliuntur corpora qui poenam capi-
 talem merentur: a natione florentinorū fundata apud
 Velabrum.

Ecclesia s. Petri in mōte aureo siue Ianiculo perpulchra
 a fundamentis restituta a regina Hispaniorum.

Ecclesia sancti Iacobi in Circo flāmineo a natione Hy-
 spaniorum diuino officio solenniter quotidie uenera-
 tur maxima cum reuerentia.

Ecclesia sancti Stephani in Celio monte: & alia ecclesia
 sancti Theodoli marty. apud palatium maius: a Nico-
 lao Papa. v. instaurata.

Ecclesia san. Saluatoris de pede montis intrans Tybe-
 rim. cum alia ecclesia sancti Ioannis: san. Cosmę & Da-
 miani cū monasterio: & san. Stephani in colūnis ripe:

cum alia

cum alia ecclesia propinqua ad radices Auentini.
 Ex ecclesia sanctorum Quirici & Iulictæ cum ecclesia sancti
 Vitalis mar. & s. Sufannæ: & Viti & Modesti mar.
 Ex ecclesia sanctorum martyrum Nerei & Archilei cum
 ecclesia sancti Stephani in Vaticano cum nonnullis capellis: quæ omnes collapsæ a fundamentis Sixtus. iiii. anno Iubilei restituit.

Omitto extra Urbem ecclesiâ s. Pancracij cum alijs multis: quibus addidit reliquias & indulgentias.

Ecclesia s. xij. Apostolorum cum porticu & uestibulo instaurata fuit a tua beatitudine: ut apparet in Epitaphio marmoreo cum his litteris. s.

SEDENTE Sixto. iiii. Pontif. max. Iul. Car. s. Petri ad Vinc. nepos hanc basilicâ pene collabentem restituit. Ecclesia s. Petri ad Vin. cum habitationibus fratrum: a tua beatitudine maxima impensa instaurata est.

Ecclesia s. Blasij de pannetta apud Iuliani palatium a fundamentis incepta est a tua beatitudine: cui quidem gratiâ concedat dominus perfinitâ uidere.

Ecclesia s. Laurentij in Damaso a Damaso. PP. constructa: quâ postea collapsam Raphael Riarius Reue. Car. tit. s. Georgij a fundamentis restituit.

Ecclesia sanctorum Sergij & Bacchi instaurata fuit a Reuerendissimo Gabriele Card. Agriensi.

Ecclesia sanctorum Petri & Marcellini a Reueren. Philippo Car. Cenoman. collapsâ in pristinam formâ restituta est.

Ecclesia

Ecclesia san. Marci ab ipso Marco. PP. fundata: postea a Paulo. ij. instaurata. Postremo uero a reuerend. Car. de Grimmanis exornata.

Ecclesia s. Augustini cum habitationibus fratrum cōstructa fuit Anno Christi. M. cccclxxij. a reuerendissimo Guliermo de Estouteuilla episcopo Hostiensis Car. rothomacensis & S. R. E. Camerario.

Ecclesia s. Anastasie deuotissima: quā collabentē: partim uero dirutam: reuerendissimus Robertus Vir doctissimus: eiusdē tē. presbyteri Car. Nanteñ. in pristinā formā restituit ampliavitq̃.

Sunt & aliæ multæ Ecclesiæ instauratæ: de quibus ne sim prolixius mentionē non faciam.

Capella Nicolai. v. & alia secreta Eugenij. iij. quas frater Io. flor. ordinis præd. perpulchre depinxit in palatio apostolico: sunt a tua beatitudine picturis & marmoribus ac porta pulcherrima exornatæ.

Capella. PP. Sixti. iij. in palatio apostolico perpulchrā in qua sunt picturæ noui & ueteris testamenti cū pontificibus sanctis: manu & arte mirabili nobiliū pictorū concertantiū: uidelicet Petri de castro plebis: & Alexandri & Dominici & Cosmæ atq̃ Philippi floren. quā tua beatitudo ferreis catenis muniuit ac superiorē partem testudine: pulcherrimis picturis & auro exornauit opus prædarum Michaelis Archangeli floren. statuarie artis & picturæ præclarissimi.

Omitto sacratum locum ab Innocētio. viij. fundatum: ampliati

DE NONNVLIS

ampliatum uero a tua beatitudine: in quo sunt ad ho-
 riorum dei: & ornatum prædictæ Capellæ paramen-
 ta gemmis & auro cum unionibus contexta. Sunt &
 uala multa aurea & argentea cum pulcherrimis cande-
 labris deauratis: quæ omnia tua sanctitas donauit. Sūt
 ibi præterea reliquiæ & cruces & calices & alia orna-
 menta a Paulo: Sixto & Innocentio atq; Alexandro
 Pontificibus instituta. Omitto pluuiālē ditissimū: quē
 magnus Presbyter Ioannes Indianus dono misit Si-
 xto Pont. maximo. Omitto regnū trium coronarū pre-
 ciosis margaritis a diuersis pōtificibus exornatū. Omit-
 to præterea aliud regnū ditissimū: id est Insulā pontifi-
 calē cum alijs ornamentis & indumētis pont. a tua bea-
 titudine. Quid dicā de .xij. Apostolis argenteis deaura-
 tis a tua beatitudine largitis: Plura. Prædictos omnes
 pontifices quas sanctitas superauit.

In ecclesia s. Petri est Capella cum Choro & pulcherri-
 mis columnis porphir. spolia Thermanum Domiani
 quæ uocatur Sixti capella: in qua est sepulchrum æne-
 um Sixti. iij. quæ omnia tua sanctitas in minoribus cō-
 stituta benemerenti patruo posuit: ut dicam in Epita-
 phiorum opusculo.

Est & alia capella parua sed pulchra: in ecclesia sancti
 Petri ad Vincula cū ferreis catenis beati Petri Aposto-
 li: quam tua beatitudo æneis intrinsecus & extrinsecus
 sculptis exornauit tabernaculis.

In ecclesia sanctorū .xij. Apostolorū est capella maior
 pulcherrime

pulcherrime depicta cum tabernaculo marmoreo. iiii.
Porphireis columnis sustentato cū alio tabernaculo
marmoreo corporis Christi & Apostolorū Philip. &
Iacobi simulacris: cum sepulchro Raphael. germano:
quæ omnia posuit tua beatitudo Anno salutis Christi
anæ. M. cccc. lxxvij. ut apertius dicā in epita.

Omitto marmoreā aquilā inter antiquas ruinas reper-
tā: quā super portā ecclesiæ. S. tua collocauit.

In ecclesia s. mariæ de populo sunt multæ capellæ uarijs
picturis & marmoribus exornate: maiore ŷo capellā
tua beatitudo fundauit: ac uarijs picturis exornauit ma-
nu Bernardini Perusini: in qua sunt sepulchra pulcher-
rima: ut dicā inferius de sepulchris. Omitto Coronatio-
nē Virginis argenteā cū Angelis pōdo lib. d. quā tua
sanctitas dictæ Capellæ donauit cū alijs muneribus.

In Basilica s. Petri in Vatica. est tabernaculum marmo-
reum. iiii. porphireis suffultum columnis: in quo sunt
xij. Apostoli sculpti cum passione martyrij Apostolo-
rum Pet. & Pauli: manu Matthæi pullarij Flo. sculpto-
ris prædarissi. quod quidem opus mirandum Sixtus
iiij. restituit auroq; exornauit.

In Basilica s. Mariæ maioris in Capella maiori est pul-
cherrimū tabernaculum marmoreū manu Mini Flo-
ren. impēsa uero Reuerendissimi Guliermi de Estoute-
uilla Camerario.

In ecclesia s. Laurentij in Damaso est tabernaculum &
capella sacratissi. Corporis Christi uarijs marmoribus
& picturis

DE PALATIIS PONTIFICVM

& picturis: quod opus societas eius cū domina Theresia Hispana fundauit.

In ecclesia s. Mariæ super Mineruam est Capella in honorem Vir. Mariæ & beati Thomæ de Aquino constructa: ac dotata a reuerendis. Oliucrio caraphe. Car. Neapo. episc. Hostien. quam Philippus alterius Philippi de Lippis pictor excellentissi. Florē. mira arte depinxit: ut opera eius Flor. in templo diuæ Mariæ Nouellæ demonstrant.

Est & alia capella de Tornabonijs flor. depicta a Dominico Girlandrio flor. ut opera eius flor. in tēplo Trinitatis & Mariæ nouellæ demonstrant.

Est ibi alia Capella Vir. depicta a fratre Io. flor. Sunt in Vrbe alie multæ capellæ ornatissimæ: ut est in ecclesia s. Mariæ de Ara cceli & de pace: & san. Petri in mōte aureo: & s. Marci & Honorij & aliarū ecclesiarū.

DE PALATIIS PONTIFICVM

Palatium Lateranense a ueteribus ponti. instauratum est: in quo nonnullæ antiquitates ro. apparēt. Palatium apostolicum s. Petri in Vaticano instauratum fuit a Nicolao. iij. Vrsino: deinde a Nico. v. & Eugenio. iij. Postea uero a Paulo pio. ij. & a Sixto. iij. qui artium & Bibliotecas & Capellā extruxit: ac (ut dicam) a fundamentis ipsis totum restituit. Deinde uero ab Innocentio & Alexandro ampliatum est. Postremo uero quantum a tua beatitudine ampliatum & instauratum sit: res ipsa est in promptu. Plus enim tua. S. hucusq; fecit q̃ omnes

omnes alij prædicti per annos centū nō fecere: in quo sunt portæ uarijs marmoribus cū statuis adornatæ a tua beatitudine. Sunt præterea aulæ & Cameræ adornatæ uarijs picturis ab excellētissi. pictoribus cōcertantibus hoc anno instauratæ. Prætereo faciles ascēsus ad cōmoditatē ædiū palatarum cottile opus ex laterculis & lapide Tyburtino: ut ad summitatē usq; tecti facile possit equitari. Omitto laquearia pulcherrima auro & picturis exornata: in ipsis aulis uarijs marmoribus & porphireticis lapidibus stratis.

Palatium san. Mariæ maioris a Nicolao. v. inchoatum opus sumptuosiss. & imperfectum: quod quidē prout erat tua beatitudo. exornauit: ac portis ac ualuīs & fenestris & alijs necessarijs rebus muniuit: ecclesiamq; ipsam imagine argentea Virginis exornauit: tectumq; super laquearia instaurauit.

Palatium sanctorū. xij. Apostolorum a Martino quinto Colum. inchoatum: quod quidem postea tua beatitudo a fundamentis sumptuosissimo ædificio restituit: ac statuis uarijsq; picturis & marmoribus exornauit una cū ecclesia ibidē indusa: quod quidē Reuerend. F. Sotherinius flor. uult perficere.

Palatium san. Marci a Paulo. II. inchoatū: postea uero a Laurētio Cibo Car. beneuentano exornatū. Postremo uero a Reuerendis. Dom. Grimanno cum ecclesia exornatum est.

Palatium san. Sabinae in quo Honorius. iij. & alter. iij.

O Eugenius

DE PALATIIS PONTIFICVM

Eugenius.ij. pontifices habitarunt:& antiquū ac deuotum:quod quidē reueren. Car. montis regalis instaurauit:postea uero a Fatio Sancto. Viterb. eiusdē tit. Cardi. cum Viridario in nonnullis locis instauratū: in quo loco erant ædes Sabinæ Ro.

Palatium Conseruatorum & Senatoris Urbis in monte Tarpeio ampliātū est a diuersis pontificibus. s. a Bonifacio. ix. Martino quinto: Sixto quarto: & Innocētio viij. multisq; in locis tēpore tuo. s. pulcherrimis picturis exornatum. In quo sunt monumenta q̄plura Ro. s. statua Herculis ænea cum hac inscriptione.

SIXTO. IIII. PONT. MAX. REGNANTE

Aeneū Herculis simulacrū aurea mala secundū uiuente Tropheū sinistra gerentis in ruinis Herculis Vict. fori boar. effossum conseruatores in monumentū gloriæ romanæ heic locandum curarunt.

Est ibi caput Collosi fracti cum hac inscriptione.

Tempore Innocētij Pontificis Max. viij.

Caput ex Colosso Cōmodi Ant. Aug. Alt. tricenū cubitum inter ruinas templi Pacis in multa frustra reposito conspiciundū cōseruatores Urbis Ro. heic iusserit.

Palatium nouum Iulianum cum ecclesia san. Blasij de Pannetta ibidem iuncta: habet tures & loca fortissima pro cōmoditate & utilitate pub. quod quidē præclarum opus a fundamentis ipsi tua sanctitas extruxit cum ampla & recta uia noua.

Omitto aliud palatium apud ecclesiam sancti Petri ad Vincula

Vincula nuper inceptū a tua beatitudine. Sunt & alia multa ædificia diuersis in locis urbis: a Sixto & tua sanctitate constructa: quæ ad utilitatem pub. & ornatum Urbis pertinet: ut alias deo dante copiosius scribam.

DE DOMIBVS CARDINALIVM.

Domus reuerēdissimi Car. sancti Georgij cū statuis ac picturis: columnis & multis marmoribus suffulta: cum ecclesia ibidem indulsæ est perpulchra: quam Reue. rap. rarius Saonenſis S.R.E. Camerarius a fundamentis erexit.

Domus Vrsinorum propinqua cum horologio campi Flo. quam eximius Franciscus Venetus Vicecancellarius fundauit: postea uero a reueren. Petro Rhegino siculo presbytero Cardinali: intus & extra uarijs exornata est statuis atq; picturis.

Domus reue. Francisci Piccolominei Car. Senēſis: non longe est a prædicta: in qua erāt statue gratiarū positæ. Domus cancellariæ: quā rhodericus Borgia uicecancellarius reparauit. Galeottus uero nepos tuæ sanctitatis Vicecancellarius: multis in locis ampliauit ac statuis marmoris ac pulcherrimis picturis exornauit.

Domus sancti Laurentij in Lucina apud arcū domiciani: a pluribus cardinalibus ampliata. s. a Ioanne Morinensi: & a Philippo Calandrino summo poenitentiaris: postremo uero a Ioanne bapt. cibo: & a Georgio Vlisbonēſi patria Portugal. cardinalibus: cui quidē Fatius car. sanctæ Sabinae nonnulla p cōmoditate addidit

O ij prout

prout eius insignia indicant.

Domus san. Marcelli fuit constructa a reue. lo. Veneto episcopo Pur. Card. ti. s. Angeli.

Domus san. Mariæ in uia lata a Reuerendissi. Gabriele Agrieli Car. ti. s. Sergij & Bacchi fundata fuit. Postremo uero a Reueren. Fatio de sanctorijs Viterbiensi Card. ti. s. Sabinæ sumptuosiss. ædificijs ampliata cū atrio & porticu & capellis & Aula pulcherrima depicta.

Omitto Viridaria: in quibus sunt uasa marmorea sculpta cū sacrificijs & raptu Sabinarum.

Omitto aquarum conseruationem subterraneā & cameras uarijs picturis & statuis exornatis: ut eius insignia palmæ indicant.

Domus Cardinalis Columnensis apud ecclesiam san. xij. Apostolorum: quam lo. ij. Diac. Card. Colum. pluribus in locis instaurauit.

Domus Francisci Portij non longe a prædicta: quam Reueren. Pet. Fulcherus Car. ampliauit.

Domus reuerē. Oliuerij carraphæ in Quirinali solatiij gratia constructa est ab eodem reue. Oliuero Card. Napo. cum uinea & hortulo & alijs locis multis: picturis & Epita. exornatis cum epigram. multis.

Domus Reucren. lo. Stephani Fert. Pedemōtani Car. Bononiē. apud equos marimores cū hortulo & pulcherrimis habitationibus: nō longe a qua est uinea domini Vlixis de Fano cū domo pulcherrima: in quo loco effossa fuere multa marmora cum statuis: e quibus

unā

unā habet in ædibus suis fractam. Cupidinis uero dormientis miro artificio sculpta est in Palatio Mantuæ.

Domus cū uinea & plurimis hortulis apud ecclesiam sanctæ Agathæ reue. Federici Diac. Car. l. Seuerini: in qua sunt Viridaria perpulchra: non longe a qua est uinea noua reuer. Car. de Medicis flor.

Domus Antonioni Ianuēsis episcopi Præneste. & Card. S. R. E. titu. san. Praxedis apud ecclesiam tituli prædicti: quam quidem reue. Gabriel de fano eiusdem tituli presbyteri Car. ampliauit.

Domus sancti Anto. abba. non longe a prædicta: quā reueren. Fatius ti. san. Sabinæ collabentē restituit cū ecclesia sancti Andreæ penitus destituta: ac pauimentum cū tecto renouauit: & alia q̄plura cū hospitali & horreis addidit. in augmentū & ornatū dictæ ecclesiæ.

Domus reue. Ioannis de Medicis floren. Priami Diac. con. Cardin. est apud Alexandrinas & Neronianas Thermas nō longe ab ecclesia sancti Eustachij: in qua sunt nonnullæ portæ marmoreæ mixtæ cum pulcherrima Bibliotheca statuis & picturis exornata.

Domus sancti Augustini a reuerēdissimo Dominico Cardi. Firmiano ti. l. Crucis fuit constructa: quā postea reueren. Franciscus Cusentinus Car. exornauit.

Domus sancti Apollinaris ædificata fuit a reuer. Guiliermo de estouteuilla Car. Rothomacensi: postea uero ab Hieronymo reuer. episcopo Sabin. & a Leonardo Agen. Cardinalibus exornata.

O iij Domus

DE DOMIBVS

Domus cum turri de Flisco apud puteum album: quā
Vrbanus Lauaniæ comes fundauit. Postremo uero a
Nicolao Lauaniæ comite Cardī, de flisco ampliata est:
ac uarijs picturis decorata.

Domus reue, Iuliani de Cæserinis Diaconi Cardī, cum
speciosa porta exornata: quam Iulianus eiusdē domus
Diaconus Cardī, patruus fundauit: in qua sunt statuæ
Ro. super portam uero uisuntur insignia reuera cū his
carminibus litteris aureis.

Iulius auratas reuirementi in robore glandes

Pollicitus pacem: iuraq; remq; dabit.

Domus reue, Ioānis Iacobi apud tinctam Tyberis.

Domus Farnesia ab Alexādro reue, de Farnesio tituli
sancti Eustachij: amplificata est atq; exornata.

Domus san, Mariæ trans Tyberinæ: quam reuer, Mar-
cus Saonen, doctissi, uir eiusdem tituli Cardī, cum hor-
to & alijs habitationibus instaurauit.

Domus san, Crucis apud plateam iudæorū sitæ uisun-
tur cum monumentis priscorum Ro.

Domus reue, Car. Sabelli Ro, nō longe ab ecclesia san-
cti Nicolai in carcere: in qua sunt duo sepulchra mar-
morea cum statuīs sculpta: & Herculis erumnæ ibidē
uisuntur. Sub ædibus prædictis est Theatrum Mar-
celli Dorico Ionicoq; more pulcherrime constructum
prout existunt uestigia.

Domus Laurentij manilij in platea iudæorum uarijs
epitaphijs & picturis Ro, exornata.

Domus

Domus Bufalorum non longe a columna Antonina,
 Domus Hieronymi de Picis: apud Ecclesiam sancti
 Laurētij in Damaso nonnullis picturis exornata: atrium
 cuius lapidibus Tybur. & marmoribus adornatum est:
 Domus de ualle & Saxolis atq; Butij & Mapheis no
 uae: sunt uarijs picturis & statuis adornatae.

Est & domus episcopi. N. apud turrim Argentinam:
 cum scala pulcherrima: apud quam Reue. Iulianus. II. de
 Caesarinis diac. Car. san. Angeli porticum pulcherrimam
 cum columna preciosa construxit.

Domus Vrsinorum in monte Iordano & alijs locis posita
 Domus Bernardini de monte Falco in Aghonis pla
 tea cum puteo pulcherrimo.

Domus Mellinorum est apud ecclesiam sanctae Ma
 riae de Anima.

Domus ciuium Ro. de sancta Cruce cum pulcher. statuis

Domus Ioannis de monte mirabili episcopi Vasion.
 apud ecclesiam sancti Aug.

Domus cum uinea apud portam Septi. Augustini de
 Chigis Senensis.

Domus Hadriani ab ipso Hadriano Car. fundata.

Domus de Finario: quam Carolus card. construxit.

Domus de Sotterinis a Reueren. Francisco florentino
 Cardinali Vulterano constructa.

Domus pulcherrima sancti Clementis a reueren. Do
 minico constructa: in qua sunt infra scripta carmina in
 lapide pario sculpta.

Stet domus

DE HOSPITALIBVS

Stet domus hæc donec fluctus formica marinos
Ebibat; & totum testudo perambulet orbem.
Quam postea reue. Franciscus de Rio Cardi, Papien.
exornauit.

Domus in platea sancti Petri a reue. Marco Veneto
constructa;

Sunt & aliæ multæ domus in Vrbe: de quibus breui-
tatis causa taceo.

Nullam facio mentionē de Turribus. Vnaquæq; em̃
domus reueren. Cardinalium turres habet.

Est turris subura in Subura: quæ corrupto uocabulo
appellatur turris secura pro subura.

DE HOSPITALIBVS.

Hospitale sancti spiritus in Saxia: ædificatū fu-
it ab Innocentio. iij. Postea uero a fundamen-
tis cum ecclesia opere sumptuoso instauratū
fuit a Sixto. iij. Pont. max. in quo Carolam reginā Cy-
priā recepit: qua munera multa cū sanctis reliquijs ac-
cepit: ut dixi in stationū & Epitaphiorum opusculo. Et
dicitur in Saxia a uico Saxonū: qui Saxones tempore
Hadriani primi pōtificis in dicto loco ob Urbis & ec-
clesiæ defensionem recepti fuere.

Est & hospitale digniss. sancti Saluatoris in Laterano.
Est & Hospitale sancti Saluatoris & Mariæ de conso-
latione apud Capitoliū ex elemosynis cōstructū cū ho-
spitali Ianuensū a camera apostolica ampliātū.

Omitto Hospitale Almanorū: Anglicorūq; & Gal-
lorum

lorum atq; Hispanorum: Florentinorumq; & aliarū nationū. Tamen pater beatissime: nullum ex prædictis inuenio: ut est illud sanctæ Mariæ nouæ de Florētia ab Eugenio quarto cōmendatum: ecclesiam cuius consecrauit: in quo loco ad minus sunt. ccc. infirmi: totidēq; mulieres in hospitali coniuncto: cum omnibus medicorum subuentionibus.

Omitto hospitale prædarum sanctæ Mariæ de misericordia: a Pio tertio maxime commendatum.

Omitto præterea Hospitale sancti Saluatoris de cōgregatione presbyterorū: ac san. lo. Bapt. de Bonifacio: & alia: quæ quidem omnia sunt numero. xxxviiij.

DE BIBLIOTECIS NOVAE VRBIS.

IN Palatio Apostolico in Vaticano est illa prædara Bibliotheca a Sixto quarto constructa cum eius imagine: ac pulcherrimis picturis exornata cum his Carminibus.

Templa domū expositis: uicos fora moenia pontes

Virgineam Triuij quod repararis aquam.

Prisca licet nautis statuas dare cōmoda portus

Et Vaticanum cingere Sixte iugum.

Plus tamen Vrbs debet: nā quæ squalore latebat

Cernitur in celebri Bibliotheca loco.

Sunt picturæ doctorum & alia carmina: ut dicam in opusculo epitaph.

Est & alia Bibliotheca apud prædictam quæ Græca dicitur: ab eodem Sixto constructa cū camera custodiri.

P Est &

DE BIBLIOTECIS

Est & tertia Bibliotheca pulcherrima: in qua sunt Codices auro & argento sericinisq; tegminibus exornati: a prædicto Sixto constructa: in quo loco Vergilij opera uidi litteris maiusculis conscripta.

Omitto instrumēta geometriæ & astronomiæ: & alia quæ in liberalibus disciplinis pertinent: auro & argento picturis exornata.

Est præterea Bibliotheca noua: secreta: perpulchra (ut ita dicam) Pefilis Iulia: quam tua beatitudo construxit: insignisq; Planetarum & cœlorum exornauit: additis aulis & cameris ornatissi. atq; deambulatorijs auro & picturis ac statujs exornatis: non longe a capella fixtea.

Omitto Bibliothecam san. Petri a diuersis Pont. constructa: & a tua beatitudine exornata.

In ecclesia sanctorū. xij. Apostolorū: & sancti Petri ad Vincula: sunt bibliothecæ a tua beatitudine constructæ atq; picturis exornatæ.

Præterea sunt in Vrbe aliæ multæ bibliothecæ antiquæ: ut apparet in ecclesia san. Mariæ Ara cœli & Mineruæ & sancti Augustini & Sabinæ & aliorum locorum. Est præterea in ædibus Reueren. Io. de Medicis Flor. primarij diaco. Card. bibliotheca pulcherrima: codices cuius magnificus Laur. pater eius ex Græcia nonnullos per Angelū Politianum trāsferre: ac multos Flor. transcribere fecit: in qua sunt nonnullæ statuæ marmoreæ cū Satyro pulcherrimo. Sunt ibi præterea opera multorū philosophorum & Poetarū oratorumq;.

Omitto

Omitto opuscula infinita diuerſorum auctoꝝ in laudem præſtantiffimi Coſmę de Medicis: qui Venetijs Bibliotecam pulcherrimã conſtruxit in Eccleſia ſancti Georgij. Vidi præterea nonnulla opuscula in laudem Petri & Laurentij de Medicis: quæ omnia Guertinus uir doctiſs. mihi oſtēdit. Sunt præterea opera multa ſu per Platonem: a Marſilio Ficino flor.

Extant & opera Baptiſtæ Leonis de Albertis Floren. exquisitiſſimæ doctrinæ: qui libros decem de Archite ctura compoſuit: quos Bernardus eius frater doctiſſimus uir emendauit: ac Laurentio medici (ut erat uolũtas auctoris mortui) præſentauit cum alijs Opusculis: quæ omnia noſter Romulus Aretinus eſſagitauiſſe ut imprimerentur: & accepta copia illius architecturę lib. Sigifmũdo uiro doc. & ſecretario Sanctitatis tuę donauit. In qua bibliotheca pro cõmodo ſuo quiſq; ſtudere poteſt: non obſtante præſentia Reueren. Card. uiri doctiſſimi Græcarum Latinarũq; litterarũ & muſicæ peritiſſimo. Lilius em̃ Vicentinus ait: Diuocq; Laurentio baſilica ornatiffima eximio opere: ac magno impendio ad deuotiſſi. Coſmo medico conſtructa cum bibliotheca: qui & celebrari monaſteriũ beati Mar. Euãgeliste or. ſ. Dominici a ſolo ædificauit cum pulcherrima Bibliotheca Latina & Græca atq; Hebꝛea. Aliudq; apud Feſulas Canonicoꝝ Regula: bibliotecis adeo pulcherrimis & librorum copia refertis: ut omnes ſuperarent: quas ſuo tempore habuit Italia.

DE CASTRO SANCTI ANGELI

DE CASTRO Sancti Angeli.

Castrū sancti Angeli (ut supra diximus) in mo-
le Hadriana: ab ipso Helio Hadriano Impera-
tore constructum fuit: molesq; Hadriani dice-
batur: postea uero Turris Crescentij. Postremo au-
tem Castrum sancti Angeli: propter apparitionē An-
geli tempore Gregorij Papæ: ob quam causam est ibi
Capella cum picturis miraculi dedicata: ut in stationi-
bus dixi: & a Bonifacio nono cepta muniri: deinde ab
Alexandro sexto: postremo uero a tua beatitudine mul-
tis in locis instaurata: in qua mole sunt porticus. cū Vi-
ridario & fortissimis turribus: in quo loco Pontifices
ipsi tuto se defendunt. Sed conqueror de fortuna bea-
tissime pater: ob gratiam uero lator. Sum nancq; patre
Sancto: matre uero Angelica: nomineq; Francisco a
Michaelē angelo patruo educatus: sub tutela x̄o Xan-
ctæ uiduæ natus: florenti patria: inuida fortuna mihi
eruminas & inopiam tribuit cū seruitute uolūtaria: q̄-
uis patientia duce uirtute sit uictrix fortunæ (ut tuæ sæ-
pe accidit sanctitati) quam deprecor ut Seruiliū alber-
tinū respiciat: ac semper defendat.

In dicta mole uidi affixa in die coronatiōis carmina in-
frascripta Aurelij Sereni Munopol.

Orado uocis mundi moderaris habenas:

Et merito in terris diceris esse deus.

Te nemo superat sancta pietate fideq;

Relligione graui: moribus atq; probis.

Tanta

Tanta tibi est animi probitas: q̃ Iulius alter
 Inter pontifices nemo repertus adhuc.
 Nullus adhuc fuerat tanto iam nomine dignus.
 Tu solus Iulij diui secundus ades.

DE BELVIDERE.

INter palatiū apostolicū & palatiū Innocētiij. PP.
 viij. in loco qui Beluidere dicitur: tua. S. cōstruxit
 ædificium perpetuum opere sumptuoso: uarijs
 lapidibus: & æneis marmoriscq; statuis exornatum.
 Omitto loca pulcherrime depicta: in quibus ciuitates
 Italiæ celeberrime depictæ uisuntur. Omitto præterea
 loca amplissima & amena: dorico more cōstructa cū
 turribus & balneis & aqueductibus.

Sunt ibi nemora ferarum & auium: cum Viridarijs
 & hortulis: quibus in locis homines solatijs causa uaga-
 ri debachariq; possunt.

Omitto loca sumptuosissima Thermarum more con-
 structa: adeo q̃ equester per latū & altum parietē tripli-
 citer ab uno Palatio ad aliud facile peruenitur: maxima
 Pontificum Cardinaliumq; cōmoditate: una cum uti-
 litate & pulchritudine. Omitto locum pro condauī de-
 signatum a tua Beatitudine: & montes ipsos adæqua-
 tos: & ualles adimpletas: & alia multa ibidem maxi-
 mis sumptibus: breuiq; curriculo temporis cōstructa:
 quæ quidem omnia aliam Urbem demonstrant.

Omitto deniq; latum & altum parietem recto tramite
 designatum a palatinis ædibus ad molē usq; Hadriani

P iij cum am

DE PORTICIBVS

cum amplificatione Leonine ciuitatis: & alia q̄ multa
ibidem designata a tua sanctitate.

DE PORTICIBVS.

IN Vaticano est porticus s. Petri duplex. In parie
te unius est nauis fluctuans cū Apostolis e mu-
liuo depicta ab octo flo. pictore excellentissi. si-
mul cū architectura: ut apparet in prædara turri mar-
morea ecclesiæ florētine. Opera cuius per Italiā multis
in locis extant. Fuitq; a Benedicto. xi. Pont. max. in Aui-
nionem ad pingendum martyrum historias accitus in
genti precio: morte interueniente opus omisit. In sepul-
chro marmoreo cuius sunt car.

Ille ego sum per quem pictura extincta reuixit.

Vt aperte dicam in epitaph. opusculo.

In prædicta porticu s. Pet. uisuntur carmina incisa.

Quem liquidos pelagi gradientē sternere fluctus.

Imperitas fidumq; regis trepidumq; labantem

Erigis: & celebrem reddis uirtutibus alnum.

Hoc iubeas rogitante deus contingere portum.

Apud gradus marmoreos platee san. Petri: est porti-
cus pulcherrima a Pio. II. fundata. Vulgo Benedictio
Pōtificis dicitur: postea uero ab Alexan. postremo au-
tem a tua beatitudine ampliata: opus quidem necessari-
um: oportet em̄ ceptum principiū cū plateæ latitudine
adimplere: quod quidē esset opus præclarum.

Est porticus claustralis palatina a Sixto fundata.

Est porticus s. xij. Apostolorū a tua beati. fundata.

Est porticus

Est porticus san. Petri ad Vincula a tua. S. constructa:
in qua depicta fuere Carmina infra scripta litteris aure-
is apud insignia Ruerea.

Astra palatinis quæ tangit ab ædibus hospes.

Hac primū nata est Iulia quercus humo.

Sūt in Vrbe & alię porticus diuersis in locis cōstruētę

DE VIIS ET PLATEIS.

Ula Pontificum notissima: per quam Ponti. ad
Lateran. incedit: a Sixto. iij. ampliata: deinde
ab Innocentio. viij. Postremo a tua beatitudi-
ne multis in locis ampliata.

Via Iulia noua a ponte Iulio ad Sixti usq; pontē: quā
tua beatitudo inchoauit ad utilitatē totius Vrbis.

Via Alexandrina in ciuitate Leonina: ab Alexādro. vi.
inchoata: tuę uero beatitudinis tempore perfectę cum
alia uia propinqua: nō longe a porta uiridaria: quā tua
Sanctitas hoc anno ordinauit.

Apud pontē s. Angeli est uia Sixtina cum hīs carmi-
nibus in lapide marmoreo incis. 1

SIXTI. III. Pont. Max. Iussu.

OPT. AC PIIS

Quā bene Xystina hæc quę propter fluminis undas
Auctoris meruit nomen habere sui.

Hęc Marię quo templa dedit uia tramite recto
Fecit ut a Petri sedibus esset iter.

Xyste tuum munus iam nunc Xystina uocati
Roma potes: minus est condere q̃ colere.

Via sancti

DE VIIS ET PLATEIS

Via sancti Celsi a Sixto instaurata: & a tua beatitudine ampliata.

Via iudaeorum cum alijs duabus propinquis a tua sanctitate ampliata.

Via scilicet Luciae in ponticis obscuris cum alia ibidem propinqua: hoc anno ampliata fuit a tua beatitudine.

Omitto vias multas in campo Martio & apud ecclesiam Apostolorum & Mariae super Minervam atque Nicolai: & trans tyberinae regionis: quas quidem sanctitas tua dilatauit: ac lateritio opere strauit.

Sed miror cum tui praecessores beatissime pater minime aliquid pro commoditate uiatorum ac etiam curialium uiarum: auli fuerint prosternere uel ampliare. Bonum esset ut tua. S. cum tot & tanta in Vrbe fecerit in itinere ab Vrbe ad Bacchanum usque pro utilitate communi: ut perpetua sit tuae sanctitatis memoria: iter sit tutum: prostrata uia nemore in parte deleta curare.

Platea sancti Petri a Sixto & Pio & tua beatitudine ampliata est cum Platea sancti Celsi: a Mariae rotundae & Iudaeorum & Agonis.

Platea scilicet Eustachij & Martij campi & piscinae & Laurentij in Damaso atque Marcelli: & scilicet. xij. Apostolorum: a pluribus pontificibus institutae: ac tempore tuae. S. lateribus stratae fuere: editis Cloacis. In platea Iudaeorum uidi lapidem marmoreum cum his litteris sculptis.

IVLII. Pont. Opt. Max.

AVSPICIIS.

Iacobus

Iacobus Albertinus & Hieronymus picus Aediles:
Angustia uiæ ad Forum iudi. offensi: coactis regredi
domib. amplian. coerauer. idemq; probauerunt An-
no Christi. M. ccccviij.

Omitto plateas transtyberinas & aliorum locorū Vr-
bis: quas omnes tua. S. exornauit amplificauiq;.

DE SEPVLCHRIS MEMORANDIS.

IN Basilica Lateranēsi est sepulchrum æneum
uarijs marmoribus exornatū Martini Papæ. v.
Columnēsis non longē a quo est lapis marmo-
reus cum inscriptionē. R. Alberti de Albertis flor. Car.
titu. sanctæ Crucis: Anno Christi. M. cccdv. cum alio se-
pulchro porphiretico miro artificio sculptum.

In ecclesia beati Petri in Vaticano: in medio Capellæ
Sixti est perpulchrum æneum sepulchrum uarijs sta-
tuis exornatum: quod quidē tua beatitudo patruo Si-
xto summo Pont. B. M. Pos. An. Christi. M. cccxcij.
Non longē a quo est aliud æneum sepulchrum: quod
quidem Lauren. Cibo Car. posuit patruo Innocentio
Papæ. viij. B. M.

Omitto sepulchra duo Pij secūdi & tertij Senē. mar-
morea manu flor. statuis & picturis exornata.

In Ecclesia Diuæ Mariæ maioris: est sepulchrum Io.
Patthij Fundat. ecclesiæ in labro porphiretico cū alijs
sepulchris memorandis.

In ecclesia san. Mariæ de populo: sunt multa sepulchra
Cardinalium: uarijs picturis & statuis exornata.

Q In maiori

DE SEPVLCHRIS MEMORANDIS

In maiori uero Capella sunt duo sepulchra marmorea pulcherrima: quæ tua sanctitas Ascanio Mariæ Vicecancellario & Hieronymo Saonensi Card. ben. Merpos. manu Andreæ sanuini flor. excel. statuarij.

In Ecclesia san. Mariæ Nouæ est sepulchrum marmoreum ad sinistram maioris Capellæ unionibus exornatum: in quo requiescit corpus Reueren. ac sapientissimi Alemāni de admirarijs florentini Cardi. titu. s. Eusebij. Omitto sepulchra ecclesiarum multarum: ut est in Ara cœdi & sanctæ Mariæ super Mineruam: & Augustini & sancti Pauli & Agnetis uir. extra Urbem.

Tamen beatissime Pater: in ciuitate Floren. uidi sepulchra multa ænea & marmorea miro artificio sculpta: de quibus mentionem faciam: ut sanctitati tuæ aliquantulum delectationis dem: ut est in ecclesia diui Laurentij sepulchrum magnifici Cosmæ de Medicis: marmoribus & lapidibus porphireticis exornatum cū æneis craticulis & hac inscriptione. s.

DECRETO Publico Pater Patriæ.

Non longe a quo est aliud prædarissimū sepulchrum æneum uarijs marmoribus porphireticis exornatum: quod quidem Lauren. & Iul. de Medicis posuerūt patri patruoq;. Omitto alia sepulchra medicea ibidē posita: uarijs marmoribus & picturis exornata.

In ecclesia s. lo. bap. est sepulchrū æneū lo. cossiæ quondam. PP. uarijs picturis & marmoribus exornatum.

In Ecclesia sanctæ Crucis: sunt multa sepulchra marmorea

morea: ut dicam in opusculo Epitaphi. Omitto sepulchra Abbatiae & sanctae Mariae nouellae & Trinitatis: cum lapidibus marmoreis ac porphireticis uarijsq; picturis exornata. Omitto praeterea nonnulla sepulchra e lapide indice constructa (uulgo Paragone) maximae existimationis & precij auro exornata.

In ecclesia s. Mariae de Carmino: est sepulchrum marmoreum statuis & picturis exornatum: quod quidem Reue. Franc. Car. Vulter. & magnificus Pe. de Sotherinis eius frater: primus & perpetuus Dux & Confalonarius. S. P. Q. F. Viri doctissimi, atq; ditissimi. Thomae equiti deaurato patri. B. M. posuerunt.

Omitto sepulchrum excel. maximae existimationis: ad honorem sancti Io. gualberti in ecclesia indiuiduae Trinitatis constructum.

Omitto sepulchra multa extra Urbem: ut est in Ecclesia s. Miniatis sepulchrum marmoreum Reue. Iaco. Car. tit. san. Eustachij: ut dicam in Epitha.

Est & aliud sepulchrum marmoribus & porphireticis lapidibus exornatum in ecclesia Motis oliueti: a Gugliermo de Capponibus floren. episcopo corton. cum Capella & alijs aedificijs constructum.

DE VALVIS ET COLUMNIS aeneis.

IN Basilica lateranensi stant quatuor ingentes columnae aeneae: quae tempore Titi (ut circumsertur) & Vespasiani ad Urbem translatae fuere. Aliqui autem credunt eas fuisse columnas quas Virgilius in. iij.

Q. ij. Georgi.

Georgi. libro memorat.

Fulgentes ære columnas sub Aug. Principe.

Erant & aliæ columnæ multæ in Vrbe.

In Baptisterio & Sancta sanctorum sunt portæ æneæ: ut in statioibus dixi. Omitto portas æreas sancti Adriani & Mariæ Rotundæ: & oratorij san. Petri in Vaticano & aliorum locorum: ut in Capella san. Petri ad Vincula: cum inscriptione Sixti & Iulij.

In Basilica san. Petri est prædara porta ænea: quam Eugenius quartus fabricare fecit a prædarissimo Ant. flor. ærario sculptore. Tamen pater beatissimi. portæ baptisterij diui lo. bapt. in ciuitate flor. positæ multum a prædictis differunt: in quibus inenarrabili sculpti æris opere noui ac ueteris testamēti historiæ apparēt. Vtrumq; sculptor fuit Laur. cionus flor. statuariæ quidē mirabilis artifex: quod opus non minore tamen spacio q̃p̃ quinquaginta annorum tempore absoluit.

Omitto portas æneas cum duobus suggestis & alijs rebus in ecclesia Diui Laurentij manu Donati floren. qui & æneum sepulchrum lo. PP. in bapt. fabricauit.

In Cathedrali est porta ænea manu lucæ de Rubea sculptoris prædarissimi.

Omitto statuas pulcherrimas publi. in locis positas: ut apparet in Cathedrali & turri Campanarū & palatio priorum libertatis & s. Michæ. & in ædibus medicis ac patianis ab ipsis flor. fabrefactæ.

DE OFFICINA CVDENDAE Pecuniæ.

Non longe

Non longe ab ecclesia san. Celsi tua sanctitas officinā cudendæ pecuniæ construxit: in quo loco Aurum & Argentum deargentatūq; Aes florentinorum more perducere facit. Fiunt enim argenti nummi Iulij appellati: cum Apostolorū ac Ruereæ familiæ insignibus: cudunturq; mediij Iulij ac diuersarum pecuniarum genera imprimuntur: quæ nunq; huiusmodi Romæ nec in terris ecclesiæ uisa sunt.

Omitto aureos nummos uarijs characteribus impressos: cum æneis trientibus deargentatis: quæ omnia ad Urbem ipsam Florentini transtulerūt mutatis insignibus. Aureus nummus Florentiæ extensus fuit Anno Christi. M. cccc. xxiij. quia lucris gratia quædam aliæ ciuitates extendentes figurabant: in quibus nummis ab uno latere Christus cū Io. bapt. baptizans. ab alio uero liliū: in æneis uero deargentatis Ioan. bapt. solus: ab altera parte liliū prædictum.

Omitto alias officinas & ponticas multas diuersarum rerum a tua bea. constructas ad utilitatē & ornatū Urbis.

DE FONTIBVS ET PONTIBVS.

IN Vrbe plures sunt pontes: ut supra enarraui. Inter pontem Sixti Aelij Hadriani erat pons triumphalis: quem nunc tua beatitudo uult instaurare: & iam Iulius pons a populo Ro. appellatur: fundamenta cuius extant diruta non longe ab ecclesia sancti Spiritus. De alijs pontibus nullā facio mentionem: quous a tua beatitudine multis in locis instaurati sint.

Q. iij. Pons

DE FONTIBVS BT PONTIBVS

Pons sancti Bartho. a Benedicto instaurato: ut apparet in lapide marmoreo.

BENEDICTVS Almæ Urbis summus Senator: restaurauit hunc pontem fere dirutum.

Pons s. Mariæ a Martino. v. columnensi instauratus.

In platea diui Petri in Vat. est fons uarijs marmoribus ab Innocentio & Alex. & a tua beati. instauratus.

Est & fons in loco qui Beluidere dicitur: cum puteo & aquæductibus subterraneis miro artificio constructus milliario. ij. ad Urbem perductis a tua. S.

Est & Fons aquæ Virginis in triuio Fonte in campo Martio a Nicolao quinto & Sixto quarto restitutus: in quo loco. D. Bartholomeus de doxis aduocatus cōsistorialis perpulchras ædes fundauit cum Viridario & fonte marmoribus exornato: ubi dicta Sapientum sculpta sunt. In parte uero anteriori ædium legitur inscriptio cum his litteris.

VIRGINEM Aquam Ad. viij. ab Vrbe lapidem uia prænestina collectam, M. I. F. C. Sentio. Sp. Lucretio Cos. adduxit.

Prædictam aquam hoc anno nō sine maximo dispendio: tua. S. instauratis aquæductibus restituit.

Est & fons marmoreus apud ecclesiam sanctæ Mariæ transthyberinæ: quæ Lupes Card. fundauit: ut carmina sculpta denotant. Et cum deficcatus fuerit Reuerendiss. Marcus Vigerius Saonenlis uir doctiss. eiusdem tituli Car. in pristinam formam restituit.

Sunt

Sunt & alij fontes in Vrbe in campo Martio diuersis in locis: ut est in domo Io. piccinini & in uinea eiusdē.

DE CLOACIS ET PURGATIONE AVIENIS.

Ultis in locis Urbis sunt Cloacæ: a diuersis pontificibus constructæ: ut eorū insignia demonstrant. Nouissime uero pluribus in locis nonnullas instaurauit ac nouas construxit tua beatitudo. Quæ quidem alueum Tyberis & Auienē ipsum purgare fecit ut nauigalibus fieret. Opus quidem prædārū & utile Vrbi Roma. Tyburtinæq; ciuitati: quæ quidem omnia miro artificio & ingenio a tua sanctitate adinuenta sunt: ut naues ipsæ facillime in Tyberim ipsum perducantur onustæ: maxima cōmoditate simul cum utilitate totius Urbis.

De Tybride flumine regali nullam facio mentionem: qui sæpe Urbē ipsam inundauit: ut fuit tempore Alexandri: ut apparet in lapidibus marmoreis apud ecclesiam Mineruæ & Mariæ transpōtinæ & sancti Eustachij in radicibus apēnini oritur. Ab alia uero prædicti montis parte nascitur Arnus fluuius Regalis.

DE AEDIFICIIS A IULIO SECVNDO diuersis in locis constructis.

IN Vrbe ipsa magnū & admirabile opus basilicæ s. Petri in Vat. Sāctitas tua incepit anno Christi. M. d. vij. die. xv. mensis Aprilis: in fundamentis cuius tua beatitudo primū lapidē marmoreū cum aureis nūmis solenniter posuit manu propria: præsentibus

DE AEDIA IV. II. DIVER. IN LO. CON.

abus. xxxv. Cardinalibus & tota curia & po. Ro. cum hymnis & canticis post missam de spiritus sancto a. R. Francisco Sotherino Flo. Car. V. ulterano ibidem solenni pompa celebratam: in quo lapide erant incisae infra-scriptae litterae a Dominico Antonio de Chiarellis.

IV LIVS. II. PONT. MAX. AED. DIVO Petro dicatam vetustate collabentem in digniorē amplioremq; formam ut erigat: fundamenta iecit Anno Christi. M. D. VII.

Omitto cerimonias multas: quas eodē die ibidem fieri vidi a Pontifice & Card. & prelatis.

Quid dicā de ecclesia s. Marię de populo: & sanctorū xij. Apostolorū & s. Petri ad Vincula & s. Blasij & sanctę Agnetis extra Urbem: ac s. Marię de Cripta ferrata: quas collabentes. S. tua restituit cum edibus fratru. Omitto palatium sancti Petri tot in locis instauratum: & Gymnasium publicū apud ecclesiā s. Iacobi apostoli: ac palatium novum Iulianum: & aliud palatiū s. Petri ad Vincula hoc anno inceptum.

Quid præterea dicam de sumptuoso Palatio san. xij. Apostolorum cum Viridario pulcherriimo: quod qui dem opus Reueren. Frācisus sotherinus flor. vult perficere: & iam incepit.

Omitto prædarum opus cum aqueductibus in loco qui Beluidere dicitur: ac multa alia edificia extra Urbē constructa: ut apparet in ciuitatibus Hostig. Tyberinę ac Portuen. & ciuitatis Veteris & Viterb. & aliarū
ciuitatum

ciuitatum Ecclesiae in quibus palatia Pontificum Sanctitas tua construxit. Omitto arcem ipsam Surrianam & aliorum locorum aedificia.

Quid dicam de ecclesia s. Mariae de loreta instaurata? Omitto palatium magnū in ciuitate ppria Sao. cōstruc. Quid dicam de arce inexpugnabili Bononienſis ciuitatis a tua beatitudine fundata? Omitto palatium episcopale s. Petri constructum: & palatium pontificis instauratum cum capella Pontificis a tua sanctitate.

Omitto statuam aeneam cubitorum, xx. quam Boñ. populus tuae sanctitati posuit manu Michae. archāgeli flor. Quid plura? In Galliam usq; aedificia pluribus in locis construxit sanctitas tua: ut apparet in Auinionensi ciuitate: quotidieq; nouas incipit fabricas.

Beatissime Pontifex Iuli: gratias agamus domino Deo nostro: qui fecit uictoriam: & dedit potestatem humilibus: deposuitq; superbos ac potētes VENETOS de sede ciuitatum ecclesie & aliorum principū tempore tuae sanctitatis: quę quidem nunq; tempore aliorū Pontificum ea pace & tranquillitate qua nunc uiuunt extitere: in quibus Tempła ad honorem dei: & Palatia ad utilitatem Pontificū: & ornamentū ciuitatis aedificanda fore in ipsis uisitationibus a tua beati. creditur.

DE LAUDIBVS Ciuitatū Florentiae & Saonēſis.

OE ipsa Italia sanctissime Pater nullā facio mentionem. Ait eī Plinius: Hęc est illa Italia dijs sacra: quę L. Aemilio. P. C. Statlio Regulo contra

R. sulibus

DE LAVDIBVS CIVITATVM

fulibus nunciato Gallico tumultu: sola sine externis ul-
lis auxilijs: atq; etiam sine Traspadinis: equitum octo-
ginta millia armavit: & quæ sequuntur. Est enim Ita-
lia prouincia Europæ: & omniũ totius orbis celeberrima: numine diuino electa: quæ (ut orbem ipsum da-
riorem faceret) sparsa congregauit Imperia: in qua est
æthruria: cuius caput est Florentia pulchra: de qua (ut
in procemio dixi) nonnulla scribam.

Florentia initium habuisse uidetur ante domini nostri
Iesu Christi aduentum annis octogintatribus Roma-
norum Colonia. Zacharias em̃ Lilius Vicentinus in li-
bro de situ orbis dicit. Florentia Vrbs indyta & nobi-
lissima: totius æthruriæ nunc primaria: quæ ante Chri-
sti aduentum nonagesimo anno a Syllanis militibus
condita fuit. Hanc Urbem omnium Italiæ pulcherri-
mam Arnus regalis fluuius placidus interfluit undis:
quæ atrijs & pontibus nobilissimis Templisq; deo di-
catis: ac magnificis ciuium ædibus decoratur. Eam To-
tilus Gothorum Rex per fraudem cepit ac diruit: quã
postea Carolus magnus Imperator: cum ex Vrbe Ro-
ma tempore Leonis in Galliam rediret: moenibus ac
portis instauratam maiorem ambitũ circūdedit: ac no-
biles Florentinos per uicina oppida diffusos: in Urbẽ
ipsam reduxit cum fefulanis: eamq; dignissi. priuilegijs
donatam liberã esse uoluit: legesq; ac magistratus con-
cessit. In qua multi Pontifices pater beatissime Conci-
lium & Synodum fecere: ut fuit tempore Felicis Papæ
secundi

secundi Anno Christi. M. lvi. Postea uero a Pascale secundo celebrata fuit Synodus Anno Christi. M. cv. in qua fuerunt. ccc. xl. episcopi. Congregati fuerunt praeterea multi Pontifices qui Flor. habitauerunt: ut fuit tempore Martini. v. Columnensis Ro. & Eugenij Veneti PP. iiii. qui per biennium Florentiae cum Cardinalibus & tota curia comoratus est: & Concilium ibidem celebravit. In quo Graeci eorum Imperatore praesente: de processione Spiritus sancti: idem quod Ro. tenet ecclesia consenserunt: maximamque cathedralem ecclesiam: cuius testudo in terris singularijs Philippi brunelleschi floren. architecto curante: nullis sustentaculis absolutam: praedictus Pontifex solenni pompa dedicauit Anno Christi. M. cccc. xxxvi. die 7. xxv. Martij: atque plenariam indulgentiam concessit. In qua Basilica iacet corpus Stephani Papae. ix. qui obiit Florentiae Anno domini. M. lviij. Ciuitas praedicta obsessa fuit ab Henrico Imp. Anno Christi. M. lxxx. tamen in Pontificis parte perseverauit. Henricus florentinos iterum obsidet Urbani ij. tempore: quia Pontificis partes sequebantur. De laudibus & pulcherrimis templis & sumptuosiss. aedificijs praedictae ciuitatis: alias deo dante nonnulla scribam. Habet enim ecclesias parochiales numero. xliiij. computatis. xij. Priorijs: e quibus nonnullae collegatae. Habet praeterea Cenobia uirorum ac mulierum sanctimonialium. lxxvi. Hospitalia. xxxviij. Fraternitates Pueros. ix. Virorum uero sine numero: absque Capellis & R. ij. oratorijs

DE LAUDIBVS CIVITATVM

oratorijs multis. Omitto præterea ecclesias multas & Palatia infinita apud ipsa micenia Ciuitatis undiq; constructa. Quæ quidem ædificia aliam Vrbem demonstrant. Nunc uero de nonnullis uiris excellen. prædictæ ciuitatis mentionem faciam.

De uiris sanctis. habuit Zenobium episcopum ac ciuem Floren. qui sæpius in Ambrosiana; nunc uero san. Lauren. ecclesia dicta: missam cum beato Ambrosio celebrauit: ac ut alter Martinus: uiuēs tres mortuos floren. suscitauit. Quid dicam de alijs Episcopis. s. Andrea & Podio atq; Antonio: per merita quorū Deus ostendit signa multa in populō: Eugenium & Crescentium Confessores omitto: qui crebris miraculis conuiscant. Quid dicam de Io. Gualber. Abbate: qui primus ordinem Vallis umbrosæ instituit. Brachium cuius demones fugat: ac lunaticos & ab immundis spiritibus oppressos per impositionem ipsius brachij liberat. Omitto præterea multos Viros sanctos ordinis Minorū & Predicatorum: Seruorumq; & s. Benedicti & Augustini. De Monialibus & sanctissi. Viduis ac nobilibus Matronis (ne sim prolixior) finem imponam: nomina quorum scripta sunt in celis: ac uenerantur in terris.

De Viris excellentibus in Theologia & Philosophia Antonium habuit & Honofrium archiepiscopos Floren. Robertum de Bardis & Marsiliū sicinum: qui nouis Plato a Politiano & landino appellatus est. Habuit præterea Leonardū brunum historicū: & L. Datum

Aloysium

Aloysium Marfilij Barth. lapacinū. Pallā strogium: & Angelum aciaolū: utriq; enī aurati equites: cū Donato eiusdem familiae Philolophi celeberrimi crant. In iure uero ciuili Accursiū cum Francisco filio Dinū muscella num Laurentiū de Rodulfis. Io. Andreā Flor. natione Bononiensem uero adoptione. In Poesia uero Dantem Aldigherium & Io. Boccacium & Franciscum Petrar cham: q̄uis nōnulli Aretinū uelint. Franciscū barbari num omitto & Claudianū (teste Zacharia Vicetino) Modernos uero habuit Aloysiū pulcū & Naldū naldia quo nōnulla de componendis carminibus didici: primitiasq; fructuū eidē praesentauī: & alia carmina ad Nicolaum baldellā Cortonensem condiscipulū misi: ut dicam in opusculo Pontificū & sapientū sententiarum Omitto Dominicum flo. & alios multos. In oratoria uero Baptistā leonē de albertis: Poggiū blandolinū: & Lapū litteris grecis & latinis eruditissi. Guidonē de caualcantibus: Gabrie. Landinū. Nicolaū de salutatis in epistolis: & Nicolaū de nicolis. Omitto Modernos. I. Christophorum laudinū: & Matheū palmeriū: & ambos Rinuccinos ac Beniuenios: & Lippos uiros doctissimos: seipsum Marcellum: & alios multos.

In Geometria Paulum Geometra & Petrum mariaq;. Omitto Fatium de Vbertis: de quo Io. Annius ait. Fatius de Vbertio flo. optimus atq; eruditissi. Cosmographus: qui in sua geographia antiquitatē Viterbem exploratiss. habens. Ait enī tribus nominibus dictam

DE LAVDIBVS CIVITATVM

Thuscā Veiucā & Viterbū; de qua ciuitate beatissime Pater nonnulla scripsi in opusculo de significatione & expositione arboris Palmæ dedicato. D. Dominico Frāscisci Viterb. Secretario. R. Cardī, sancte Sabine. Quę ciuitas Viterb. habuit habetq; uiros multos excellen. Card. & episcopos. Omitto ipsum Egidiū Generalē ord. s. Augustini; uirū doctiss. & prædicatorem excellen. Scribit præterea prædictus Annius. Fatius floren. historicus simul & præclarus Cosmographus; illustrior Blondo fuit; ut qui ingenio Thusco excelluerit; & explorata loca melius & certius tenuerit.

In Astronomia Bonactum; sed exula patria Forliuiensem appellari uoluit. Omitto Laurentium Cornium; In Medicina uero Physicos multos habuit excellentes ut fuit Dinus de Garbo; & alter Dinus de Gualdo; & Thadeus Tursianusq; eius auditor. Omitto Thomā Nicolaum Falcurium & Ianottum manet; quos quidē excellentissimos uiros uiuere dico; nam cū uirtute ipsa & gloria diem ultimam clauserunt.

In arte uero Militari multi fuere peritissimi apud diuersos Imperatores ac reges & duces; ut dominus Philippus scholarius eques floren. apud Sigismundū Impe. honore & auctoritate primus habetur. Hic copiarum dux factus. xx. amplius prælijs uarijs temporibus Sarmatas & Turcos in Christianos irruentes superauit Anno Christi. M. cccc. xvi.

In expeditione xpo turcorū Bonaguissius de bonaguissijs
cuius

cuius flor, prefectus gentis Itolorū cū multis flor, uiris expertis in arte militari primus fuit in obfidiōe magnae Damiatę ciuitatis: qui cū ſuis Vrbem ipſam primus in troiuit: ac inſignia Chriſtianorum ſupra moenia erexit. Quid dicam de Ioanne Strotio Capitano Marchionis Mantuę: qui glorioſus ad portas uſq; ciuitatis Mediolanę bis cuncta ualtauit.

Quid præterea de Petro Caroli ſtrotio ac Petro de Caponibus: Omitto Io. de Medicis & alios multos: qui ut ueri antiqui Roma, multis & diuerſis prælijs hoſtes ſuperarunt: uictorięq; inſignia cum ſpolijs inimicorū ad patriam triumphantes redierunt.

In regimine uero & conſilio habuit infinitos: ut fuit, D. Nicolaus acciolus uir ſtrenuus ac doctiſſi, in rebus gerendis ſapientiſſi, qui in regno Neapoli, nomine Ioāne Regine gubernator extitit Anno, M.D. ccdxvi. Moriturq; Neapo. Anno ætatis ſuę, lvi. quo mortuo nōnulli tumultus in ipſo regno oriri ceperunt.

Omitto præterea multos uiros ex familia medicea: ſtrotia: bardea atq; albicea.

Quid dicam de uiris excellentibus in pictura: ut fuit loctus ac Thomas maſacius: Stephanus ſymia: Thadeus ghaddus: Philippus carmelita. Io. ordi. prædicatorum Andreas & Paulus ocellius & Piſcellus: Omitto Modernos. ſ. Leonardum uinciū: Dominicum Girlandrium: a quo nōnulla a teneris annis didici. Alex. botticellum: Philippum brandolinum & Laurentium crediū.

R iiij In ſculptura

DE LAVDIBVS CIVITATVM

In sculptura ꝑo Donatū & Delyderiū ac Lucā de Ru-
bea: qui terras statuas cū uiro mixtas: ut optimus inuē-
tor primus fuit. Laurentiū de Cionis: Andreā Varro-
chium & Antonium rossellum: Philippū Bru. & Mi-
nium. Omitto Antoniū & Mattheum pullar. & Mi-
chaelē archangelum: qui & pictura excellentissimus.
Omitto præterea Andream sanuinum & Antonium
de ponte Seuio. Omitto Impressores & Miniatores
& Scriptores infinitos & Moniales ipsas: quæ quidē
diuersa uolumina Pontificibus ac Regibus scripsere:
ac picturis & auro exornarunt. In Architectura uero
habuit prædicta ciuitas Philippū brunellescū. Bernar-
dum rossum: Franciscum ciecam: Laurentiū de Me-
dicis: qui & Musica & oratoria præclarus fuit cum ar-
te militari: ab omnibusq; appellabatur amator omniū
uirtutū & pater uiroꝝ excellentissi. tēpore cuius felicissi-
mo erāt omnia pacata: ad quē Reges non solū & Prin-
cipes Christiani aratores & munera mittebant: sed ma-
gnus Turcus ac ipse Babylonie Saladinus oratores &
munera balsami & auri: sericinaq; uestes & animalia
in his partibus nuncq; uisa: cū tētorijs carbacinis & seri-
ceis uarijs coloribus & auro exornati: bis ad Laurētū
prædictū miserūt: quæ omnia, pprijs oculis flor. pspexi.
Quid plura. Pontifex summe cœlum & terra. viij. die
ante obitū eius prodigia & signa dedere: ut omnibus
florētinis notū est. Quo mortuo: statim uniuersus or-
bis ad bella se cōuertit. Italiaq; potēs occasiōes undiq;
ac præda

ac prædationes multas sensit: suosq; Principes cū Regibus perdidit: quæ omnia prius consilio magni uiri in pace consistebant. Redeamus ad architecturam: in qua fuit peritus & Bart. gargiolus & Anto. ambo architecti Alex. vi. Omitto Iulianū gallensem & alios multos. In Musica uero habuit Franciscum cæcum: qui Musica & Astronomia non solū peritus fuit: sed & Poesia. Nam a Venetorum duce uiro doctissimi. coronatus: deinde uero ut Poeta a rege Cyprio laureatus fuit.

Omitto Antoniū & Franciscū & alterum Antonium a quo nonnulla didici (ut in Musicæ opusculo scripsi) Omitto præterea Michæ. archangelum & uxorem: ac ipsas Moniales peritissimas. Sed dolendū est flendūq; opera eīm multorū excellentissimi. Flor. esse abscondita inuidiæ causa: ac multa in Bibliotecis Pontificis & mediceis uidi quæ non sunt impressa.

Quid dicā de Mercatura: ut fuit Cosmas medices: & alij innumerabiles uiri ditissimi. Omitto Bartho. melchionem apud fidelissimū regem portugal. qui nōnullas naues nostro tempore proprijs sumptibus cum regia classe contra perfidos infideles parauit.

Omitto Agriculturæ peritissi. infinitos. Quid præterea dicam de lanificijs & sericinis linteaminibus arte Frigia & auro atq; argento circumtextis: uulgo brocchati & ricchami: & alijs cuiuscūq; generis exercitijs. Nō uiri tantum laudandi: sed & mulieres ipsæ laudandæ sunt: quæ Romam usq; uenere: ut monasteria nōnulla

DE LAVDIBVS CIVITATVM

reformarent. Nouissime uero iussu tue, S. moniales uenerunt ad Monasterium san. Siluestri. Multas calamitates ac bella ciuilia diuersis temporibus simul cum peste perpeffa est Florentia. Nam lugubris & miseranda pestis pene per orbem uniuersum trium annorum spacio usq; Britannos deseuijt. Et Anno Christi. M. ccc. xl. amplius sexaginta hominum millia Florentia intra Urbem assumplit: & per agrum cuncta pene deserta reliquit. Quæ ciuitas prius Anno domini. M. c. lxxvi. duobus incēdijs magna ex parte cōcremata fuit. Omitto dissensiones & ciuilia bella & pecuniam infinitam in emptione ciuitatis Lucanæ. Quid dicam de bellis continuis cum potentatibus Italiae: Ipsa enim in medio multarum ciuitatum tanq; cor ipsius Italię cōstringitur: & semper (ut omnibus patet) uiriliter se defensatur. Habet em̃ ecclesiā a parte una: ab alia uero Ianuenses ac Venetos. Ab alio latere Lucenses ac Senēses: ab altero nāq; Bononienles & Principes nonnullos: cum quibus sepe pugnat nō sine maximo dispendio. Decies centena & ducenta sexaginta sex aurei nummi millia per sex tantum huius anni. M. ccc. xci. menses in Mediolanensi bello a florentino populo impēsa sunt atq; integre persoluta. Omitto pecuniam innumerabilē datam Stephano Bauariæ duci: qui uenit in florē. auxiliū: & nil memorabile gerens; in suam regionē reuertitur. Omitto thesaurū infinitū quod Robertus Imp. a Flo. po. accipit contra Galeatium Medio. ducem: qui maxi.

exercitu

exercitu in Italiam trāsiit: & nulla memorabili gesta rei:
trans Alpes ipsas reuertitur An. Christi. M. cccci. De
Pisanorū bello non facio mentionē: in quo Venetorū
milites bis cum insig. & equitibus a florē. profligati &
capti fuere. Quid plura? Soli contra Venetos & lanu-
enses ac Lucenses: Senēsesq; ac Pisanos: atq; ipsum Vā
lentinum Borgiam: ac exules florentinos impetū una-
nimiter facientes: eodēq; tempore restiterunt: ac uictō
ria tandē potiti sunt. Omitto Liburnorū obsidionem.
Ciuitas ipsa sub eius imperio benigno nonnullas ciui-
tates e duodecim aethruriae habet: quarum Mezentius
dominabatur. sc. ciuitates Pifarum: Fesularum & Volā
tarrarum: & Aretij. Habet & Pistoriū & alias cū oppi-
dis munitissi. & locis fortissi. Omitto Colonias mul-
tas more Ro. quas emisit: & noua oppida fundauit. Ve-
lacet Leonardo Aretino: qui scribit: Vrbs uetus a flo-
rentinis originē habuit: quē omnia Lilius Vicent. con-
firmat. Senenses Pater beatissime uolunt. S. tuam in nu-
mero conciuuium ac pontifi. suorū habere: cui oratores
cum muneribus miserunt: nosq; irident dicentes nul-
lum habuisse pontificē. Nō em̄ sciunt omēs flor. decre-
to pub. & priuilegio legis ciues Saon. & ecōuerso: quē
ciuitas p̄dara Saonēsis habuit habetq; cardī. multos
& Pont. Senēses uero (inuitus dico) nūc taceant absq;
Car. ullis. Letentur uerō florentini. Tris em̄ habēt Car.
absq; conciuibus Saon. Lætetur & inclyta ciuitas Sao-
nenis de Cōciuibus Florē. qui ut alter sol ubiq; lucent
ac florent

DE LAVDIBVS CIVITATVM

ac florent. Bonifacius nāqꝫ. viij. Pont. maxi. iubileū indixit; & publice praelatorum assensu concionatus est; & recessit secūdo anno. xij. legationes: quarū Florentini extiterant Principes a diuersis mundi principibus accepisse; & legatorum inde nominibus atqꝫ familijs palam exhibitis iniunxit. In gloriam igitur Floren. nominis affirmo in gubernatione orbis terrarum florenti nos aliud elementum fore. Vere prophetauit: nam in nouo mundo Albericus Vespulsius floren. missus a fidelissimo Rege Portugal. Postremo uero a Catholico Hispaniarum Rege: primus adinuenit nouas insulas & loca incognita: ut in eius Libello Graphice apparet: in quo descripsit sydera & nouas Insulas: ut etiā apparet in Epistola eius de nouo mundo ad Laurentium iuniorem de Medicis. Legitur præterea: qꝫ ipsi Romani a Florentinis populares quasdam leges per legatos Anno Christi. M cccxxxviij. poposcerunt: quibus quidem Floren. populus statuta ipsa (ut bonus filius) maxima cum reuerentia concessit. Zacharias Vincenti. in descriptione orbis dicit: Florentia lanifici ac ferici mercatura præ cæteris illustratur ciuitatibus: uitiū & olearū foccūda: ac fructuū omnis generis abundās: uiris quoqꝫ bonarum artium doctrina præditis: omniqꝫ genere laudis præstantissimis exornatur.

Quapropter Beatissime Pater I V L I: Ciuitas & ciues per se nobilitate darent & uirtutibus. Non enim opus est ut a me laudentur. Solus nanqꝫ deus laudandus & glorificandus

FLORENTIAE ET SAONEN. 199

glorificandus est. Cui laus: honor: uirtus & gloria: potestas & imperium sempiternum.

EX VRBE Die. iij. Mensis Iunij. M.D.IX. in die Sanctissimæ & indiuiduæ Trinitatis. In ædibus Reueren. Card. tit. sanctæ Sabine.

Francisci Albertini disticon.
Si nunc errarem: fateor me errare libenter:
Nam sine censore nullus in orbe fuit.

Vincentius Rauennas ad Libellum.
Mirantur cuncti: ac omnis mirabitur ætas:
Quod rerum summam parue Libelle tenes.
Sic te non cupiet doctorum turba uirorum:
Et dicent omnes: tu mihi gratus eris.

DE MIRABILIBVS NOVAE ET VE

teris Romæ Opusculū: editū a Francisco Albertino floren. Industria & impenſa prouidi Viri Thomæ wolff: Calcographiæ gnari exaratum: nuper ex propria Officina Urbis Basileæ: Anno Legis gratiæ Milleſimo quingentefimo decimonono. Mēſis x^o Martij Die uiceſimo ſecundo: Finiſ
nit Felicit.

FOLIORVM ORDINARIVS

A	bis regionum	M
HVMILIS AC	rea seu Testaria	Omitto multa
Hyspaniarꝝ rex	G	tria Minerug
pater Iuli depre	DECIMA RE	canētes patria
B	Scholam Cassij	N
Nōnulla in stati	F.a Numma	Barbareꝝ fereꝝqꝫ
& Honorij Im	piētor in princi	lissimū quotam
ab Appio Clau	rimonijs curarēt	Quid plura bea
reponi solerēt	H	æterna Vrbs
populi constitui	ædibus.D.Mau	ciuitatis nostræ
C	Templū Consiij	O
Est & mons	Via Labicana	omnes alij præ
quem Tullius	I	Vincula nuper
rursusqꝫ restituit	inducant. Extāt	unā habet in
qui nunc Tuscu	montibus conti	P
P.CORNELI	theon.a.M	lorum atqꝫ
D	mons & locus	Omitto opuscu
fuisse legimus	Erant in Vrbe	Tanta tibi est
terꝝ in marmore	K	Q
itur ad ecclesiā	uocant liniamen	Iacobus Alberti
E	cū duabus pul	morea; ut dicam
marmoreas ap	quo multa signa	Non longe ab
iure nō potuisse	L	R
quibus tribus	tissimum dignū	ciuitatum ecclē
Palatium seu	Ante ædes Con	secundi Anno
tuere;& prouen	melius cōmen	Aloysium Mar
F	minus aquarū	cuius flor. præfe
Exquilinā: per	a Catone Censo	ac prædationes

2008102

GR 3811
FUBK

